



T.C.

BAŞKENT ÜNİVERSİTESİ

EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

TÜRKÇE EĞİTİMİ ANABİLİM DALI

TÜRKÇE EĞİTİMİ TEZLİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

**ORTAOKUL TÜRKÇE DERSLERİNDE ANLATIM TÜRLERİNİN YERİ, ÖNEMİ
VE İŞLEVLERİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HAZIRLAYAN

ÖZNUR AKSOY LAFÇI

TEZ DANIŞMANI

AHMET DEMİR

ANKARA – 2015

T.C.
BAŞKENT ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
TÜRKÇE EĞİTİMİ TEZLİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

ORTAOKUL TÜRKÇE DERSLERİNDE ANLATIM TÜRLERİNİN
YERİ, ÖNEMİ VE İŞLEVLERİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HAZIRLAYAN
ÖZNUR AKSOY LAFÇI

TEZ DANIŞMANI
AHMET DEMİR

ANKARA – 2015

KABUL VE ONAY

Öznur AKSOY LAFÇI tarafından hazırlanan “ORTAOKUL TÜRKÇE DERSLERİNDE ANLATIM TÜRLERİNİN YERİ, ÖNEMİ VE İŞLEVLERİ” adlı bu çalışma Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Kabul (sınav) Tarihi: 26 / 01 / 2015

(Jüri Üyesinin Unvanı, Adı – Soyadı ve Kurumu) :

İmzası

Jüri Üyesi: Prof. Dr. Abdurrahman GÜZEL - Başkent Üniversitesi

Jüri Üyesi: Doç. Dr. Fahri TEMİZYÜREK – Gazi Üniversitesi

Jüri Üyesi: Yrd. Doç. Dr. Ahmet DEMİR - Başkent Üniversitesi

Onay

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

..... / / 20.....

Prof. Dr. Osman ALTUNTAŞ

Enstitü Müdürü

ÖNSÖZ

İletişimin temel ögesi olan dil ve anlatım, eğitimin de temel öğelerindendir. Bireylerin sözlü ve yazılı anlatım becerilerinin geliştirilmesi eğitim alanının öncelikli meselelerindendir. Etkili iletişim kurabilen, birbirleriyle uyum içinde yaşayan ve kültürlerini gelecek nesillere aktarabilen nesiller yetiştirmek istiyorsak bireylerin dil ve anlatım becerilerinin geliştirilmesi üzerinde önemle durmak gerekir.

Dil ile yapılan çalışmalar, dilin ne denli hayatımızda önemli bir yere sahip olduğunu göstermektedir. İnsanların birbirleriyle iletişim sağlamasından yola çıkarak bugünkü medeniyet seviyesini yakalayan ulusların başarısı dil ile gerçekleşmiştir. Dil becerilerinin bir yönünü de anlatım türleri oluşturmaktadır. Anlatım türleri ve düşünceyi geliştirme yolları sayesinde çeşitli bağlamlarda farklı dil kullanımları söz konusu olur. Anlatım türleri etkili iletişim kurmada ve iletişimde çeşitlilik yaratmada oldukça önemlidir. Tek düze bir konuşma ile kendimizi ifade etmemiz olanaksızdır. Bu nedenle dil becerilerini sergilerken ‘anlatım türleri’nde çeşitlilik yaratmak, anlatımın gücünü belirleyen temel noktalardandır.

Eğitim – öğretimde öğretmenlerin dil becerilerinin geliştirilmesi hususundaki uygulamaları bireylerin dil kullanımını doğrudan etkileyen etmenlerdendir. Özellikle Türkçe derslerinde kurallarına uygun bir dil kullanımı ve etkili sözlü-yazılı anlatım çalışmaları; Türkçeyi doğru ve güzel kullanabilen, kendini rahat ifade edebilen, iletişim becerileri yüksek bireyler yetişmesini sağlar.

Öğrencilere okuma, dinleme, yazma ve konuşma kazanımlarının verildiği ve onların dil becerilerinin geliştirildiği kritik dönemlerden birisi de 5, 6, 7 ve 8. sınıfı kapsayan ortaokul dönemidir. Bu sınıf düzeylerindeki Türkçe derslerinde anlatım türleri ve düşünceyi geliştirme yolları; öğrencilere, ders/çalışma ve öğretmen kılavuz kitabında yer alan çeşitli temalar altında verilmektedir. Bu temalar aracılığıyla okuma, dinleme, yazma ve konuşma becerilerini geliştirici birçok kazanım inşa edilmektedir. Bu kazanımların birçoğu; öğrencilerin, doğru ve etkin dinleme alışkanlıkları kazanmaları, okuduğunu doğru anlama ve çözümleme yeteneği geliştirmelerini, kendilerini sözlü ve yazılı olarak ifade edebilmelerini amaçlamaktadır.

Bu çalışma; sevgi, fikir ve ses bayrağımız olan güzel Türkçemizin daha etkili ve daha farkındalıklı bir biçimde kullanılması adına hazırlanmıştır. Çalışma esnasında yardımını ve desteklerini benden hiçbir zaman esirgemeyen değerli eşime, çocuklarıma, annelerime ve tez danışmanım Yrd. Doç. Dr. Ahmet Demir'e ve Hocam Prof. Dr. Abdurrahman Güzel'e sonsuz teşekkür ederim.

Öznur AKSOY LAFÇI



Özet

Bireyleri günlük hayatlarında başarılı kılan en önemli etkenlerden biri dili doğru ve etkili kullanma becerisidir. Duygu ve düşüncelerini etkin bir dil kullanımıyla anlatabilen, okuduğu veya dinlediği bir metni sözlü ya da yazılı olarak ifade edebilen bireyler yetiştirebilmek, günümüz modern eğitim ve öğretim anlayışının temelini oluşturmaktadır. Sözlü ve yazılı anlatım gücüne sahip olan bireyler, toplumla daha sağlıklı ilişkiler kurabilecektir. Bu iyi ilişkiler de eğitim – öğretim kalitesini artıracak ve daha nitelikli bireylerin yetişmesine olanak sağlayacaktır.

Sözlü ve yazılı anlatımı güçlü bireyler yetiştirmek, eğitim hayatında önem verilmesi gereken konulardan biridir. Ana dilin sözlü ve yazılı olarak doğru ve etkin bir şekilde öğretilmesi, metinsel bağlama uygun anlatım türlerinin kullanılması Türkçe derslerinin öncelikli meselelerinden biridir. Bireylerin üzerinde durdukları konuya uygun anlatım türlerini kullanmaları, sözlü ve yazılı anlatım çalışmalarının önemli bir yönünü oluşturur.

Bu bağlamda çalışmamızda ortaokul 5, 6, 7 ve 8. sınıf Türkçe dersi öğretmen kılavuzu ve öğrenci çalışma kitaplarında anlatım türlerine ne kadar yer verildiği, işlevselliği ve bu derslerin öğrencilere ne kazanımlar sağladığı incelenmektedir. Anlatım türlerinin öğrencilerin sözlü ve yazılı anlatım becerilerini geliştirmedeki yeri ele alınmakta, bu konunun Türkçe derslerinde daha işlevsel hale getirilmesi için neler yapılabileceği üzerinde durulmaktadır. Tezin amacı, önemi, yöntemi gibi noktaların belirtildiği giriş bölümünden sonra gelen ikinci bölümde tezin kavramsal çerçevesi oluşturulmakta, üçüncü bölümde ise 5, 6, 7 ve 8. sınıf Türkçe öğretmen kılavuzu / ders ve çalışma kitapları anlatım türleri bakımından değerlendirilmektedir. Sonuç niteliği taşıyan dördüncü bölümünde ise elde edilen bulgular değerlendirilmekte ve öneriler sunulmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Anlatım türleri, sözlü ve yazılı anlatım, ortaokul Türkçe dersleri, metin, çalışma kitabı.

Abstract

One of the most important factors which makes the people successful in their lives, using the language correctly and effectively. Bringing up members who can express a text they have listened in a verbal or written way provides the basis in today`s modern educational and teaching apprehension.

Individuals who have verbal and written expression ability will communicate better in social life. These good communication will increase the quality of education and teaching and also this will help to bring up better quality pupils. It is a very important thing in verbal and written expression that students should use the suitable expression types for the subject.

In this respect, in our work it is analyzed if expression types are placed in teacher guide books and workbooks of secondary school of 5, 6, 7 and 8th grades or not. And also it is analyzed what achievements these lessons provide for students. It is mentioned that the role of the expression types on developing students` verbal and written expression abilities. In addition it is focused on how this subject can be more functional in turkish lessons. In the first part of the thesis, it is pointed out the aim the importance and the methods of the thesis. In the second part, conceptual framework is created. In the third part of the thesis 5, 6, 7 and 8th grades turkish teacher guide books, course books and workbooks are evaluated in terms of expression types. Finally in the fourth part of the thesis the findings are evaluated and it is offered some suggestions.

Key words: Expression types, written and verbal expression, turkish lesson of secondary school, text, workbook.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	I
ÖZET.....	III
ABSTRACT.....	IV
TABLolar LİSTESİ.....	V
Tablo 1. Beşinci Sınıf Türkçe Anlatım Türleri Kazanım Tablosu.....	43
Tablo 2. Altıncı Sınıf Türkçe Anlatım Türleri Kazanım Tablosu.....	57
Tablo 3. Yedinci Sınıf Türkçe Anlatım Türleri Kazanım Tablosu	71
Tablo 4. Sekizinci Sınıf Türkçe Anlatım Türleri Kazanım Tablosu	85
Tablo 5. Anlatım Türleri ve Düşünceyi Geliştirme Yolları Kazanımlarının 5,6,7 ve 8.Sınıf Düzeylerine Göre Kullanım Oranı Dağılım Tablosu.....	95
GİRİŞ	1
BÖLÜM I: ÇALIŞMA HAKKINDA GENEL BİLGİ.....	5
1.1.Problem Durumu	5
1.1.1.Problem Cümlesi	5
1.2.Araştırmanın Amacı	6
1.2.1.Alt Amaçlar	6
1.3. Araştırmanın Önemi.....	6
1.4. Araştırmanın Sınırlılıkları	6
1.5.Tanımlar	6
1.5.1.Ortaokul.....	6
1.5.2. Kazanım.....	7
1.5.3.Etkinlik	7
1.6. Araştırmanın Yöntemi.....	7
BÖLÜM II: KURAMSAL ÇERÇEVE	8
2.1. Dil Nedir?.....	8
2.2. Ana Dili Eğitimi ve Önemi	14
2.3. Türkçe Eğitiminde Dört Temel Beceri.....	16
2.3.1. Dinleme	17
2.3.2.Konuşma.....	18
2.3.3.Yazma.....	19
2.3.4.Okuma.	21
2.4.Söylem Nedir?.....	23

2.5. Anlatım Nedir?.....	24
2.6. Anlatım Türleri.....	26
2.6.1. Sözlü Anlatım.....	27
2.6.2. Yazılı Anlatım.....	28
2.7. Sözlü ve Yazılı Anlatımın Başlıca Amaçları	29
2.8. Sözlü ve Yazılı Anlatım Çerçevesinde Öğrenci Kazanımları	30
2.9. Anlatım Yolları	31
2.9.1. Dolaylı Anlatım.....	31
2.9.2. Doğrudan Anlatım.....	31
2.10. Anlatım Türleri ve Düşünceyi Geliştirme Yolları.....	32
2.10.1. Anlatım Türleri.....	32
2.10.1.1. Öyküleyici Anlatım	32
2.10.1.2. Betimleyici Anlatım	33
2.10.1.3. Açıklayıcı Anlatım	34
2.10.1.4. Tartışmacı Anlatım.....	36
2.10.2. Düşünceyi Geliştirme Yolları.....	37
2.10.2.1. Tanımlama.....	37
2.10.2.2. Örneklemeye	38
2.10.2.3. Karşılaştırma	38
2.10.2.4. Benzetme	39
2.10.2.5. Tanık Gösterme	39
2.10.2.6. İlişki Kurma.....	40
BÖLÜM III: ORTAOKUL TÜRKÇE DERSLERİNDE ANLATIM TÜRLERİ.....	42
3.1. Yöntem.....	42
3.2. Türkçe Derslerinin Amacı	42
3.3. Ortaokul Türkçe Dersleri Öğretmen Kılavuz/Ders ve Çalışma Kitaplarında Anlatım Türleri Çalışmaları	43
3.3.1. Beşinci Sınıf Türkçe Anlatım Türleri Çalışmaları.	43
3.3.2. Altıncı Sınıf Türkçe Anlatım Türleri Çalışmaları	57
3.3.3. Yedinci Sınıf Türkçe Anlatım Türleri Çalışmaları	71
3.3.4. Sekizinci Sınıf Türkçe Anlatım Türleri Çalışmaları	85
BÖLÜM IV: SONUÇLAR VE ÖNERİLER	97
KAYNAKLAR.....	103

GİRİŞ

Dil, insanlar arasındaki iletişimin anahtarıdır. Dil sayesinde kişiler kendilerini ifade edebilirler. Bu ifade etme eyleminin oluşma şekline ‘anlatım’ denir. Bir başka deyişle, duygu ve düşüncelerin aktarılması anlatım olarak adlandırılır. Dil sayesinde ortaya çıkan anlatımın oluşumu için iki yol mevcuttur. Bunlar ‘sözlü anlatım’ ve ‘yazılı anlatım’dır. Duygu, düşünce ya da hayallerin söz ile anlatılmasına ‘sözlü anlatım’, sözlü anlatıma dört temel dil becerisinden biri olan ‘konuşma’ da denilmektedir. Anlatılmak istenen duygu, düşünce ya da hayallerin yazı ile anlatılmasına ‘yazılı anlatım’ denir.

İnsanlık tarihinde dilsel sesin ne zaman kullanılmaya başlandığı tam olarak bilinmese de sözlü anlatımın çok uzak bir geçmişinin olduğunu söyleyebiliriz. Ancak yazılı anlatım, yazının icadıyla var olmuş ve gelişmiştir. Sözlü ve yazılı olarak ifadelendirdiğimiz anlatımın gerçekleşebilmesi için sözcüklerin doğru kullanılması ve bu sözcüklerden doğru cümleler oluşturulması önemlidir.

Sözlü ve yazılı anlatım türlerinde kullanılan anlatım türü ise herhangi bir konunun ele alınışı ya da işleniş biçimiyle ilgilidir. İletişim sürecinde yer alan ögeler, anlatımın amacı, alıcıda uyandırmak istenilen etki ve anlatan kişinin anlatılan konu veya obje karşısında takındığı tavır anlatımın biçimini belirlemektedir. Bir başka deyişle anlatımda amaç her zaman aynı değildir. Bazen bir olay anlatılmak istenir, bazen duygular dile getirilir, bazen betimlemeler yapılır, bazen ise amaç ikna etmek ya da izlenim kazandırmaktır. Bu farklılık, anlatımda kullandığımız dilin tavrında da farklılıklar yaşanmasına neden olmaktadır.

Bu tavır farklılığı da anlatım türlerini meydana getirmektedir. Bu çalışmada anlatım türleri; öyküleyici anlatım, betimleyici anlatım, açıklayıcı anlatım, tartışmacı anlatım başlıkları altında incelenecektir. Bu anlatım türlerinin yanı sıra coşkuya dayalı/şiirsel anlatım, epik anlatım, söyleşimsel anlatım gibi farklı anlatım türlerinden bahsedilse de (Yakıcı ve diğerleri, 2005; Günay, 2007; Aktaş ve Gündüz, 2010) Özyay Karadağ (2011)’ın da dikkat çektiği üzere ilk ve ortaokul seviyesinde Türkçe eğitiminde bu dört temel anlatım türü odağa alındığı için çalışmada bu dört temel anlatım türü esas alınmaktadır. Karadağ ve Maden (2013)’de de ilk ve ortaokul seviyesinde yazma eğitimi çalışmalarında anlatım

türleri olarak açıklayıcı, tartışmacı, öyküleyici ve betimleyici anlatım türlerine odaklanıldığına dikkat çekilir.

Sözlü ve yazılı anlatımda, anlatım türlerinin yanında anlatıma güç katan, anlatımda etkileyciliği sağlayan, metnin içeriğine ve türüne uygun düşünciyi geliştirme yöntemlerine de başvurulur. Bunlar ise; tanımlama, örnekleme, benzetme, tanık gösterme ve ilişki kurmadır. Bu başlıklara da çalışmada değinilmektedir.

Hem sözlü hem de yazılı anlatımın güçlü ve etkili olabilmesi için sözcüklerin doğru kullanılması konusunda ana dili eğitiminin çok önemli bir yeri vardır. Dili sözlü ya da yazılı olarak etkili bir biçimde kullanmak her ne kadar bir yetenek olarak kabul edilse de doğru ve etkili bir anlatım için, dil bilgisine hâkimiyet ve anlam ilişkisi içindeki sözcüklerin meydana getirdiği bir ifade gerekmektedir. Bu da ana dile hâkimiyeti sağlayan Türkçe eğitimi ile mümkün olabilmektedir.

Türkiye’de özellikle son yıllarda Türkçe eğitiminin en önemli hedeflerinden biri olan anlatım türleri konusunda araştırmalar hız kazanmıştır. Bu araştırmaların bazıları dilin yapısı, özellikleri, anlatım türleri ve Türkçe öğretimindeki eğitim alanlarını (dinleme, yazma, okuma ve konuşma) tek tek ele alırken bazı araştırmalar ise anlatım türlerine bir bütün olarak yaklaşmıştır. Bu çalışmalarla ilgili örnek kaynak kitaplar ise şöyledir:

Günay (2007), “Metin Bilgisi” adlı kitabında dil öğreniminde metinlerden yararlanıldığına değinerek, her metnin farklı bir kuram çerçevesinde okunması gerektiğini açıklamıştır. Kitabında, doğru okumanın metne göre nasıl farklılaştığını anlatarak, okuma konusuna kuramsal bir boyut getirmiştir.

Murat Özbay (2014)’ın editörlüğünde çıkan “Yazma Eğitimi” adlı kitapta Türkçe eğitiminde yazma eğitimi kuramsal açıdan çeşitli yönleriyle tartışılmaktadır. Yazılı anlatım türleri üzerinde durulan çalışmada; yazılı anlatımın temel unsurları olan konu, plan, kelime, cümle, paragraf ve başlık kavramları uygulamalarıyla açıklanmakta ayrıca metin bilgisi üzerinde de durulmaktadır.

Abdurrahman Güzel ve Halit Karatay'ın editörlüğünde çıkan (2013), “Türkçe Öğretimi El Kitabı”nda ise Türk dilinin tarihi gelişimi üzerinde durulduktan sonra Türkçe eğitiminin tarihi verilmektedir. Ayrıca dinleme, okuma, konuşma ve yazma beceri alanlarıyla ilgili kuramsal ve uygulamalı bilgilerde sunulmaktadır. Yazma eğitimi ile ilgili bölümde anlatım türlerine ayrı bir başlık açılmıştır.

Fahri Temizyürek ve diğerleri (2007)'nin “Konuşma Eğitimi” adlı kitabında, konuya sözlü anlatım çerçevesinde bakılmakta, etkili ve doğru bir konuşmanın nasıl yapılacağı üzerinde durulmaktadır. Sözlü anlatım türlerinin fiziksel ve zihinsel unsurları da çalışmada incelenmektedir.

Konuya bütünüyle yaklaşarak anlatım türlerini yazılı ve sözlü olarak inceleyen çalışmalara örnek olarak; Parlatır ve Şahin (2010)'ın, “Türk Dili, Sözlü ve Yazılı Anlatım Türleri ile Anlatım Teknikleri” adlı kitabı gösterilebilir. Kitapta, dil konusuna geniş bir yer verilerek anlatım türleri ve teknikleri açıklanmaktadır.

Ali Yakıcı ve diğerleri (2005) “Türkçe 1: Yazılı Anlatım” adlı çalışma da ise yazılı anlatımın kuramsal ve uygulamalı olarak ele alındığı görülmektedir. Kitap, anlatım türlerini kuramsal olarak ele alması, örneklendirmesi, metin türlerine dikkat çekmesi bakımından önemlidir. Şerif Aktaş ile Osman Gündüz'ün “Yazılı ve Sözlü Anlatım (2010)” adlı çalışmasını da bu doğrultuda değerlendirmek mümkündür.

Anlatım türleri konusuna bütün olarak yaklaşan bir diğer örnek çalışma ise Yıldırım (2010)'ın “Türk Dili: Anlatım Türleri” adlı ders kitabıdır. Yıldırım; Türk dilinin özelliklerini, yazım kurallarını, anlatım türlerini incelediği çalışmasında, sözlü anlatım ve yazılı anlatım türlerine ayrıca değinmiştir.

Adını zikrettiğimiz bu ve benzeri çalışmalar, Türkçe eğitiminin en önemli amacı olan; dil becerisini geliştirmek, ana dili etkin ve doğru kullanmak ve dolayısıyla kişilere, izlediklerini, dinlediklerini, okuduklarını doğru anlama ayrıca izlediklerini, dinlediklerini, okuduklarını, duygu ve düşüncelerini sözlü ve yazılı olarak anlatma becerilerini geliştirmede rehberlik etmektedirler. Bu çalışmalar hem öğrenciler hem de eğitimciler için kılavuz niteliği taşımaktadır.

Bu bağlamda bireylerin sözlü ve yazılı anlatım becerilerini geliştirmek ilk ve ortaokul Türkçe derslerinin de başlıca amaçlarındandır. Bağcı (2007), Cavkaytar (2010), Çelik (2012), Karadağ ve Kayabaşı (2011) gibi pek çok araştırma göstermiştir ki yazma eğitiminde anlatım ve metin türlerindeki çeşitlilik, öğrencilerin yazma becerilerinin geliştirilmesinde önemlidir. Ortaokul Türkçe derslerinde konuşma ve yazma becerilerinin anlatım türleri üzerinden geliştirilmesi, bireylerin Türkçeyi etkin ve işlevsel kullanabilmeleri için Türkçe derslerinin müfredatı için başlıca amaçlardandır.

Son dönemde Milli Eğitim Bakanlığı, ilk ve ortaokul eğitim programlarını yapılandırmacı yaklaşıma göre yeniden düzenlemiştir. Yapılan bu düzenlemelere göre Türkçe derslerinde eğitim-öğretim faaliyetlerinin temel amaçlarından birisi “Türkçe öğretiminin temel amaçlarından biri de öğrencilerin sözlü ve yazılı anlatım becerilerini geliştirmektir.” (Alkan 2007: 20) şeklinde ifade edilmektedir.

Bu bağlamda çalışmamızda ‘anlatım türleri’ odağa alınarak 5, 6, 7 ve 8. sınıf Türkçe derslerinde kullanılan ders, öğretmen ve çalışma kitapları, programdaki kazanımlarla ilişkisi bakımından incelenmektedir. Çalışma ve öğretmen kılavuz kitaplarında yer alan ‘anlatım türleri’ ve anlatım türleriyle ilgili etkinlikler ele alınarak programda ifade bulan kazanımlarla hangi oranda örtüştüğü değerlendirilmektedir. Böylece sözlü ve yazılı anlatımla ilgili kazanımların ne kadarına ulaşılabilirdiği ortaya konulmaya çalışılmakta, alanyazına katkı sağlanarak bu doğrultuda çalışmanın eğitimcilere rehberlik etmesi hedeflenmektedir.

BÖLÜM 1: ÇALIŞMA HAKKINDA GENEL BİLGİ

1.1. Problem Durumu

Dil öğrenimi; dilin etkili ve doğru kullanımı, modern toplumların eğitim alanında en çok üzerinde durduğu konulardan biridir. Ülkelerin ve kültürlerin farklı dil ve kültürlerle kaynaşmasında, karşılıklı alışveriş içinde bulunmasında, toplumu oluşturan insanların birbirleriyle sağlıklı ilişkiler kurarak dayanışma içinde bulunmalarında dil öğretiminin toplum için hayati önem taşıdığı kuşkusuzdur.

Dilin iletişim kurma aracı olarak kullanılması doğal olarak bireyler için ana dilini doğru ve etkili kullanmayı da gerekli kılmaktadır. Bunun için de örgün eğitimde bireylerin anlama ve anlatma becerilerini geliştirmek başlıca amaçlardandır ve bu doğrultuda bireylerin eğitim hayatlarının ilk dönemlerinden itibaren dinleme, okuma, konuşma ve yazma becerilerinin geliştirilmesi için en uygun dönemlerdir.

Ülkemizde de 5, 6, 7 ve 8. sınıf Türkçe derslerinde dinleme, okuma, konuşma ve yazma becerilerinin geliştirilmesi esas alınır. Bu doğrultuda Türkçe dersi müfredatında yer alan başlıca hususiyetlerden biri de anlatım türleridir. Müfredatta anlatım türlerine yer verilmesinin amacı; Türkçeyi doğru ve güzel kullanan, Türkçe ile yazılmış her türlü metni anlayan, yorumlayan ve değerlendiren; herhangi bir konuda duygu ve düşüncelerini ifade edebilen bireyler yetiştirmektedir. Ancak ortaokul seviyesinde Türkçe derslerinde anlatım türleri ile ilgili kazanımların, metinlerin, etkinliklerin yeterli olup olmadığı ve öğrencilerde yapılandırılmak istenen kazanımlarla, metinler ve etkinlikler arasında bir paralellik olup olmadığı konusunda kapsamlı olarak yapılmış araştırma sayısı çok azdır. Dolayısıyla çalışmamız, anlatım türlerine odaklanırken ortaokul Türkçe derslerinde anlatım türlerinin yerini, işlevselliğini temel problematik olarak ele almakta ve bu doğrultuda Türkçe ders, çalışma ve öğretmen kılavuz kitaplarını incelemektedir.

1.1.1. Problem Cümlesi

5, 6, 7 ve 8. sınıf Türkçe derslerinde yer alan ‘anlatım türleri’ öğretiminin belirlenen kazanımlara ulaşmadaki etkinliği nedir?

1.2. Araştırmanın Amacı

Bu çalışmada, ortaokul Türkçe derslerinde anlatım türlerinin yeri, önemi ve işlevleri ele alınacaktır. 5, 6, 7 ve 8. sınıf Türkçe derslerinde ‘anlatım türleri’ne ne kadar yer verildiğini, programda anlatım türleri ile ilgili olarak hangi kazanımların olduğunu ve konu ile ilgili etkinliklerin yeterliliğini ortaya koymak; kazanımlar, metinler ve etkinlikler arasındaki ilişkileri irdelemek ve böylece ‘anlatım türleri’nin Türkçe derslerindeki yerini ve işlevlerini belirlemek başlıca amaçtır.

1.2.1. Alt Amaçlar

Çalışmada 5, 6, 7 ve 8. sınıf Türkçe derslerinde yer verilen anlatım türleri ve kazanımlar incelendikten sonra anlatım türlerinin nasıl daha işlevsel ve etkili hale getirilebileceği üzerinde durulmaktadır.

1.3. Araştırmanın Önemi

Çalışmada 5, 6, 7 ve 8. sınıf Türkçe dersi müfredatında yer alan ‘anlatım türleri’ ile ilgili kazanımların Türkçe derslerinde kullanılan ders, öğretmen ve çalışma kitaplarına yansımaları incelenmektedir. Sözlü ve yazılı anlatımla ilgili kazanımların ne kadarına ulaşılabildiği ortaya konulmaktadır. Böylece Türkçe eğitiminde konuşma ve yazma becerilerinin geliştirilmesinin önemli bir yönünü oluşturan ‘anlatım türleri’nin Türkçe derslerindeki yerine, işlevlerine ve önemine dikkat çekilerek alanyazına katkı sağlanacağı düşünülmektedir.

1.4. Araştırmanın Sınırlılıkları

Çalışma, 5, 6, 7 ve 8. sınıf Türkçe derslerinde kullanılan ders, çalışma ve öğretmen kılavuz kitabı ile sınırlandırılmıştır.

1.5. Tanımlar

1.5.1. Ortaokul

İlkokulu takip eden eğitim dönemine verilen isimdir. 1997 yılı öncesinde 5 yıllık ilköğretim eğitimi sonrasında öğrencinin eğitim gördüğü 3 yıllık eğitim kurumuydu. Bu öğretimden sonra ise öğrenci bir başka eğitim kurumu olan liseye devam ediyordu. 1997’de çıkarılan bir yasayla Türkiye’de ortaokul, ilkokulla birleştirilerek ilköğretim adını aldı. 2012 yılında yapılan düzenlemelerden sonra; öğrencilerin öğrenim gördüğü birinci 4 yıl (1,

2, 3, 4. sınıflar) ilkokul; ikinci 4 yıl (5, 6, 7, 8. sınıflar) ortaokul ve üçüncü 4 yıl (9, 10, 11, 12. sınıflar) ise lise şeklinde isimlendirilmiştir (TDK, 2014).

1.5.2. Kazanım

“Öğretim sürecinde öğrencilerin edinebilecekleri bilgi, beceri ve alışkanlıklardır.” (MEB, 2010).

1.5.3. Etkinlik

Kazanımların gerçekleştirilmesi ve hedeflenen bilgi, beceri, tutum ve alışkanlıkların kazandırılması için yapılan ders içi ya da ders dışı her türlü uygulama ve çalışma.

1.6. Araştırmanın Yöntemi

Bu çalışmada, anlatım türlerinin ortaokul Türkçe derslerindeki yeri ve işlevleri ders, çalışma ve öğretmen kılavuz kitabı üzerinden araştırılmakta; programda yer verilen ‘anlatım türleri’ ile ilgili kazanımların yapılandırılması için başvuru alan etkinliklerin yeterli olup olmadığı üzerinde durulmakta ve yeterli görülmeyen etkinliklerde konunun daha farklı nasıl verilebileceği/işlenebileceği ortaya konulmaktadır. Dolayısıyla bu çalışmanın yapılabilmesi için ‘Nitel Araştırma Yöntemi’ olan ‘Belge Tarama Yöntemi’nden ve ‘Döküman Analizi’nden yararlanılmaktadır. Ayrıca çalışmada kazanımlar, metinler, etkinlikler ile ilgili sayısal verilere de yer verilmekte; bulgular, sayısal verilerle desteklenmektedir.

BÖLÜM II. KURAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Dil Nedir?

Dilin tarihinin ne zamana uzandığı ya da nasıl ortaya çıktığı tam olarak bilinmemektedir. Ancak dilin varlığının, insanlık tarihinin başlangıcına kadar uzandığı ve gelişim sürecini de onunla beraber sürdürdüğü düşünülmektedir. İnsanoğlunu diğer tüm canlılardan ayıran en önemli özelliği, düşünebilen ve düşünebildiklerini diğer insanlara anlatma becerisi olan bir varlık olmasıdır. İnsanoğlu bu becerisini dil aracılığı ile yapabilmektedir. Dilin tanımını başka bir ifadeyle verecek olursak;

Dilin insanların kendilerini ifade etmelerinde ve yaşamsal ihtiyaçlarını karşılayabilmelerindeki en önemli vasıta olduğu kuşkusuzdur. Günümüz toplumlarında iletişim ve iletişim araçlarının insan hayatında çok önemli bir yeri bulunmaktadır. Toplum olabilmeyi başarabilmek, çevremizde diğer insanlarla iletişim halinde olabilmekle mümkün olur. İletişim; aileden başlayarak okul çevresi, iş çevresi, akraba ve arkadaş çevresi şeklinde genişlemektedir. Günümüzde gelişen teknolojik araçlar (internet vb.) iletişim kavramını dünya çapında bir noktaya getirmiştir. Tüm bu iletişim ağı ise dil ile mümkün olabilmektedir (Büyükkız 2007: 4).

Büyükkız'ın yaptığı tanımdan; dil olmadan hiçbir gelişimin olamayacağı, günümüz teknolojisinin bugünkü seviyeye erişebilmesinin dil sayesinde gerçekleştiği anlaşılmaktadır.

Dilin büyümlü bir varlık olduğuna vurgu yapan çok sayıda araştırmacıdan biri de Aksan'dır. Aksan (2007: 11)'a göre, "Dil, bir anda düşünemeyeceğimiz kadar çok yönlü, değişik açılardan bakınca başka başka nitelikleri beliren bir varlıktır." Dil, çok yönlü ve farklı nitelikleri olan bir kavramdır.

Bu doğrultuda dil, birbirleriyle yakın ilişkili iki farklı tanımın kullanımını belirtir. Dilin çoğul anlamda kullanılması, 'vücut dili', 'işaret dili' gibi sözlü olmayan ifadelerin aktarılmasından ses dalgaları aracılığıyla akustik olarak ve sözcükler aracılığıyla aktarılmasına kadar çok geniş bir alandan bahsetmek gerekmektedir. Tekil anlamda dil ise,

genel bir olgudur ve örneğin Almanca veya Çince gibi somut bir dili ifade eder. Bu çalışmada dil genel anlamda bir olgu olarak ele alınmaktadır.

Kıran (2001: 54) ise dilin tanımlamasını yaparken şöyle demektedir:

“Dil, öğrenmek zorunda olduğumuz bir şifredir, koddur; insan doğduğunda bu kodu bilmez. Buna karşılık, yürümek, oturmak, koşmak, nefes almak vb. doğal davranışlardır ve her birey bu kullanımları kendiliğinden, herhangi bir öğrenme sürecinden geçmeden kazanır.” Bu tanımdan ise dilin kendiliğinden gelişen bir süreç olduğunu bu sürece müdahale edilemeyeceği ifade edilmektedir.

Bu tanımların yanı sıra dilin ne olduğu hakkında daha birçok tanım mevcuttur. Bu tanımların her biri dilin başka bir özelliğine vurgu yapmaktadır. Bu tanımların en çok bilinenlerden biri de Muharrem Ergin’in dil tanımıdır. Ergin (1993: 3)’e göre; “Dil, insanlar arasında anlaşmayı sağlayan tabii bir vasıta; kendisine mahsus kanunları olan ve ancak bu kanunlar çerçevesinde gelişen canlı bir varlık, temeli bilinmeyen zamanlarda atılmış, seslerden örülmüş içtimai bir müessesedir.”

Ergin’in de belirttiği gibi dilin temelini ne zaman atıldığı tam olarak bilinmemektedir. İnsanların en eski çağlardan beri iletişim kurmak için sesleri kullandığı bilinmekte ancak dilin bugünkü sistematik halini alarak insan grupları tarafından ortak bir kodlama sistemiyle ne zaman kullanılmaya başlandığı tam olarak bilinmemektedir. Dilin farklı araştırmacılar tarafından yapılan diğer tanımlamalarından bazıları ise şöyledir:

Göker’e göre; dil; “İnsanlar arasında anlaşmayı sağlayan, işitme organımıza hitap eden ve boğumlu seslerden kurulmuş bir varlıktır” (2001: 21). Göker aynı zamanda dilin bir konuşma ve anlaşma sistemi olduğuna vurgu yapmakta ve düşüncelerin çok büyük bir kısmının dille belirlendiğini belirterek dilin yazılı ve sözlü biçimleriyle insanlara ve toplumlara da hizmet ettiğini vurgulamaktadır.

Göker’in de ifade ettiği gibi dil, işitme organına hitap edebilen bir olgudur. Dilin işitme duyusuyla olan ilişkisi aynı zamanda anlatım ve anlama sürecini ortaya çıkarmaktadır. Bu ilişkinin ne kadar doğru ve sağlıklı kurulduğu anlama olgusunun kalitesi ile belirlenmektedir.

Korkmaz (2007: 67)'in dil tanımı ise şöyledir:

Dil insanlar arasında karşılıklı haberleşme aracı olarak kullanılan; duygu, düşünce ve isteklerin ses, şekil ve anlam bakımından her toplumun kendi değer yargılarına göre biçimlenmiş ortak kurallarının yardımı ile başkalarına aktarılmasını sağlayan, seslerden örülü çok yönlü ve gelişmiş bir sistemdir.

Korkmaz'ın yaptığı dil tanımından, dilin yapısını oluşturan kurallar bütünüünün toplumlar arasında farklılık gösterdiği anlaşılmaktadır. Başka bir ifadeyle; bir bölgede, bir dili oluşturan insan topluluğunun, duygu, düşünce ve isteklerini ifade ederken kullandığı ses kümeleri, o toplumun kültürel yapısı, inançları ve değer yargılarıyla paralellik göstermektedir. Aynı olgunun, farklı toplumlarda farklı bir ses ve şekil ile belirmesi, toplumlar arasındaki bu farklılıklardan kaynaklanmakta olduğunu söyleyebiliriz.

Banguoğlu (2004: 9) ise kısa bir tanımla dili şöyle açıklamıştır; “Dil insanların meramlarını anlatmak için kullandıkları bir sesli işaretler sistemidir.”

Türk Dil Kurumu ise dili farklı anlamlarıyla tanımlamıştır. Kurumun dilin iletişim aracı olma özelliğiyle ilgili yaptığı tanım ise şöyledir: “Dil; insanların düşündüklerini ve duyduklarını bildirmek için kelimelerle veya işaretlerle yaptıkları anlaşma, lisan, zeban ve düşünce ve duyguları bildirmeye yarayan herhangi bir anlatım aracıdır” (<http://www.tdk.gov.tr>).

Bu tanımlardan yola çıkarak dil ile ilgili aşağıdaki cümleleri oluşturabiliriz;

- Dil insanların birlikte yaşayabilmelerini olanaklı kılan en önemli unsurdur.
- Dilin olmadığı bir ortamda insanların birlikte yaşayabilmeleri, iletişim kurabilmeleri ve birbirlerine uyum sağlayabilmeleri mümkün olmayacaktır.
- Dilin yoksunluğunun en önemli problemi, toplumların bir kültür oluşturarak bu kültürü gelecek nesillere aktaramayacak olmalarıdır. İnsanlık tarihi dile sahip olmasaydı, medeniyetler kuramaz ve devamlılıklarını sağlayamazlardı.

Aksan (2007: 13) yukarıda dil ile ulaştığımız bilgiler paralelinde dil ile ilgili şöyle demektedir; “Bir toplumu ulus yapan bağların en güçlüsü, dildir. Bireyleri ulusuna, geçmişine sıkı sıkıya bağlar; kuşaktan kuşağa aktarılacak gelen dil, bireyi geçmişle gelecek arasındaki zincirin bir halkası durumuna getirir.”

Dilin toplumsal hayatımızda da hayati bir önemi bulunmaktadır. Dilin olmadığı bir ortamda; tarih, edebiyat, felsefe, coğrafya, matematik, fizik, kimya, sanat vb. birçok ilim ve bilim dalından söz etmek neredeyse imkânsızdır. İnsanlar, bu ilim ve bilim alanlarında dil aracılığı ile bilgi sahibi olmakta ve öğrendiklerini, kendi düşünce ve deneyimlerini yine dil aracılığıyla başka insanlara aktarabilmektedirler. Bu yüzden dilin olmadığı bir ortamda insanlık ve dolayısıyla uygarlık tarihinin bugün geldiği noktadan çok daha gerilerde olacağı kuşkusuzdur.

Dili başka bir açıdan, toplumsallık özelliği bakımından ele alacak olursak Babacan'ın tanımını örnek olarak verebiliriz. Babacan (2007: 11) ise dilin toplumsallık özelliği ile ilgili olarak şöyle demektedir:

İnsan yapısı gereği toplumsal bir varlıktır. İnsanın hayatta kalabilmesi için kendi kişisel becerileri kadar, diğer insanlarla olan ilişkileri de önemlidir. İnsanlarla birlikte yaşamının temel şartı da anlaşabilmektir. Anlaşmak ise bir yönüyle insanın kendini başkalarına anlatabilmesi, karşı taraftan bakılacak olursa, başkalarını anlaması temeline dayanır. İşte karşılıklı olarak gerçekleştirilen bu anlama durumu, iletişimin temelini oluşturur.

Dilin iletişim boyutunu ön plana çıkaran tanımlamasıyla Çotuksöken (2002: 27) ise şöyle bir tespitte bulunmuştur; “İnsanların bir arada, birlikte yaşayabilmesinin ön koşulu iletişimdir. İletişimin olmadığı yerde insan topluluğundan söz edilemez. İnsanlar duygularını, düşüncelerini, özlemlerini, gözlemlerini, yaşantılarını dil aracılığıyla birbirlerine iletirler.”

Dilin iletişim özelliğini farklı bir tanımla verecek olursak; insan doğduğu andan itibaren kendisini ifade etme ihtiyacı hisseder. Bebeklik ve henüz konuşmayı öğrenemediği çocukluk dönemlerinde dahi, ağlayarak, bağırarak, ya da el kol hareketleri ile duygu ve düşüncelerini anlatmaya çalışır. Bu ihtiyaç ileriki dönemlerde dil aracılığıyla gerçekleşir (Alkan, 2007: 1).

Dilin iletişim boyutunu iki farklı tanımla ifade etmeye çalıştık. Dil ilgili diğer araştırmalar doğrultusunda yapılan çalışmalar ise şunlardır:

İnsanlar, en basit düşüncelerinden en karmaşık duygularına ve felsefi tahlillerine kadar her şeyi diğer insanlara dil sayesinde aktarırlar. İnsanlar

arasındaki anlaşma aracı olan dil, insanların doğayla çevreleriyle ve öteki insanlarla kurdukları ilişkilerden, çeşitli ihtiyaçlardan doğmuştur (Özkırımlı, 2001: 15).

“Bir toplumu oluşturan kişilerin, düşünce ve duyguların o toplumda ses ve anlam bakımından geçerli ortak öğeler ve kurallardan yararlanılarak başkalarına aktarılmasını sağlayan çok yönlü ve gelişmiş bir sistem.” Beyreli, Çetindağ ve Celepoğlu (2005: 4) olarak nitelendirmişlerdir.

Korkmaz ve diğerleri (2007: 22), “Dil, bir milletin evreni kendisine göre seslendirmesi, kâinatı ve hayatı kendisine göre adlandırması ve ona kendi damgasını vurmasıdır.” demektedirler.

Dil ile ilgili yapılan tanımlardan şu çıkarımlara elde edebiliriz: Dilin, millet kavramıyla yakın bir ilişkisi bulunmaktadır. Dil, milleti oluşturan en önemli unsurlardan biridir. Millet kavramının pek çok tanımı olmasına karşın bugün millet denilince dilce, kültürce, politik, ekonomik ve tarihi kader bakımından, ortaklığı bulunan, bu ortak paydaya inanan ve bunun bilincinde olan aynı topraklar üstünde yaşayan insan topluluğu anlaşılır. Dil, bir milleti meydana getiren öğelerin başında gelir. Dil, bir toplumun fertlerini birbirine kenetleyerek, onları düşünce, duygu, mantık, felsefe, ortak menfaat ve ahlak birliği etrafında toplar. Topluma millet olma niteliğini kazandırmada dilin rolü çok büyüktür. Dil, milli benliği koruyarak onun yok olmasını ve başkalaşmasını önler.

Dilin millet kavramı ile ilişkisine vurgu yapan bir tanımda ise şöyle denilmektedir: Özbay (2010: 123) “Dil; milli kültürün temel unsuru olma, milleti meydana getiren bireylerin ortak yanını oluşturma, en önemli iletişim ve düşünce aracı olma, milli değerleri gelecek nesillere aktarma görevi görme gibi temel özelliklere sahiptir.”

Çalışmada dil ile ilgili yapılan tanımlamalarda ortak bazı unsurlar bulunmaktadır. Bu ortak unsurlar şöyle sıralanabilir (Alkan ,2007: 2):

- Dil, belli kalıpları olan ve kendine özgün bir kodlaması olan bir sistemdir. Dil, değişken sembollerle belirtilen seslerden oluşmaktadır ve bu seslerin her birinin bir anlamı bulunmaktadır. Dil, insanlar arasındaki iletişimi sağladığı için toplumsal bir işleve sahiptir.

- Bir düşünce aracı olan dil; insanların düşünce, istek ve duygularını belirtmekte en önemli araçtır. Toplum hayatı dil sayesinde gerçekleşir. İnsanlar dil sayesinde iletişim kurarak, anlaşma sağlar.
- Yazılı ve sözlü anlatımın şifreleme sistemi olan dil, yazılı ve sözlü olarak kullanımlarında farklılıklar gösterir. Yazılı anlatımda kullanılan dil, uyulması gereken kesin kurallara bağlıdır. Sözlü anlatımda dil, daha esnek olarak kullanılır.
- Dil, dilbilimciler tarafından, bir toplumu oluşturan kişilerin düşünce ve duygularının, o toplumda ses ve anlam bakımından geçerli ortak öğeler ve kurallardan yararlanılarak başkalarına aktarılmasını sağlayan çok yönlü ve gelişmiş bir sistem aracı olarak tanımlanmıştır.

Mustafa Kemal Atatürk, 1932’de başlattığı ‘Dil Devrimi’ ile Türkçeyi kültürümüzün eksiksiz bir ifade aracı yapabilme amacını gütmüş; uzun vadede, dilimizi, çağdaş medeniyet seviyesinin gerekli kıldığı bütün kelime ve kavramları karşılayabilecek işlek ve zengin bir kültür dili durumuna getirme hedefine yönelmiştir. Bu çerçevede;

- Dili Osmanlıcadan ayıklamak, yazı dilinden yabancı unsurları atmak,
- Aydınların dili ile halkın dili; konuşma dili ile yazı dili arasındaki, Osmanlıca nedeniyle ortaya çıkmış olan açıklığı kapatarak, dile millet varlığı içinde birleştirici ve bütünleştirici bir nitelik kazandırmak,
- Türkçenin güzellik ve zenginliklerini ortaya koyabilmek ve onu dünya dilleri arasındaki değerine yaraşır bir seviyeye ulaştırabilmek için dilimizi bir bilim kolu olarak ele almak ve üzerinde kaynaklarına inen derinlemesine araştırma ve inceleme yapmak... gibi noktalar üzerinde durmuştur. (<http://turk101.cankaya.edu.tr/uploads/files/Dil.pdf>)

Dil ile yapılan tüm bu çalışmalar, dilin ne denli hayatımızda önemli bir yere sahip olduğunu vurgulamaktadır. İnsanların birbirleriyle iletişim sağlamasından yola çıkarak bugünkü medeniyet seviyesini yakalayan ulusların başarısı dil ile gerçekleşmiştir. Anlatım türleri konusunun ortaya çıkması da ‘dil’ ile gerçekleşmiştir. Birbirleriyle iletişim kuran insanlar yeri gelince bir konuyu açıklayacak yeri gelince bir konuyu tartışacaktır. Anlatım

türleri ve düşünceyi geliştirme yolları sayesinde kullandığımız dil anlamlı hale gelecek, iletişim gücümüz artacaktır. Araştırmacıların yaptığı tanımlamalardan yola çıkarak dilin anlatım türleri ile ilişkisi şu şekilde maddeleştirilebilir:

- Anlama ve anlatma becerisi, dil ile gerçekleşmektedir.
- Dilin işitme duyusuyla olan ilişkisi anlatım ve anlama sürecini ortaya çıkarmaktadır.
- Dilin toplumsallık özelliği, iletişimin temelini oluşturmakta ve karşılıklı olarak gerçekleştirilen iletişim sayesinde anlatım türleri ortaya çıkmaktadır.
- Dil ile ortaya çıkan anlatım ve anlatma sayesinde uluslar, milletler oluşmakta ve bugünkü bilim, sanat ve teknik alanlarına ulaşılmaktadır.

2.2. Ana Dili Eğitimi ve Önemi

Bireyler henüz çocukken çevrelerinde olan biteni anlamak ve başkalarına anlatabilmek için anne, baba ve çevrelerinden ilk olarak dil öğrenirler. Bireyin henüz çocukken ve dil ile ilgili hiçbir eğitim almamışken öğrendiği bu dile ‘ana dili’ denmektedir.

Korkmaz (2007: 18) ana dili şöyle tanımlamaktadır; “İnsanın doğup büyüdüğü aile ve soyca bağlı bulunduğu toplum çevresinden öğrendiği, bilinçaltına kadar inebilen ve kişilerle toplum arasındaki ilişkilerde en güçlü bağı oluşturan dildir.”

Korkmaz, çocuğun sahip olduğu dili önce anne babasından, daha sonra yakın çevresinden öğrendiğini vurgulamaktadır. Çocuk toplumla arasındaki bağı ana dili ile belirlemektedir.

Bir çocuk ana dilini ilk olarak annesinde ve yakın çevresinde öğrenerek, ana dilinin bütün özelliklerini kavramaktadır. Bireyin ana dili, yaşamı boyunca kendisiyle birlikte olacağından ana dil eğitiminin önemi çok büyüktür. Bu eğitimin küçük yaşlarda başlaması gerekmektedir. Ana dil eğitiminin en önemli amacı; yazılanları ve konuşulanları doğru anlayabilmek, duygu ve düşünceleri sözle veya yazıyla doğru ve etkin bir biçimde anlatabilmektir.

Temizyürek ve diğerleri (2010: 1)'ne göre; ana dili eğitimini almış bir kişi okuma alışkanlığı kazanacak, kelime hazinesi, anlama ve anlatma becerileri gelişecektir.

Bireyin ana dilini iyi öğrenmesi, toplumsal ve evrensel kültüre büyük katkılar sağlayacaktır. Birey; ana dili ile yazılmış olan eserleri okuyarak, evrensel ve ahlak ölçülerini tanıyacak ve dilini iyi kullanabildiği için kendisi de eserler meydana getirebilecektir.

“Çocuğun konuşmaya başladığı sırada annesinden, aile çevresinden öğrendiği ana dili, kuşaktan kuşağa aktarılan, ulusun kültürüyle sıkı sıkıya ilişkili bir bildirişme dizgesidir; toplumsal bir kurumdur.” diyen Aksan (1995: 51), ana dilin bir toplumun, bir ulusun kültürünü yansıttığını vurgulamaktadır.

Dilin, insanın kendisini anlatma biçimi olduğunu söyleyen Kayaalp (1998: 147), anne sütünden yoksun bir çocuğun sağlıklı beslenmesi gibi ana dilini öğrenemeyen bir çocuğun da sağlıklı düşünemeyeceğini savunmaktadır. Kayaalp, insanların kendilerini en iyi ifade ettikleri dilin kendi ana dilleri olduğunu ifade etmektedir.

Buna benzer bir tespitte Demir ve Yapıcı (2007: 185)'dan gelmektedir:

Ana dilini kullanamayan topluluklar sağlıklı bir düşünce sistemine sahip değildirler. Çocuğun ana dilini kullanmadaki başarısızlığı, onun yaşam boyu ikili ilişkilerde ve toplumsal ilişkilerde başarısız olmasına yol açacaktır. Bu olumsuzluk, bir ulusun geleceğe yansıyan başarısızlığı olarak düşünülebilir.

İnsanlar sahip oldukları bilgiyi, kültürü, değer yargılarını, geleneklerini genç nesillere en doğru şekilde ana dil sayesinde aktarabilirler. Bir çocuğun kendisine verilen bilgiyi en iyi ve doğru şekilde anladığı, sorgulayıp yorumladığı ve kendi duygu ve düşüncelerini en iyi şekilde aktarabileceği dil yine ana dilidir (Demir ve Yapıcı, 2007: 185).

Mustafa Kemal Atatürk'ün ana dilin önemini sıkça vurguladığı bilinmektedir. “Türk demek, dil demektir. Türk milletindenim diyen insan, her şeyden önce ve mutlaka Türkçe konuşmalıdır. Türk dili, Türk milleti için kutsal bir hazinedir.” sözleri ile ana dilin, millet kavramı içindeki yerine ve önemine işaret etmiştir.

Ana dil eğitimi, kişinin aile ve çevresinde başlayarak okul hayatında devam etmektedir. Eğitim hayatında ana dilin öğretiminin temel hedefleri şöyledir (Sever, 2000:5):

Kişilere;

- İletişim kurarken etkili, doğru ve açık bir dilsel beceri kazandırmak,
- Düşünme yetisini oluşturmak,
- Dinleme ve doğru anlama yetisini geliştirmek,
- Yetkinleştirme ve toplumsallaşma süreçlerine katkıda bulunmak,
- Bireylerin yaşamları boyunca kullanacakları bilgi ve becerileri edinmesidir.

Bu hedeflerin gerekliliğini Sever (2000: 5), ana dili gelişmemiş toplumlarda öğretim faaliyetlerinin başarılı olamayacağını vurgulayarak açıklamaktadır. Dolayısıyla ana dilin eğitim - öğretim hayatı içinde önemli bir yeri bulunmaktadır. Bu doğrultuda ana diline hakim olamayan bireylerin ‘Anlatım Türleri’ne de hakim olamayacağı kuşkusuzdur. Çünkü ana dil sayesinde yazılanları ve konuşulanları iyi anlarız. İlk olarak aile de daha sonra çevre ve akademik kuralları ile eğitim hayatımızda öğrendiğimiz ana dil öğreniminin alt yapısının zayıf olması ikili ilişkilerde ve toplumsal ilişkilerde başarısız olunmasına yol açacaktır.

Konuya paralel olarak ana dil eğitimi iyi alınırsa anlama ve anlatma becerileri gelişecek, sözlü ve yazılı alanda başarılı olunacak dolayısıyla ‘anlatım türleri’ kuralları bilinerek kullanılacaktır.

Tüm bu anlatılanlardan dil sayesinde milletlerin / ulusların doğduğu ve milletlerden ana dilin oluştuğu, ana dilden ise dil kurallarının meydana geldiğini anlaşılmaktadır. Dil kurallarını iyi öğrenen ve uygulayan toplumların ise başarılı olduğu ortaya çıkmaktadır. Anlatım türleri de iletişim kurmamızın çeşitliliğinde oldukça önemlidir. Tek düze bir konuşma ile kendimizi ifade etmemiz olanaksızdır. Bu nedenle iletişim kurarken ‘anlatım türleri’ kullanımı büyük bir önem teşkil etmektedir.

2.3. Türkçe Eğitiminde Dört Temel Beceri

Türkçe eğitiminin başlıca amaçlardan birisi bireylerin dinleme, okuma, konuşma ve yazma becerilerini geliştirmektir. Anlama ve anlatma becerileri de diyebildiğimiz bu beceri

alanları, bireyin doğrudan dil malzemesini kullandığı alanlardır. Bir bebeğin anne ve babasından öğrenmeye başladığı daha sonra da çevre ve okul gibi çeşitli iletişim ortamlarında geliştirdiği bu beceriler bireylerin sosyo-ekonomik statülerini de belirleyen beceri alanlarıdır. Dört temel beceriyi kullanma biçimi (dolayısıyla anlatım türlerini de içeren anlatım becerisi), bireyin iletişim kurmadaki başarı veya başarısızlığını doğrudan etkilediğinden aile, okul, iş ve toplum yaşamındaki yerini de tayin eder.

2.3.1. Dinleme

Dinleme ile ilgili farklı tanımlar yapılmaktadır. Keskinlik (2002: 16)'a göre dinleme “Herhangi bir konuda konuşmacının seslerini duymak, söylediklerini anlamak gerekli olanları ve gerekli olabilecekleri alıp saklamak için sesler üzerinde dikkati yoğunlaştırmadır”.

Dinleme ile ilgili olarak yapılan bazı tanımlarda dinleme becerisinin zihinsel yönü üzerinde durulmakta bazılarında ise dinleme becerisinin iletişim yönü üzerinde durulmaktadır. Geleneksel yaklaşımlarda Türkçe öğretiminde davranış değiştirme esas alınırken yapılandırmacı yaklaşımda davranışlar bir kenara bırakılmış ve bunun yerine zihinsel, dil, sosyal ve zihinsel bağımsızlık becerilerinin geliştirilmesi temel alınmıştır. Dinleme ile yapılan tanımlar ise şunlardır:

Dinleme bireyin ilk öğrenme alanıdır. Dinleme doğum öncesinden başlar ve ömür boyu sürer. Yapılandırmacı dil yaklaşımına göre dinleme gelişimsel ve etkileşimsel bir süreçtir. Gelişimsel olması dinleme becerilerinin geniş bir zamana yayılması, dinlemenin çeşitli süreçlere ve aşamalara ayrılmasıdır. Etkileşimsel olması ise dinlemenin konuşmacı, konuşmacının aktardığı bilgiler ve dinleme ortamı ile etkileşim içinde yapılmasıdır. Böylece dinleme çeşitli bilgilerin öğrenildiği, becerilerin geliştirildiği karmaşık bir süreç olmaktadır (Güneş, 2007: 326).

Yaşamın her alanındaki ilişkileri (okul, iş, toplumsal ilişkiler vb.) kuşatan dinleme beceri ve alışkanlığı, okul öncesi dönemde, kendiliğinden doğal biçimde edinilir. Ancak, edinilen bu beceriler, öğrencileri dinlediklerini anlayan, ayıran, değerlendiren kişiler haline getirmez. Bu nedenle, öğrencileri dinlediklerini anlamaya, ayırmaya, eleştirip değerlendirmeye götürecek beceri

ve alışkanlıkların kazandırılmasında ana dili öğretimine büyük sorumluluklar düşmektedir (Sever, 1997:116).

Dinleme / izleme, iletişim kurmanın ve öğrenmenin temel yollarından biri olup verilen iletiyi doğru bir şekilde anlama, yorumlama ve değerlendirme becerisidir. Görsel ve işitsel araçların hayatın her alanında giderek yaygınlaşması ve bu araçların eğitimde kullanılması etkili bir dinleme/izleme eğitimi gerekliliğini kılmalıdır. Bu becerinin geliştirilmesiyle, öğrencilerden dinlediklerini/izlediklerini sıralama, sınıflama, sorgulama, ilişkilendirme, eleştirme ve bunlarla ilgili çıkarımlarda bulunma gibi üst becerileri gerçekleştirmesi beklenmektedir (MEB, 2006 a: 41).

Öğretmenlerin çocukların hazmetme kapasitesini göz ardı ederek, baskıcı bir ortamda onların ses çıkarmadan dinleme etkinliğine katmaları dinleme sürecini etkisiz kılmakta, aynı zamanda öğrencilerin dinleme konusunda genel olarak olumsuz bir kanıya sahip olmalarına neden olmaktadır. Yeni ‘Türkçe Öğretim Programı’nda öğrencilerin dinleme sürecine etkin olarak katılmaları ve dinleme sürecinde aktif rol almaları hedeflenmektedir. Öğrenci pasif bir dinleyici olursa, bedenen ve ruhen yorulacaktır. Sonuç olarak da dinleme önce seçerek dinlemeye ve en sonunda da anlatılanları önemsememeye dönüşür. Bu yüzden öğrenciler dinleme sürecinin bir parçası olmalı ve sürece aktif olarak katılmalıdırlar. Konuyla bağlantılı olarak ‘anlatım türleri’ni kullanan bir öğretmenin öğrencileri anlattıkları konunun içine çekmeleri daha kolay olacak ve öğrenciler tarafından verimli bir dinleme gerçekleşmiş olacaktır.

2.3.2. Konuşma

Konuşma becerisi ile ilgili farklı tanımlar yapılmıştır. Bu tanımlar geleneksel dil yaklaşımları ve çağdaş dil yaklaşımları etrafında farklılık göstermektedir. Bu tanımlardan birkaçı şöyledir:

Konuşma düşüncelerin, duyguların ve bilgilerin seslerden oluşan dil aracılığıyla aktarılmasıdır (Demirel,2006: 87). Konuşma, kişinin duygu ve düşüncelerini sözle bildirmesidir (Kavcar ve diğerleri,1997: 162).

Konuşma; duygu, düşünce, tasarım ve isteklerin sözle bildirilmesidir (Sever, 1997: 68). Konuşma, zihinde başlayan ve düşüncelerin sözle ifade edilmesiyle tamamlanan bir

süreçtir (Güneş, 2007: 184). Konuşma, zihin ve kas gücünün devreye girdiği psiko-motor bir yetenek; insanlar arasında anlaşmayı sağlayan en etkin bir araçtır (Calp, 2007: 198).

Demirel, Kavcar ve Sever yaptıkları tanımlarda konuşmanın iletişim boyutu üzerinde durmuşlardır. İletişim yönünden konuşma becerisini ele aldığımızda fiziksel süreçler ön plana çıkmaktadır. Güneş ve Calp ise konuşma becerisini hem fiziksel hem de zihinsel yönüne temas etmişlerdir.

Günümüzde yapılandırıcı dil yaklaşımıyla birlikte konuşma öğretiminde, zihinsel süreçlere daha fazla ağırlık verilmektedir. Bu anlayıştan hareketle konuşma öğretiminde dil ve iletişim becerileri yanında, düşünme, anlama, sorgulama, sınıflama, analiz-sentez yapma gibi zihinsel becerileri de geliştirme amaçlanmaktadır. Bunlara ek olarak iletişim kurma, çağdaş toplumun gereklerini yerine getirme, bilinçli kararlar verme, öğrenmeyi sürdürme gibi sosyal becerileri geliştirme ve giderek zihinsel bağımsızlık becerilerini geliştirme de ele alınmaktadır (Güneş, 2007: 232).

Davranışçı dil yaklaşımı ise konuşmanın daha çok fiziksel süreçleri üzerinde durmuştur. Bu sebepten ötürü ülkemizde uzun yıllar konuşma kuralları, diksiyon, telaffuz eğitimi ön planda tutulmuştur. Öğrencilere hep başkalarını taklit yoluyla konuşma becerisini kazandırmaya çalışılmıştır.

Bu da öğrencilerin taklitçi olmasına ve üretemeyen bireyler olmasına yol açmıştır. Yapılandırmacı yaklaşıma göre konuşma becerisini geliştirmede ise düşünen, düşündüğünü söylemekten çekinmeyen ve zihinsel bağımsızlık becerileriyle konuşan bireyler yetiştirmek amaçlanmıştır. Konuyla bağlantılı olarak ‘anlatım türleri ve düşünceyi geliştirme yolları’ını konuşma becerisinde etkin kullanabilen bireylerin günlük hayatta iletişim kurmada daha başarılı olacağı kuşkusuzdur.

2.3.3.Yazma

Yazmak; harfleri, heceleri veya fikir anlatan işaretleri yan yana getirip istenilen şeyi anlatan şekiller ortaya koymak; kendi bilgisiyle kitap meydana getirmek yazarlık etmektir.

Herhangi bir konuda duygu, düşünce ve izlenimlerin o konuyla ilgili görüşlerin belli kurallara uygun olarak yazıyla anlatılmasına yazılı anlatım denir. (Özkırımlı, 1994:

65). Yazmak, duyduklarımızı, düşündüklerimizi, tasarladıklarımızı, görüp yaşadıklarımızı yazı ile anlatmaktır (Sever, 1997: 97).

Yapılandırmacı yaklaşımda ise yazma, Güneş tarafından (2007: 116) şöyle ifade edilmektedir: Yazma, beyinde yapılandırılmış bilgilerin yazıya dökülmesidir. Yazma sürecine, beyinde yapılandırılmış bilgilerin gözden geçirilmesiyle başlanmaktadır. Yazının amacı, yöntemi, konusu ve sınırları belirlenerek yazılacak bilgiler seçilmektedir. Seçilen bilgiler çeşitli zihinsel işlemlerden geçirilerek düzenlenmektedir. Bu işlemler sıralama, sınıflama, ilişki kurma, eleştirme, tahmin etme, analiz-sentez yapma, değerlendirme vb. olmaktadır. Bu işlemler sonucunda düzenlenen bilgiler harflere, hecelere, kelimelere ve cümlelere dökülerek aktarılmaktadır.

Yazmanın bilişsel, duyuşsal ve devinişsel boyutu vardır. Yazmanın bilişsel boyutunu; edinilen bilgilerin, duyumların, görülenlerin sıraya konarak zihinsel işlemlerden geçirilmesi ve yorumlanması oluştururken, yazma becerisinin duyuşsal boyutunu; yazılı anlatımın yalınlığı, akıcılığı, çekiciliği, yazının güzelliği ve okunaklılığı oluşturmaktadır. Defter, kağıt, kalem kullanma ve yazmadaki kas hareketlerinin eşgüdümü ise devinişsel boyutu oluşturur (Köksal, 2001: 33).

Bir dilin iki kullanım şekli vardır. Bir başka ifadeyle iki kullanım alanı vardır. Bunlardan birinci kullanma alanına konuşma dili, ikinci kullanma alanına da yazı dili adı verilir. Konuşma dili pratik hayatta kullandığımız ve işitme duyumuza seslenen dildir. Yazı dili ise yazıda kullandığımız, konuşma dilinden çıkmış işaretli dildir (Göker, 2001:72).

Düşünceyi, duyguyu, olayı yazı ile anlatmaya yazma diyoruz. Yazma, konuşma gibi bir anlatım yoludur. Ancak ondan ayrı beceriler de gerektirir.

Öğrencilerin bir konuda istenileni uygun bir biçimde yazması, onların konuşma ve düşünme yetilerine bağlıdır. Bu yönden yazma çalışmalarını konuşmalara bağlama, yazılı anlatma etkinliklerinin çıkış noktası olacaktır. Çünkü, öğrencilerin okul içi ve okul dışı hayatlarında ilk başvurdukları anlaşma aracı konuşmadır (Demirel, 2006: 34)

Yazma için, “sözlü anlatımda çalışma konusu yapılanlar yazılı anlatım için de geçerlidir” ifadesi genel olarak doğru sayılırsa da, konuşurken hoş görülebilen hatalar ve cümle bozuklukları, yazma sırasında, öğrencinin değiştirme şansının olduğu düşünülerek uyarmayı ve düzeltmeyi gündeme getirir. Ayrıca, sınırlı anlamda da olsa konuşma dili ile yazı dilinin farklı olduğu da bir gerçektir (Cemiloğlu, 1998: 48).

Yazma becerisi bireylerin dil eğitimi ile ilgili edindiği bilgilerin yansımasıdır. Edilen bilgiler ne denli sağlam ve aktarılabilir düzeyde ise ortaya çıkacak yazılı ürünler de o kadar başarılı olacaktır. Anlatım türleri de bu yazılı ürünün içeriğinde doğru yerlerde kullanıldığı takdirde başarıya daha çok yaklaşılmış olunmasını sağlayacaktır.

2.3.4. Okuma

Öğretim programlarının omurgasını oluşturan okuma, ‘basılı sözcükleri kavrama ve yorumlamaya dayanan zihinsel bir etkinlik’ ya da ‘gözlerin ve ses organlarının çeşitli hareketlerinden ve zihnin anlama çabasından oluşan karmaşık bir etkinlik’ biçiminde tanımlanmaktadır. Okuma; bir yazıyı, sözcükleri, cümleleri, noktalama işaretleri ve öteki öğeleriyle görme, algılama ve kavrama sürecidir. Sesli okuma durumunda buna dudak, dil ve gırtlak gibi ses organlarının işlevi de katılır (Kavcar ve diğerleri, 1997: 111).

Okuma-yazma, en geniş siyasal anlamında en iyi, öğrenenler ve dünya arasında var olan çeşitli ilişkileri ve yaşantıları yapılandıran ve ulaşılabilir kılan binlerce dağınık biçim ve kültürel beceriler olarak anlaşılabilir (Savaş, 2006: 62).

Dil ve kavrama arasındaki ilişkiyi inceleyen ruhbilimciler, okuma eyleminin görsel ve görsel olmayan iki tür bilgi gerektirdiğini söylemektedirler. Görsel bilgi, sayfanın üzerinde bulunan yazılar, görsel olmayan bilgi ise dilimiz, kitaplar ve çevremizde yaşadığımız tüm deneyimlerimizdir. Bu iki bilgiyi bir araya getirerek bir metni okur ve metnin verdiği bilgiyi veya iletiyi kavrarız (Savaş, 2006: 25).

Okuma, son derece karmaşık zihinsel, psikolojik ve fizyolojik bir etkinliktir. Okuyucu, okuduklarını anlamak için hem zihinsel hem de okumanın amacını ve stratejisini belirleme, psikolojik bakımdan hazır olma gibi mekanizmaları

kullanmak üzere beyin hücrelerinin birçoğunu harekete geçirir (Calp, 2007: 87).

Yapılandırıcı yaklaşım okumayı, bireyin ön bilgileriyle metindeki bilgileri ilişkilendirerek, bütünleştirerek yeni anlamlar oluşturduğu aktif bir süreç olarak açıklamaktadır. Okuma sürecinde birey yazı denilen çizgilerin anlamını araştırır, bulur, yorumlar ve yeniden anlamlandırır. Bu süreçte bireyin ön bilgileri ve zihinsel yapısı önemli roller oynar. Çünkü metindeki bilgiler, ön bilgilere ve zihinsel yapıya göre seçilerek incelenir. Böylece ön bilgilerle metindeki bilgiler ilişkilendirilerek zihinsel yapı yeniden düzenlenir. Bu işlemler sonucunda birey yeni bilgileri öğrenir, öğrendiklerini başka durumlara aktarır ve sürekli kendini geliştirir (Güneş, 2007: 236).

Okuma, okuyucu ve yazar arasında uygun bir ortamda gerçekleşen görüş alışverişidir. Bu süreçte okuyucu metni anlamaya uğraşmakta ve anladıklarıyla ön bilgilerini birleştirerek yeni anlamlar ortaya koymaya çalışmaktadır. Farklı becerilerin kullanılmasını gerektiren okuma her şeyden önce sağlıklı bir algılamayı gerektirir. Kelime tanıma, anlam bilgisi (semantik), cümle diziliş bilgisi (sentaks), dilsel süreçler ve anlama sağlıklı okumada diğer gerekliliklerdir. İyi bir okumada ses veya seslerin doğru bir şekilde algılanması oldukça önemlidir. Seslerin doğru tanınması ise işitme ve görmeyle yakından ilgilidir. Görme ve işitmeyle ilgili her sorun okuma becerilerinin kazanımını ve gelişimini olumsuz yönde etkilemektedir.

Yapılandırıcı yaklaşım, okumayı geleneksel yaklaşımlardan farklı olarak ele almaktadır. Geleneksel yaklaşımlarda okuma yazıların şifresini çözme ve buna anlam ekleme işlemi olarak görülüyordu. Okumak metni anlamak olarak kabul ediliyordu. Ancak yapılandırıcı yaklaşımda anlama sürecine metindeki bilgilerin yanı sıra okuyucunun ön bilgileri, sosyal durumu ve çevresiyle ilgili bilgiler de girmektedir. Bu doğrultuda anlatım türleri de bu bilgiler içine dahil olmuş durumdadır.

Türkçe'nin dört temel saçı ayağını oluşturan bu becerilerin öğrenimi ve öğretimi oldukça önemlidir. Bu becerilerin başarılı bir şekilde öğrenilmemesi ve öğretilmemesi dil ile ilgili diğer konularında öğrenilmemesine neden olacaktır. Dolayısıyla 'anlatım türleri'nin doğru ve yerinde kullanımı bu becerilerin edinimi ile ilgilidir.

2.4. Söylem Nedir?

Söylem terimi, sosyal ve beşeri bilimlerinde 1960'lı yıllardan itibaren yoğun bir şekilde kullanılmaya başlanmıştır.

Dilbilimde hemen hemen konuşmanın (speech) dengi, başka bir ifadeyle, işaretler sistemi gibi kabul edilen dile (*langue*) zıt (oppose) olarak konuşmacının (speaker) güncel bir şekilde kullandığı dilin (*parole*) dengi anlamına gelmektedir (Coulthard, 1979: 23).

Geçmiş Batı'da 2000 yıl eskilere dayanan 'söylem' sözcüğünün kökeninde "tartışma, konuşma ve koşturma" anlamına gelen "discursus" sözcüğü bulunmaktadır. Türkçede söylem kavramının ve günümüzde kullandığımız anlamda söylem teriminin tarihçesi ise çok daha yenidir. Batı dillerinde discourse (İng.), discours (Fr.), diskurs (Alm.) biçiminde görülen sözcüğün söylem biçimindeki Türkçesi ilk kez Türkçe Sözlüğün genişletilmiş 7. baskısında ortaya çıkmaktadır. Ancak bu sözlükte ve bundan sonraki basımlarda sözcüğün anlamı (a) söyleyiş (telaffuz), söyleniş, (b) söz, laf, (c) söylev biçiminde açıklanmıştır. Kavram ilk kez dilbilim terimi olarak 1980'lerin başlarında Berke Vardar ve arkadaşlarınca yayımlanan Dilbilim ve Dilbilgisi Terimleri Sözlüğü'nde, "tümce sınırlarını aşan, tümcelerin birbirine bağlanması açısından ele alınan sözce" biçiminde kullanılmıştır (Kocaman, 2003: 4).

1990'lardan sonra toplum dilbilim alanındaki gelişmeler tümce düzeyinde yürütülen çalışmalardan "bağlam içinde metin" anlamındaki söylem kavramının oluşumunu etkilemiş ve söylem sadece yapısal olarak dil içi incelemelerle sınırlı tutulmamış, dil dışı özelliklere de söylem çalışmalarında yer vermeye başlanmıştır (Şenöz, 2005: 45).

Söylem teriminin tam olarak anlaşılabilmesi için dil / söz ayrımı ve sözcelem kavramının açıklanması faydalı olacaktır. Dil / söz ayrımını ilk kez ortaya koyan F. de Saussure olmuştur. İnsanlar, yüzyıllar boyunca birbirleriyle iletişime geçmek için dil yetisi adı verilen seslere dayalı bir yığın oluşturmuşlardır. F. de Saussure'e göre dil, dil yetisinin toplumsal ve kurallaşmış yönüdür. Dil; gerçek bir kurallar bütünüyken, söz dili oluşturan

kurallar ve göstergeler bütünün o dili konuşan kimseler tarafından uygulanmaya konmasıdır. Kısaca söz, dilin bireysel kullanımıdır (Vardar 2001: 44-46).

“Sözcelem ise belli bir bağlam ve durum içinde bir sözce üretme edimidir, somut ve devimsel bir dilsel üretim sürecidir”. Bu tanımdan yola çıkarak, sözcelemin, sözün incelenmesine iletişim kuramı ve dilin işlevleri çerçevesinde yaklaşılmasına olanak sağladığı söylenebilir (bkz: Kıran ve Kıran, 2000: 183).

Söylem söz konusu olduğunda, gerçekleşmiş bir dil ürününün sözcelem durumlarıyla, yani yaratılma süreciyle birlikte düşünülmesi gerekmektedir. Bu nedenle de, üretim sürecinin araştırılması söylemin incelenmesi aşamasında büyük önem taşır (Onursal, 2003: 124). Söylem ve metin arasındaki ayrım da burada kendisini daha belirgin bir biçimde gösterir. Metin kavramı söz konusu olduğunda, tümceötesi bir dilsel ürünün çeşitli düzeylerindeki eklemlenmeleri ve bu ürünün biçimsel ve anlamsal bir bütün oluşturması düşünülür.

Söylem, bireyin dili kendi sorumluluğunda ve belli bir iletişim amacı için kullanması sonucunda ortaya çıkar. Söylem, tümcelerin birbirine bağlanması açısından ele alınan sözlerdir. Anlatım türleri konusu ya da başka bir konu ele alınırken kullanılan sözcüklerin ya da sözcelemin söylem adı ile ifade edilebileceği bilinmelidir.

2.5. Anlatım Nedir?

İnsanların birbirlerine her türden duygu, istek, düşünce ya da izlenimlerini çeşitli mesaj kanallarıyla aktarmalarına iletişim adı verilmektedir. Bu mesaj kanallarının en yaygın ve gelişmiş şekilde kullanılanı dildir. Dil vasıtasıyla sözlü veya yazılı bir şekilde yapılan iletişim anlatım adını almaktadır. Her türden mesajın başkalarıyla paylaşılması anlatma yöntemi ile mümkün olmaktadır.

Anlatma olayının kendisine ise anlatım denilmektedir. Kısaca ifade etmek gerekirse, anlatım; duygu, düşünce, izlenim, hayal ya da isteklerin sözle veya yazı ile karşı tarafa açıklanmasıdır (Parlatır ve Şahin, 2010: 7).

Anlatım üzerinde pek çok tanımı olan bir kavramdır. Ancak tüm bu tanımlamaların ortak özelliği ifade edilmek istenen duygu ve düşüncelerin söz ya da yazılı olarak aktarılmasıdır. Anlatım ile ilgili yapılmış tanımlamalardan bazıları şöyledir:

“Anlatım, bir duygunun ya da düşüncenin, zihinde tasarlanan bir konunun sözle ya da yazıyla bildirilmesidir” (Özkırımlı, 2001: 181).

“Anlatım, düşünce ve duyguların, başkalarına söz ya da yazıyla bildirilmesidir” (Hatiboğlu, 2005: 240).

“Anlatım, plandaki duygu ve düşünceleri, bir amaç doğrultusunda, dilin kurallarına uygun bir biçimde söyleme işidir” (Yalçın, 2005: 214).

“Anlatım, bir düşüncüyü, duyguyu, tasarımı, konuyu söz ya da yazı ile dile getirme işidir” (Bilgin, 2006: 539).

İnsanların birbirleriyle iletişim kurmalarındaki en önemli neden, ihtiyaçlarının giderilmesi isteğidir. Dolayısıyla iletişimin kalitesi çok önemlidir. İyi bir iletişim ihtiyaçların iyi bir şekilde karşılanmasını sağlarken, kötü kurulmuş bir iletişimde ihtiyaçlar karşılanamadığı gibi çatışma ortamı doğacaktır. İyi bir iletişim ise yukarıda da bahsettiğimiz gibi dilin doğru ve etkin kullanılmasına bağlıdır. Dilin doğru ve etkin kullanılması belli kurallara uyulmasıyla mümkün olabilmektedir. “Anlatım, anlamanın ön koşuludur” diyen Bilgin (2006: 574), etkili ve doğru bir anlatım gerçekleşmediğinde, mesajın muhatabı tarafından istenildiği gibi anlaşılmayacağını belirterek, sağlıklı bir ilişkinin kurulamayacağını belirtmiştir.

Her türlü iletişimin başarıya ulaşabilmesinde olduğu gibi eğitim sürecinin de başarıya ulaşabilmesi doğru ve etkin bir anlatımla mümkün olmaktadır. Öğrencilerin kendilerine ulaşan mesajı doğru anlayabilmeleri eğitimde amaçlanan hedefin gerçekleşmesinde çok önemlidir.

Kendisine yönetilen mesajı doğru anlayan bir öğrenci bu mesaja doğru bir geri bildirimde bulunacak ve dolayısıyla eğitim hayatındaki başarısı da yükselecektir. Anlatım yetisi gelişmemiş insanların eğitim hayatında başarılı olabilmeleri çok güçtür (Özbay, 2014: 89).

Babacan (2007: 56-57), hem yazılı hem de sözlü anlatımda başarılı olabilmek için ilk ve önemli şartın, mesajın muhatabı olan (dinleyici, okuyucu) kişileri kendi düşünce ve hayal dünyamızın içine çekerek onun anlatımdan zevk almasını sağlamak olduğunu söylemektedir. Babacan'a göre bunu başarabilmek için yapılan anlatımın aşağıdaki niteliklere sahip olması gerekmektedir:

Anlatımda Doğruluk: Cümlelerin dil bilgisi kurallarına uygun olmaları gerekir. Cümlelerin çekirdeği, kurucu ögesi kabul edilen yüklem ile diğer öğeleri arasında uyum olmalıdır.

Anlatımda Açıklık: Söz ve yazının anlamca açık olması demektir.

Anlatımda Duruluk: Cümledeki kelimeleri seçme işidir. Cümlelerde gereksiz kelime kullanmamaktır.

Anlatımda Yalınlık (Sadelik): Anlatımı birtakım edebi sanatlardan, süsten, gereksiz ayrıntılardan arındırmaktır.

Eğitim – öğretimde öğretmenlerin anlatım konusunda başarılı olması yetiyecek nesiller açısından çok önemlidir. Çalışmada daha önceden bahsedildiği gibi anlatım, anlamanın ön koşuludur.

Dil kurallarına uygun, yazılı ve sözlü anlatımın etkili, bunun içinde anlatım türlerinin eksiksiz, doğru bir biçimde eğitimciler tarafından kullanımı ve öğretimi; daha başarılı, kendini rahat ifade edebilen öz güven ve öz saygıları gelişmiş bireyler yetişmesini destekleyecektir.

2.6. Anlatım Türleri

Anlatım türleri; sözlü ve yazılı anlatım olarak iki grupta incelenir. İnsanoğlu çok eski dönemlerden beri bu iki farklı anlatım biçimi kullanır. Sözlü ve yazılı anlatımın her ikisinin de kendi kullanımlarından doğan kolaylıkları ve zorlukları bulunmaktadır. Sözlü ve yazılı anlatımın kullanım yerleri de farklılık göstermektedir. Bazen konuşmaya ihtiyaç duyabilir bazen de ihtiyaçlarımızı yazılı olarak ifade edebiliriz. Anlatım türleri sayesinde ana dilimiz kendi içinde pek çok alt başlığa ayrılmaktadır. Anlatım türleri ise bu alt başlıklar içinde yer almakta ve hem yazılı hem de sözlü anlatım türü olarak kullanılmaktadır.

2.6.1. Sözlü Anlatım

Sözlü anlatım, bir kişi tarafından söylenen ve kulağa yönelik olarak yapılan bir iletişim aracıdır. Sözlü anlatım, sözlü iletişim kodunu kullanır. Sözlü anlatımın çok yalın bir söz dizimi vardır ve sözcük bakımından çok zengin değildir. Sözlü anlatım, yapısı gereği dağınık ve kopuk gerçekleşebilir. Konuşmadaki alıcı-verici arasındaki ilişkiyi sağlayan sözcüklerin sıkça tekrarlanması, tümcelerin yarıda bırakılması, gereksiz yinelemelere başvurulması, ana konudan ayrılmaların yaşanması, sıfat bakımından fakir bir anlatımın kullanılması sözlü anlatım için yapılabilecek tanımlamalardır. Anlatıcı, doğaçlama yaptığı için söylediği tümceleri düzeltme şansı bulunmamaktadır. Ancak, aynı bildirimi bir başka şekilde ifade ederek bir önceki hatasını telafi edebilir. Caymaca (Örneğin, “sözlü dilin özelliklerini... sözlü dil ile ilgili olarak öncelikle şunları söylemeliyim...” gibi başlanılan bir tümceyi yarıda bırakmak ve bir başkasına geçmek), yineleme, (aynı anlama gelen farklı tümcelerin anlatımı içinde kullanılması), yanlış başlangıçlar, kurallardan sapmalar, sözcük atlamaları, konuşmanın bir yerinden başka bir konuya geçme, konuşmayı yarım bırakma gibi eksiklik ya da bozukluk olarak adlandırabileceğimiz durumlar sözlü anlatıma ait durumlardır (Günay, 2000: 37).

Sözlü anlatımın doğrudan bir anlatım biçimi olduğunu yukarıda vurgulamıştık. Sözlü anlatımda verici/anlatıcı ve alıcı/dinleyici karşılıklı etkileşim halinde oldukları için dinleyici, konuşmanın istediği bölümünde konuşmaya katılabilir hatta anlatıcının anlattıklarına yeni başlıklar ekleyebilir. Anlatıcının konuşma esnasında hareket, mimik ve jestleri ipuçları verir. Dinleyicinin tavrı konuyu anlayıp anlamadığını ya da ne düşünüp hissettiğiyle ilgili olarak anlatıcı için fikir verir.

Sözlü anlatımda; yükseltme, alçaltma, vurgulama, yavaşlatma vb. özellikler konuşmanın yönünü belirtir. Sözlü anlatımda bu özellikler sayesinde algılanması istenen konuşma oluşturulmuş olur. Sözlü anlatım, yazılı anlatım gibi bir hazırlık aşaması taşımaz. Sözlü anlatımda önceden hazırlık yapılır ve hazırlık sonucu anlatım gerçekleştirilir. Yazılı anlatımda ise yazı istenilen zamanlarda oluşturulur, düzeltmeleri yapılır ve belli bir zaman diliminde gerçekleşmesi durumu söz konusu değildir.

2.6.2. Yazılı Anlatım

Yazılı anlatım, grafiksel iletişim kodunu kullanır. Yani yazılı anlatım, grafiksel anlatımla yazılmış ve okumaya elverişli bir iletişim türüdür. Yazılı anlatımlardaki dil kuralları, sözlü anlatımlardaki dil kurallarından daha özenlidir. Yazılı anlatımın oldukça gelişmiş bir söz dizimi bulunmaktadır. Karmaşık tümce yapıları, noktalama işaretlerinden yararlanma, ayrıntıların düzenlenmesi, ad grubu yerine sıfatlaştırma, ve adlaştırma kullanılması yazılı anlatımda çok daha fazla kullanılır. Yazılı anlatımın zengin bir söz dağarcığı vardır. Eş anlamlı sözcükler, kullanım sıklığı az olan sözcükler metni oluşturma aşamasında göz önünde bulundurulur ve konuyu doğru olarak ortaya koyabilmek için uygun bir söz dağarcığı kullanılır. Yazınsal anlatımlarda kullanılan dil, konuşma dili gibi, yazım kurallarına, dil kurallarına uyulup uyulmaması bir anlamda onu kullanan kişiye bağlı bir anlatım biçimidir. Yazılı anlatımın, sözlü anlatımdan farkı, sözlü anlatımdaki uyumsuzluğun gelişigüzel ve bilinçsiz olmasına karşılık, yazı dilinde kurallara uyulmayışının bilinçli olduğunun varsayılmasıdır (Günay, 2000: 37).

Sözlü anlatımda bahsettiğimiz gibi yazılı anlatımda yazar yazısını istediği şekilde oluşturabilir isterse de ekleme ya da çıkarma yapabilir. İsteddiği üslupla yazısını kaleme alabilir. İllaki eğitim seviyesi yüksek kişilerin yazılı anlatım yapabileceği durumu şart değildir tam aksine eğitim seviyesi düşük kişiler de yazılı anlatım yapabilir. Dikkat edilmesi gereken husus resmi yazılarda belli bir düzen ve üslup kullanıldığı unutulmamalıdır.

Yazılı anlatım için gecikmiş iletişimden söz edilebilir. Yazılı dilde gücül (virtüel)¹ anlamda bir alıcı söz konusudur. Anlatıcının beklediği bir alıcı mı yoksa vericinin yazdıklarını anlayabilecek bir alıcı mı belli değildir. Bu yüzden iletişimin sağlanmasında her iki tarafın da birbirlerine yanıt verebilmesi türündeki kolaylıklar yazılı anlatım için geçerli değildir. (Günay, 2000: 38). Yazılı anlatımdaki bedensel davranış eksikliği, noktalama işaretleri ile giderilmeye başlanır. Yazı dili bürün² özelliklerinden yoksun bir dildir. Bir

¹ Vitüel: Varlığı henüz tam olarak bilinmeyen gizli olan şey

² Vurgu, ezgi, durak, ulama, ton, uzunluk gibi konuşa diline özgü öğelere verilen ad.

metinden okuyarak konuşan verici, yazı dilinin bu eksikliklerini tamamlamak zorundadır. Örneğin dildeki bazı sözcenin sözlü türetilmesinde bürünsel öğeleri değiştirerek iki ayrı sözce elde edilebilir. Aynı durum ise, yazılı anlatımda noktalama imleri (kullanma veya imlerin yerini değiştirme) ile yapılmaktadır. “Pilot kadın müdürümüzle görüştü”, “hasta kardeşine baktı”, “genç babasına hayranlıkla baktı” örneklerinde olduğu gibi bürünsel öğeler değiştirilerek iki farklı anlam elde edilebilir (Günay, 2000: 40).

Yazılı dil, sözlü anlatımın kalıcı olmasına yönelik bir etkinliktir. Toplumların kültürlerini sonraki kuşaklara aktarmaları yazılı anlatımla gerçekleşmektedir.

2.7. Sözlü ve Yazılı Anlatımın Başlıca Amaçları

Sözlü ve yazılı anlatım eğitiminin hareket noktası; dili kullanmanın, bilgidan çok beceriye dayandığı gerçeğidir. Dili kullanma becerisinin insanın her türlü etkinliğinde önemli rolü olduğu bilinmektedir çünkü insan, kültür alanını ana diline göre ve ana dilinin imkânlarıyla şekillendirir, kendisini ve dünyayı dil aracılığıyla anlamlandırır. Dili kullanma becerisi kazanarak zamanın ihtiyaçlarına cevap verebilecek aydın kişiler durumuna gelebilmelerini sağlamaktadır. Sözlü ve yazılı anlatım eğitiminin amacı öğrencilerin, dili kullanma becerisi kazanarak zamanın ihtiyaçlarına cevap verebilecek aydın kişiler durumuna gelebilmelerini sağlamaktır. Ayrıca kazandırılması hedeflenen dil ve anlatım becerilerinin kültür birikimiyle ilişkileri de sezdirilmeye çalışılmıştır. Bu becerilerle öğrencilerin kendi kimliklerinin bilincinde olan, evrensel değerlere ve gelişmelere açık; düşünen, hisseden ve bunları Türkçe ile ifade edebilen bireyler hâline gelmeleri amaçlanmıştır.

Türkçenin sesini ve söyleyişini kendi benliğinde geliştirerek kullanabilen; bu dille düşünen, bireysel dünyasını zamanın gerektirdiği ölçüde genişletip derinleştirerek zenginleştirebilen; ilim ve felsefe yapabilecek temel beceri ve alışkanlıkları kazanan; bu dille inanan, hisseden, var olanı algılayan ve değerlendirebilen; Türkçenin evreninde kendisini çağdaş insan olarak hisseden; toplumla bütünleşmiş öğrenciler yetiştirmek amaçlanmıştır.

Sözlü ve yazılı anlatım eğitimi ile amaçlananları şöyle sıralamak mümkündür;

- Dilin rolünü ve önemini kavratmak,

- İletişim aracı olarak dilin işlevlerini kavratmak,
- Türkçeyi doğru ve güzel kullanma yeteneği kazandırmak,
- Kelime, cümle ve metin düzeylerinde dil-anlam ilişkisini kavratmak,
- Günlük hayatın ihtiyaçlarını karşılayacak yazma ve konuşma becerisi kazandırmak,
- Metin ve metin parçalarını, doğru ve güzel okuma, doğru anlama ve yorumlama becerileri kazandırmak,
- Anlatım türlerinin özelliklerini kavratmak,
- Her anlatım türünde yazma becerisi kazandırmak,
- Metin türlerinin özelliklerini kavratmak,
- Dinlediklerini ve okuduklarını doğru inceleme ve anlama becerisi kazandırmak,
- Türkçenin kendine özgü ses, yapı ve anlam özelliklerini metinler çevresinde kavratmak,
- Dil bilgisi kurallarını; ses, kelime, kelime grubu, cümle ve metin düzeylerinde doğru uygulama becerisi kazandırmak,
- Tartışma, değerlendirme becerisi kazandırmak,
- Türk diliyle edebî zevk ve estetik değerler taşıyan eserler verildiğini kavratmak,
- Dinleme, konuşma, okuma ve yazma faaliyetlerinde Türkçenin yazım kurallarına, söyleyiş özelliklerine ve inceliklerine özen göstermelerini sağlamak,
- Dinlediklerini, okuduklarını, anladıklarını, düşündüklerini söz ve yazıyla planlı, etkili, akıcı, anlaşılır biçimde ifade edebilmelerini sağlamak,
- Konuşurken ve yazarken anlatım kurallarına uymalarını sağlamaktır.

2.8. Sözlü ve Yazılı Anlatım Çerçevesinde Öğrenci Kazanımları

Sözlü ve yazılı anlatım eğitimi ile öğrencilerde şu kazanımların oluşması amaçlanmaktadır:

- Özgür düşünen,
- Bilimsel düşünmeye uygun biçimde sorgulayan,
- Kendini ve dünyayı algılayıp geniş bir dünya görüşüne sahip olan,
- Kişilik ve teşebbüse değer vererek çözümler üreten,
- Yapıcı, yaratıcı, üretken ve verimli olabilen,

- Dil becerisi gelişmiş, ana dili etkin ve doğru kullanan,
- Anlatılanları doğru ve etkin bir şekilde dinleyen,
- İzlediklerini, dinlediklerini, okuduklarını doğru ve etkin bir şekilde anlayan,
- İzlediklerini, dinlediklerini, okuduklarını, duygu ve düşüncelerini sözlü olarak doğru ve etkin bir şekilde anlatabilen bireyler yetiştirmektir.

2.9.Anlatım Yolları

2.9.1. Dolaylı Anlatım

Dolaylı anlatım, bir sözün kişi, zaman, anlatıcı değişiklikleriyle aktarılan biçimidir. Bu anlatım biçimiyle kurulan cümlelere daha çok roman, öykü gibi anlatımsal türlerde, olayların yazar tarafından anlatılmasında rastlanır.

Ayrıca çoğu zaman sözcük ve kavram seçiminde de dolaylı anlatım seçilir. Bir sözcüğü, sözlük anlamının dışında kullanmak da dolaylı anlatımdır. İstiarelere (eğretileme), dolaylamalara yer vermek de dolaylı anlatımdır. Söz gelimi bayrağımız yerine hilâl, lületaş yerine beyaz altın, askerimiz yerine Mehmetçik, aslanlar vb.

2.9.2. Doğrudan Anlatım

Söylenenleri biçimsel bir değişikliğe uğratmadan, kişilerin söylediği ya da sözün söylendiği biçimde, olduğu gibi aktaran cümlelerin anlatımına denir.

Bu anlatımda anlatıcı, alıcı ile bir etkileşim içindedir. Alıcı / dinleyici, konuşmanın istediği bölümüne katılabilir ve anlatıcı, konuşmasını bu katılıma göre değiştirerek yön verilebilir. Doğrudan anlatımda konuşma, mevcut duruma göre yön değiştirebilir. Doğrudan anlatım bir sözlü anlatım türü olduğundan, sözlü anlatımın özelliklerini taşımaktadır.

2.10. Anlatım Türleri ve Düşünceyi Geliştirme Yolları

2.10.1. Anlatım Türleri

2.10.1.1.Öyküleyici Anlatım

Bu anlatımda amaç; olayı okuyucunun gözü önünde canlandırmak, anlatmak istenileni bir olay içerisinde vermektir. Öyküleyici anlatımda olaylar oluş sırasına uygun olarak bir dizi halinde verilir ve birbirine bağlanır. Öyküleme, tasarlanan ya da yaşanan bir olayın anlatımıdır. Roman, hikâye ve masalların anlatımı öyküleyici anlatım biçimindedir .” (MEB 2006 a: 116).

Öyküleyici anlatım tarzının temelini olay oluşturur. Olayların ‘öyküleme’ esasıyla anlatımı söz konusudur. Öykülemeye de hareket/eylem önemli bir yer tutar. Olayların başlangıcı ve gelişimi hareket/eylem ile gerçekleşir (Karadağ, 2011: 170).

Bu tanımlamalar doğrultusunda Haldun Taner’in ‘Kızıl Saçlı Amazon’ adlı eserinden öyküleyici anlatım örneği aşağıda yer almaktadır:

Örnek: Çamlıca sırtlarında iki uçaksavar ışıldağı karanlık gökyüzünü tarıyorlardı. Işıldakların biri sağdan sola kayarken öbürü soldan sağa doğru iniyor ve ikisi ortada bir yerde birleşince husule gelen göz alıcı ışığı seyretmek, doğrusu pek ömür oluyordu.

Öyküleyici anlatım başka bir ifadeyle şu şekilde verilebilir: “Yazarın amacı, gerçek ya da kurgusal bir olayın okur tarafından düşünülmesini ve okurun öykü üzerinde yoğunlaşmasını sağlamaktır. Bu imgesel dünyayı yaratmakta, anlatı bilimine ait her türlü olanaktan yararlanılır. Anlatıyı süslemeler, vurgulama amacıyla yinelemekler, eğretileme, söyleşi katma, yerel deyişler kullanma, yerlerin ya da kişilerin betimlenmesi, karşıtlıklar oluşturma, imgelerin kullanımı gibi değişik durumlar, bu kurgusal dünyanın daha kalıcı olması için başvurulabilecek yöntemlerden bazılarıdır. Okur, öyküleyici bir anlatım sayesinde olayın kahramanlarında kimliklerini tanır ve kahramanları olaylarla daha kolay ilişkilendirir. Aynı zamanda olayların gelişmesine bağlı olarak sonuca duyduğu merakı taze kalır” (Günay, 2007: 122).

Öyküleyici anlatım, diğer bir ifadeyle “tahkiye”, ortaokul öğrencilerinin kompozisyon yani yazılı ve sözlü anlatım derslerinde en sık başvurduğu anlatım türüdür. Bu nedenle öğrencilere bu konunun iyi kavratılması ve iyi örneklerle benimsetilmesi

öğrencilerin yazılı olarak kendini iyi ifade etmesine olanak sağlayacaktır. Bunun yanında günlük hayatta kendilerini sözlü olarak ifade ederken de başarılı olacaklardır.

Öyküleyici anlatımla yazılan metin türleri; röportaj, bireylerin başından geçen olayların bir başkası tarafından anlatılması, küçük haberler, masal, roman, öykü, kısa öykü, tarihi metinler, araştırma raporları, mesel³, anlatıya dayalı yazılı reklam metinleri, politik anlatılar, sinema, tanık olarak verilen ifadeler, çizgi filmler, belli bir anlatımı olan fıkralardır.

2.10.1.2.Betimleyici Anlatım

Öyküleyici anlatımla birlikte kullanılan ve hemen her türde ya da bilimsel eserde başvurulmuş bir anlatım tarzıdır. Bir bakıma kelimelerle resim çizme sanatıdır. Ayrıca, gözlemlenen şeyin dış görünüşünün yanında onun kokusunu, tadını, sesini ve temasını da hissettirmektedir (Özkan ve diğerleri, 2006: 702).

Bu tanımlamalar doğrultusunda Abdülhak Şinasi Hisar'ın 'Boğaziçi Yalıları' adlı eserinden betimleyici anlatım örneği aşağıda yer almaktadır:

Örnek: Biraz daha ilerleyince, bazen de, eski zamanın saffetini gösteren, beklenmedik bir küçük bina ile karşılaşıldı. Bu, ya yüksek ağaçlar arasında, yalnız bir kapılı ve üç pencereci küçük bir odadan ibaret, apuleti, kordonlu bir paşa esvabı giymiş, kılıç kuşanmış bir çocuğu benzeyen hoş ve gülünç manzaralı bir yapı olur, yahut ihtiyarlamış akrabalarımızdan birini hatırlatan eski, yarı yıkık bir kameriye olurdu.

“Betimleme en yalın biçimiyle sözcüklerle resim çizme işidir. Varlıkların niteliklerini, bu varlıkların duyularımız üzerinde uyandırdıkları izlenimleri belirtmektir. Betimleme nesnelerin, varlıkların, belirgin özelliklerini tanıtır göz önünde canlandırmaktır. Bu anlatımda okuyucunun çeşitli duyularına seslenilerek anlatılan varlıkla ilgili izlenim kazanılması amaçlanır. Bu amacın gerçekleşmesi için titiz bir gözlem gerekir. Gözlem sırasında ayırt edici özelliklerin anlatılmasına özen gösterilir (MEB 2006 a: 68).”

³ Mesel: İbret dersi veren bilgece sözler ya da küçük öykü

Bir anlatı karşısında okur mantıksal bir ilişki içinde gelişen olayların daha sonrasını merak eder. Bir betimleme karşısında ise, sözcüklerle betimlenen bir olguyu canlandırır, imgesel olarak yaratır ve hayran kalır. Betimleyici metinlerde hayranlık verici duygusal anlatımın öneminden söz edilebilir (Günay, 2007: 167).

Betimleme bir yer, bir nesne ya da bir varlığın özellikleriyle ilgili ayrıntılı bilgi verir. Betimlemeler başlı başına bir yazı türü olmayıp öykü, roman, anı, gezi yazısı gibi türler içinde kullanılan bir anlatım biçimidir.

Betimleyici anlatımla yazılan metin türleri: roman, öykü, romanla ve öyküyle ilgili kısa açıklama/özet, senaryo, tiyatrodaki dekor, kostüm tanıtımları; turist rehberi, bir eşya dökümü listesi, deneyimlerle ilgili açıklamalar, basında çıkan makaleler, el kitapları, tanıtım amaçlı kataloglar, sözlükler, tarih kitapları, röportaj, bulmaca metinleri, savunma tutanakları, yaşam öyküleridir.

Öğrencilerin betimleyici anlatımı etkili kullanabilmeleri için öncelikle gözlem yapma becerilerinin geliştirmesi gerekir; çünkü betimleme ayrıntılı gözlemlere dayanır (Karadağ, 2011: 165).

2.10.1.3.Açıklayıcı Anlatım

Herhangi bir konu hakkında bilgi vermek, bir şeyler öğretmek amacına yönelik anlatım biçimidir (MEB 2006 a: 68).

Bu anlatım türünün önemi, bir konunun ayrıntıları ve nedenlerinin kavranabilir biçimde anlaşılmasını sağlamasıdır. Öğrencilerin anlatılan konuları anlaması ve nedenlerini zihninde oluşturmaları bu anlatım türünün iyi kavranmasına bağlıdır. Herhangi bir konuyu anlamak için bilgiye ihtiyaç duyulur bunun yanında edindiğimiz bilgiyi ya da görüşleri dile getirmek için de bir anlatım türüne çok iyi hakim olmak gerekir. Bu anlatılanların olabilmesi ise 'Açıklayıcı Anlatım'a bağlıdır. Bu doğrultuda kendini ifade edemeyen bireylerin her alanda başarısız olacağı açıktır.

Bu tanımlamalar doğrultusunda Eflâtun Cem Güney'in, Folklor ve Halk Edebiyatı adlı eserinden açıklayıcı anlatım örneği;

Örnek: “Halk şairlerinin asıl kaynağı halktır. Köy halkı arasından da çıkar, göçebeler arasından da; kasaba arasından da çıkar, şehirlerden de... Pek saymaya sınırlamaya değmez. Çünkü, bir saz şairi köyde doğar, kasabaya yerleşir; kasabada doğar, şehirde yetişir; şehirde doğar, köy köy, oba oba dolaşır; arı gibi her çiçekten bal alır... Bu bakımından doğdukları yerlerin de, gezip dolaştıkları yerlerin de izlerini taşırlar ama asıl “ayırıcı nitelikleri” yerleştikleri, yetiştikleri sosyal çevrelerden gelir. Daha çok o çevrenin, o zümrenin geleneklerine bağlanırlar; onların görüşlerini, duyularını ifade ederler. Bu çevrelerin belli başlıları: Köy ve oymaklar, kasaba ve şehirler, yeniçeri ocakları.”

Açıklayıcı anlatımın, bir kişiyi veya bir grubu ikna etmek gibi bir çabası yoktur. Sadece aydınlatmak ve belli bir konuda bilgi vermek amacındadır. Genellikle bir bilgi isteğine, açık ya da kapalı bir biçimde sorulan bir soruya, karşılaşılan bir soruna açıklık getirir. Bir gazete, dergi yazısı ya da bir ansiklopedi maddesinde olduğu gibi, daha geniş bir düşünce konusunda da bilgi içerebilir. Açıklayıcı metinlerde dilsel ve/veya dil dışı öğeler (grafik, plan, şema, tablo, vb.) kullanılabilir. Bunları anlayabilmek için okurun belli bir bilgi birikimine gereksinmesi vardır. Grafik, şekil ya da tabloyu okuyabilme, dil dışı göstergelerin toplumsal ya da metnin hedef olarak seçtiği alıcı kitle tarafından bilinen terimleri, dil dışı göstergelerin anlamını bilme gibi özel çabalardan da söz edilebilir. Yine bilgileri anlayabilmek için bir sözlük ve ansiklopedi kullanmak da gerekebilir (Günay, 2007: 267).

Bir metnin açıklayıcı olabilmesi için açık ya da kapalı bir soruya cevap vermesi gerekmektedir. Örnek sorular:

- Eğitim konusundaki görüşlerinizi açıkla mısınız?
- Romanda bulunması gereken temel nitelikler nelerdir?
- Edebiyat uyarlamasının bir yapıta katkısı nedir?
- Şiir çevirisi hakkında ne düşünüyorsunuz?
- Türk edebiyatında eleştirinin yeri konusunda neler söyleyebilirsiniz? vb.

2.10.1.4.Tartışmacı Anlatım

Bir görüşü, karşı görüşte olanların kanılarını değiştirmek amacıyla işlerken, önce bir önermede bulunarak, arkasından da kanıtlayıcı belgeler gösterip gerektiğinde tanıklardan yararlanma yoluyla yapılan anlatım türüdür (Nebioğlu,1987:14).

Öğretmen kılavuz kitabında yapılan tartışmacı anlatım tanımı ise şu şekilde karşımıza çıkmaktadır: Okuyucuyu veya dinleyiciyi istenilen davranış ve düşünceye yöneltmek amacıyla başvurulmuş bir anlatım biçimidir. Bu anlatım biçimiyle okuyucunun düşüncesinin değiştirilmesi amaçlanır. Yani amaç, düşünce ve konularda değişiklik yapmaktır (MEB 2006 a: 68).

Günlük hayatta insanların birbirleriyle düşünce yapıları uyum göstermeyebilir. Bu durumda kendimizce doğru olan düşünceyi karşıımızdaki bireylere yanlış fikirlerden alıkoymak istediğimizde tartışmacı anlatım yönteminden faydalanırız. Bu anlatım türünde savunulan düşüncenin mutlaka tartışmaya uygun olması gerekir çünkü bazı konular tartışmayı gerektirmez.

Birçok kaynak ‘Tartışmacı Anlatım’ biçimi için ‘Kanıtlayıcı Anlatım’ terimini kullanmaktadır. Tartışmacı anlatımın içinde düşünceyi geliştirme tekniklerinden biri olan ‘kanıtlayıcı anlatım’ her zaman söz konusudur. Bu nedenle tartışmayla kanıtlama iç içedir. Bir bakıma tartışmanın olduğu her yerde kanıtlamadan da söz etmek mümkündür. Tartışmayı bir anlatım biçimi, kanıtlamayı da tartışmadaki düşünceyi destekleyen, geliştiren bir anlatım tekniği olarak değerlendirmek gerekir (Günay, 2007: 247).

Tartışmacı anlatımla yazılan metin türleri; magazin, tartışmalar, denemeler, makale, bilimsel değerlendirmeler ve yorumlar, ders kitapları, gazete yönetimince yapılan zorunlu açıklamalar (fiyat artışının nedeni gibi), basında çıkan makaleler, yergi yazıları, belli bir görüşü açıklayan ya da savunan düşünce ve felsefe yazıları, yazılı reklam metinleri, polemik içerikli yazılar, rapor, iş mektupları, mesleki mektuplar, kullanma kılavuzu, yönetimle ilgili belgeler, kurum içi bilgilendirici yazılardır.

Kantemir (1991)’e göre tartışmacı anlatımda dikkat edilmesi gereken hususiyetler şunlardır:

- “1. Konuyu ve konu üzerinde ileri sürülecek öneriyi iyice kavramak,
2. Kanıtları iyi seçmek,
3. Konu dışına çıkmamak,
4. Karşıt olduğumuz fikrin, doğru olmayan yönlerini bulmak ve ortaya koymak,
5. Konunun gerektirdiği ölçüde, örneklere, karşılaştırmalara ve istatistiklere başvurmak.” (229).

2.10.2.Düşünceyi Geliştirme Yolları

Bir düşüncenin, bir konunun, bir açıklamanın tam olarak anlatılabilmesi için yararlanılan yönteme "düşünceyi geliştirme yolu" ya da "anlatımda başvuru olan yol" adı verilir. Bir paragrafta düşünceyi geliştirme yollarından yalnız biri kullanılabilir gibi, bunların birkaçı da kullanılabilir. Düşünceyi geliştirme yolları genellikle, tanımlama, örnekleme, karşılaştırma, benzetme, tanık gösterme ve ilişki kurma yöntemleridir (Erkul, 2004: 55).

2.10.2.1.Tanımlama

Bir kavram veya nesnenin cümleler ile ayırt edici özelliklerinin verilmesi yolu ile tanımlama yapılmasıdır. Tanımlama, "Bu nedir ?" sorusunun cevabıdır. Tanımlama genellikle düşünce yazılarının giriş bölümünü oluşturmaktadır. Tanımlama yapılırken, tanımı yapılan varlık ya da nesnenin benzerlerinden farklı olan, ayırt edici özellikleri verilmelidir (Akbayır, 2006: 36).

Örnek:

İsimlerden önce gelerek, kendisinden sonra gelen adın özelliğini anlatan kelimelere "sıfat" denir.

Tanımlama iki şekilde yapılır:

a) Nesnel Tanımlama: Herkes için aynı olan, varlığın gerçek özelliklerini gösteren tanımlamadır.

Örnek :

“Altın, parlak ve sarı renkli bir madendir.”

“Kar, bulutlardan beyaz ve uçucu tanecikler halinde yağan donmuş sudur.”

b) Öznel Tanımlama: Kişiden kişiye değişen, göreceli, tanımlardır.

Örnek :

“Dostluk ömür boyu süren bir gönül bağıdır. Bu bağ, hiçbir zaman eksilmez ve kesintiye uğramaz.”

2.10.2.2. Örnekleme

Genellikle soyut bir düşünceyi ya da kavramı somutlayarak; onu görünür, bilinir kılmak için bir yapıtı, bir kişiyi, bir olayı paragrafa aktarmaya örnekleme denir. Örnekleme, düşünceyi somut kılacağı için onun hem daha kolay anlaşılmasını, hem de inandırıcılık kazanmasını sağlar. Örnek olarak verilen şey, anlatımı somutlayacak nitelikte genel ve bilinir bir şey olmalıdır. Örnekler, bir paragrafın daha çok gelişme bölümünde yer alır. Çünkü bu bölümde konu açılacak ve ona somutluk ve inandırıcılık kazandırılacaktır (Akbayır, 2006: 36).

Örnek :

"Toplumda insanlar arası güvensizlik, iletişimsizlik ve bencillik artarak devam ediyor. İnsanlar arasındaki uçurum her gün artıyor. Bu tablo karşısında derin bir ümitsizliğe düştüğümüzde bazen öyle insani olaylarla karşılaşırız ki birden bire yüreğimizdeki kireçler çözülüyor; umutsuzluklar çiçek açan umutlara dönüşüyor. Bir sanatçımız için düzenlenen konser de bunlardan biri. Amansız bir hastalığa yakalanan bu müzisyeni iyileştirmek, onun tedavi masraflarını karşılamak için bütün müzisyen arkadaşları seferber olmuşlar."

2.10.2.3. Karşılaştırma

Karşılaştırmada iki varlık, iki kavram ya da iki şey arasındaki benzerlik ve karşıtlıklardan yararlanma söz konusudur. Benzerliklerin ya da karşıtlıkların ortaya konması karşılaştırma ile olur. Birden fazla varlık ya da kavramın aralarındaki benzerlerini ya da farklarını ortaya koymak için başvuru olan anlatım yoludur. Bunda amaç kavramın başka kavramlardan farklı yönlerini

ortaya koymak, böylece onun belirgin özelliklerinin daha iyi anlaşılmasını sağlamaktır. Ya da ortak yönler söylenerek bu özelliklerin daha iyi belirmesi amaçlanır (Akbayır, 2006: 36).

Örnek: Orhan Veli ile Rıfat Ilgaz, yaşadıkları dönemin en önemli yazarlarıdır. Fakat Rıfat Ilgaz eserlerinde genellikle mizahi, güldürücü, komik olayları anlatırken Orhan Veli ise, acıklı, hüznü, karamsar olayları eserlerine yansıtmıştır.

Karşılaştırma yapılacak varlık ya da nesneler arasında kesinlikle ortak özellik bulunmalıdır. Bir de, tek yönlü karşılaştırmalar vardır. Tek yönlü karşılaştırmalar "pek, çok, daha, en ..vb." gibi kelimeler kullanılarak yapılır.

2.10.2.4. Benzetme

Çoğunlukla cümle düzeyinde kullanılan, anlamı zenginleştirmeyi amaçlayan bir düşünceyi geliştirme yoludur. Paragrafın içinde yer yer bulunur, anlatıma güç katar. Benzetme, aralarında benzerlik olan iki şeyden benzerlikçe zayıf olanı güçlü olanla anlatmaktır (Erkul, 2004: 55).

Örnek:

“Erkenden yağın yoğun kar, sanki beyaz bir ölümdü.”

“Bu olaydan sonra kendimi kuş gibi hafif hissediyorum.”

“Bülbülün güle kavuşması gibiydi iki sevgilinin buluşması.”

“Güneş bu sabah, dalından koparılmış taptaze portakalı andırıyor.”

2.10.2.5. Tanık Gösterme

Anlatılmak istenilen düşünceyi kanıtlamak için başkalarının görüşlerinden, sözlerinden yararlanarak açıklanması yoludur (Erkul, 2004: 55).

Örnek:

“Gökyüzüne hakim olan, dünyaya hakim olur. Bu konuda Mustafa Kemal Atatürk, İstikbal göklerde dir!” diyerek gökyüzünün önemini belirtmiştir.”

Tanık göstermenin yapılabilmesi için bir kişiden alınan söz, hiç bir değişikliğe uğratılmadan kullanılmalıdır. Eğer değişiklik yapılırsa, o söz tırnak içinde yazılmaz, tanık gösterme yapılmamış olur.

2.10.2.6.İlişki Kurma

Paragrafta ortaya konan düşüncenin açıklanması için, herhangi bir durumun ya da olayın ortaya çıkışını, onun nedenini geçmişte olan bir başka duruma veya olaya dayandırarak açıklamaktır. Bu anlatım yolunda geçmişteki bir olay anımsatılarak asıl anlatılmak istenen daha net ve inandırıcı bir biçimde ortaya konmuş olur (Erkul, 2004: 56).

Örnek;

“Okulda iken tahta sıraların üstüne isimlerini çakıyla kazıyan arkadaşlarımız vardı. Bir gün bunlardan birisine:

- Ne işe yarayacak bu? diye sormuştum. Küçük bıçağın ucuyla tahtayı oymaya devam ederek düşünmeden cevap verdi:

- Hiiçç... Yarına kalır.

Günlerden bir gün Persespolis'i geziyordum. Şehrin girişindeki aslanlı kapının duvarında isimlere rastladım. Bunlar, vaktiyle harabeleri gezmeye gelmiş her milletten gezginlerdi. Herkes zamanla yumuşamış taşlara kendi adını kazıyordu. Bunlardan tarihin büyük duvarlarına tutunmak isteyen insanların duygularını gördüm. Sanırım içlerinden birini okul arkadaşım gibi yakalayıp davranışının sebebini sormak mümkün olsaydı, aynı cevabı verecekti.

- Hiiçç.... Yarına kalır.”

Bu parçada "bilinçli" olmamakla birlikte sözün uçup gideceğini, ama yazının, böylece insanın yarına kalacağını düşünenlerin davranışı verilmektedir. Yazar, arkadaşı ile gezginlerin davranışlarındaki benzerlikleri arasında ilişki kurarak düşüncesini sunmuştur.

Çalışmanın ana başlıkları olan anlatım biçimleri ve düşünceyi geliştirme yollarının bireylerin günlük hayatta iletişim kurarken en sık başvurduğu tekniklerden olduğu ve bu sayede okuma/ dinleme/konuşma ve yazmanın anlamlı hale geldiği ortadadır. Yalnız bu

anlatım biçimlerine ve düşünceyi geliştirme yollarına yardımcı bazı başlıklar bulunmaktadır. Bu başlıklar pek çok çalışmada anlatım biçimleri konusunun alt başlıklarında yer almamakta ancak onlar kadar sözlü ve yazılı kullanımlarda etkilidirler. Bu başlıklara giriş bölümünde coşkuya dayalı/şiiirsel anlatım, epik anlatım, söyleşimsel anlatım denildiğini vurgulamıştık. Diğer bir yandan ilk ve ortaokul seviyesinde Türkçe eğitiminde dört temel anlatım türü odağı alındığı için çalışmada bu dört temel anlatım türü esas alınmakta, Karadağ ve Maden (2013)'de de ilk ve ortaokul seviyesinde yazma eğitimi çalışmalarında anlatım türleri olarak açıklayıcı, tartışmacı, öyküleyici ve betimleyici anlatım türlerine odaklanıldığına dikkat çekildiğinin altını çizmiştik.



BÖLÜM III. ORTAOKUL TÜRKÇE DERSLERİNDE ANLATIM TÜRLERİ

3.1.YÖNTEM

Bu çalışma için Ortaöğretim 5, 6, 7 ve 8. Sınıf Türkçe Öğretmen Kılavuzları, Öğrenci Çalışma Kitapları ve Öğrenci Ders Kitapları incelenerek anlatım biçimleri ve düşünceyi geliştirme yöntemleri kapsamında yapılan çalışma ve etkinlikler incelenmiştir. Çalışma için öğretmen kılavuzundaki tüm temalar taranmış ve konumuzun başlıklarını oluşturan anlatım biçimleri ile ilgili uygulamalar kazanımlar açısından incelenmiştir.

3.2. ORTAOKUL TÜRKÇE DERSLERİNİN AMACI

Ortaöğretim Türkçe dersi öğretmen kılavuzunda dersin kazanımı şu şekilde ifade edilmiştir; Kazanımlar; İlköğretimden sonraki kademeyi oluşturan ortaöğretimin, tarihi süreçte oluşan edebi dilin gelişimini, özelliklerini ve ürünlerini öğretmeyi hedefleyen anlayışı ile okuma, dinleme-izleme, konuşma ve yazma öğrenme alanlarını kazandırmayı hedefleyen ilköğretim 5, 6, 7 ve 8. sınıf Türkçe dersi, içeriği ve kazanımları yönünden bir geçiş özelliği taşımaktadır. Türkçe dersinin genel amaçlarına ve bu amaçlar çerçevesinde belirlenmiş temel becerilerine ulaşmalarını sağlamak için bu derste öğrencilerin edinecekleri bilgi, beceri ve alışkanlıkları kapsamaktadır (MEB 2006 a: 32).

Bu tanım dışında Türkçe dersinin amaçlarını aşağıdaki gibi maddeleştirebiliriz:

- Öğrencilere ana dil bilinci kazandırmak ve sevdirmek,
- Dil kuralları öğretmek,
- Öğrencilerin kendilerini ifade etmelerini olanak sağlayacak kelime dağarcıklarını zenginleştirmek,
- Bilimsel, eleştirci, doğru, yapıcı ve yaratıcı düşünme yollarını kazandırmak vb. olarak sıralayabiliriz.

3.3. Ortaokul Türkçe Dersleri Öğretmen Kılavuz/Ders ve Çalışma Kitaplarında Anlatım Türleri Çalışmaları

3.3.1. Beşinci Sınıf Türkçe Anlatım Türleri Çalışmaları

SINIF	OKUMA	KONUŞMA	YAZMA	DİNLEME
5. SINIF	1. TEMA: Birey ve Toplum Metin Adı: Pireyi Deve Yapmak 2. Okuduğunu Anlama 2.8. Farklı düşünmeye yönlendiren ifadeleri dikkate alarak okur.	4. TEMA: Değerlerimiz Metin Adı: Türkiye 2. Kendini Sözlü Olarak İfade Etme 2.21. Duygu, düşünce ve hayallerini sözlü olarak ifade eder.	2. TEMA: Atatürk Metin Adı: Merhaba Asker 2. Kendini Yazılı Olarak İfade Etme 2.9. Yazılarında kelime türlerini işlevlerine uygun kullanır.	1. TEMA: Birey ve Toplum Metin Adı: Arkadaşım Sarmaşık 2.20. Dinlediklerinde, dil, ifade ve bilgi yanlışlıklarını belirler.
	2. TEMA: Atatürk Metin Adı: Atatürk'ün Çalışmaları 2. Okuduğunu Anlama 2.8. Farklı düşünmeye yönlendiren ifadeleri dikkate alarak okur.	7. TEMA: Güzel Sanatlar Metin Adı: Sinemaya Gitme Zamanı 2. Kendini Sözlü Olarak İfade Etme 2.7. Konuşmasında ana fikri vurgular.		3. TEMA: Sağlık ve Çevre Metin Adı: Yaşlı Kadın ile Meşe Ağacı 2. Dinlediğini Anlama 2.16. Dinlediklerinin ana fikrini belirler.
	3. TEMA: Sağlık ve Çevre Metin Adı: Tırtıldan Kelebeğe 2. Okuduğunu Anlama 2.19. Okuduğunun Ana fikrini belirler.			4. TEMA: Değerlerimiz Metin Adı: Konuğa İkrâm 2. Dinlediğini Anlama 2.29. Dinlediklerini özetler.
				6. TEMA: Yenilikler ve Gelişmeler Metin Adı: Kuyruklu A işaretinin Öyküsü 2. Dinlediğini Anlama 2.16. Dinlediklerinin ana fikrini belirler.
				7. TEMA: Güzel Sanatlar Metin Adı: Ebru Sanatı 2. Dinlediğini Anlama 2.29. Dinlediklerini özetler.
Kazanımların %'lik Dağılımları	30%	22%	8%	40%

Tablo 1. Beşinci Sınıf Türkçe Anlatım Türleri Kazanım Tablosu

5. sınıf öğretmen kılavuzunda 8 tema ve her temada 6 olmak üzere toplam 48 okuma parçası bulunmaktadır. Ancak kazanım tablosunda da görüldüğü gibi bu okuma parçalarından sadece 11’inde anlatım türlerine yer verilmiştir. Bu da 48 metin içinde anlatım türleri kullanılma oranının yaklaşık olarak %23 olduğunu göstermektedir. Anlatım türlerinin öğrencilerin kendini ifade edebilmesindeki önemi ve katkısı düşünüldüğünde bu oranın düşük olduğu ortaya çıkmaktadır. Kazanım tablosuna bakıldığında 5.sınıflarda, 11 okuma parçasında yer alan anlatım türlerinden % 40 oranda en çok “dinleme” türü üzerinde durulduğu görülmektedir. Kazanım olarak en az üzerinde durulan anlatım türü ise % 8 ile “yazma”dır. Yukarıdaki 5.sınıf kazanım tablosundan da anlaşılaacağı üzere, anlatım türlerinin dağılımı eşit şekilde yer almamış ve öğrencilere; okuma, yazma ve konuşma kazanımı vermek amacıyla hazırlanan okuma parçası sayısı oldukça yetersiz kalmıştır. Bu parçalar aşağıda incelenmiştir.

Okuma Kazanım Tablosu

5. SINIF
1. TEMA: BİREY ve TOPLUM METNİN ADI: PİREYİ DEVE YAPMAK
KAZANIM "OKUMA" 2. Okuduğunu Anlama 2.8. Farklı düşünmeye yönlendiren ifadeleri dikkate alır.

Öğretmen kılavuz kitabında öğretmenler aşağıdaki kazanımlar doğrultusunda yönlendirilmiştir. Bunlar; “Öğrencilerinize birkaç cümleyle “fakat, ama, ancak, veya” kelimelerinden sonra düşüncenin farklılaştığını sezdiriniz. Sonra onlardan farklı düşünmeye yönlendiren ifadeleri dikkate alarak düşüncenin akışındaki değişimi belirleyerek yazmalarını isteyiniz” denmektedir. (7. Etkinlik)

“Ayrıca Öğrencilerinize “böylece sonuç olarak, kısacası, özetle” ifadelerinin sonuç bildiren ifadeler olduğunu birkaç cümle ile sezdiriniz. Daha sonra metinde sonuç bildiren ifadeleri dikkate alarak okumalarını yazarın sözlerini nasıl sonuca başladığını yazmalarını söyleyiniz” önermesi kullanılmıştır. Kılavuzda, öğretmenlerden öğrencilere uygulamalarını istedikleri konuyla ilgili ise etkinlik aşağıdaki yer almaktadır.

7. Etkinlik: Paragrafı okuyunuz. Altı çizili kelimeden sonra paragrafta nasıl bir anlam değişikliği olduğunu açıklayınız.

Başarı ve başarısızlıklarımızın nedeni de sonucu da genellikle kendimizdedir. Öyleyse yüzünü kendine döndür. Pireleri deve yapmaya gerek olmadığı açıktır. Çünkü telaşların da ilaç olduğunu doğrusu ben hiç görmedim. Ancak pireleri görmezlikten gelmenin de doğru olmadığı açıktır. Unutma ki önemsemediğimiz, görmezlikten geldiğimiz küçük sorunlar birike birike yaşam akışımızı değiştirebilecek nitelik kazanabilir.

.....

.....

.....

Bu etkinlik ile amaçlanan kazanım, okuma sırasında öğrencinin “fakat, ama, ancak, veya” gibi ifadelerin paragrafta anlam değişikliğine yol açacak farklı bir söylemin gelmekte olduğunu, “böylece sonuç olarak, kısacası, özetle” gibi ifadelerin ise konunun sonuca bağlanmak üzere olduğunu gösterebilmektir. Böylece bu etkinlik ile öğrencilere okuduğunu anlama kazanımı sağlamak amaçlanmıştır. Öğrencilerin iki farklı yargıdan oluşan paragrafta “ancak” kelimesinden sonra anlatım akışının nasıl değiştiğini anlayıp anlamadıkları sınanmaya çalışılmış ve bu amaçla öğrencilerden paragraftaki anlam değişikliğinin ne olduğunu yazmaları istenmiştir. Ancak bu etkinlik, okuma parçasıyla uyumlu değildir. Çünkü okuma parçasında, bu türden ifadeyi değiştirecek “fakat, ama, ancak, veya” ya da konunun sonlandığını belirtecek “böylece sonuç olarak, kısacası, özetle” gibi kelimeler kullanılmamıştır. Okuma parçasının bu kazanımı oluşturmak için hazırlanmadığı ortadadır. Parçanın öğrenciye hem bu kazanımın verilmesinde hem de diğer kazanımların verilmesine yönelik titizlikte seçilmediği ortadadır. Bu kazanımın tek bir etkinlikle anlaşılması oldukça zordur. Sınıf seviyesi de göz önüne alındığında bu kazanımın öğrencilere kavratılması oldukça güçleşmektedir. Kazanımın kavratılmasına yönelik öğretmen başka örnekler bulmalı ve öğrencilerine kazanımın anlaşılmasına yönelik etkinlikler gerçekleştirmelidir. Kısacası etkinlik kazanımı kavratmaya yönelik değildir.

Okuma Kazanım Tablosu

5. SINIF
2. TEMA: ATATÜRK METNİN ADI: ATATÜRK'ÜN ÇALIŞMALARI
KAZANIM "OKUMA" 2. Okuduğunu Anlama 2.8. Metinde verilen ipuçlarından hareketle karşılaştığı yeni kelimelerin anlamlarını tahmin eder.

Parçadaki okuma kazanımı için öğretmenlerden istenenler şöyledir;

Öğrencilerinize bilgi edinmek amacıyla okuma yöntemi kullanacaklarını belirtiniz. Atatürk'ün düşünce hayatını oluşturan ilkelerin altlarını çizmelerini isteyiniz. Okuma çalışmasından sonra bu temel ilkeleri cümlede kullanmalarını söyleyiniz. İyi okuyan bir öğrencinize metni okutunuz. Öğrencilerinizden okurken anlamını bilmedikleri kelimeleri belirlemelerini isteyiniz. Öğrencilerinizden anlamını bilmedikleri kelimeleri ve bu kelimelerin anlamlarıyla ilgili tahminlerini yazmalarını isteyiniz. Sonra bu kelimelerin anlamlarını sözlükten araştırmaları ve yazmaları gerektiğini belirtiniz (2.8).

Burada yapılan etkinlik ve uygulamalar, metnin kendisi (Atatürk'ün ilkeleri, yeni öğrenilen kelimeler) üzerinden yürütüldüğü için okuma parçası ile uyumludur. Bu parça ile öğrencilere, okuduğunu anlama ve yeni kelimeler öğrenme kazanımları verilmeye çalışılmıştır. Etkinlikle kazanım arasında paralellik bulunmaktadır. Bu etkinlik çalışma kitabının yönlendirmesiyle yapılmıştır.

Okuma Kazanım Tablosu

5. SINIF
3. TEMA: SAĞLIK ve ÇEVRE METNİN ADI: TIRTILDAN KELEBEĞE
KAZANIM "OKUMA" 2. Okuduğunu Anlama 2.11. Sebep - sonuç ilişkisi kurma

Öğretmenlere bu parça için “öğrencilerinizden hikayeden hareketle sebep - sonuç ilişkileri kurarak cümleleri eleştirmelerini isteyiniz” denmiştir. Bu kazanımla ilgili olarak ise aşağıdaki etkinliğin yapılması istenmiştir (4. Etkinlik).



Kaynak: 5. Sınıf Türkçe Öğretmen Kılavuzu s. 86

“Tırtıldan Kelebeğe” adlı okuma parçası, bir tırtılın kelebeğe dönüşünün hikayesini anlatan tırtıllar ve kelebekler hakkında öğrencileri bilgilendiren bir metindir. Buradaki döngü ile öğrencilere sebep-sonuç ilişkisi öğretilmeye çalışılarak okuma kazanımı verilmeye çalışılmıştır. Etkinlik ise yine bu amaçla ve çalışma kitabının yönlendirmesiyle yapılmıştır. Kazanım öğrencilerin ön bilgilerini harekete geçirecek / yapılandırmacı yaklaşım doğrultusunda daha farklı etkinliklerle de verilebilir ve çalışma kitabındaki etkinlikler daha özgün bir nitelik kazanabilirdi.

Konuşma Kazanım Tablosu

5. SINIF
3. TEMA: DEĞERLERİMİZ METNİN ADI: TÜRKİYE
KAZANIM "KONUŞMA" 2. Kendini sözlü olarak ifade etme 2.21. Duygu, düşünce ve hayallerini sözlü olarak ifade eder.

Bu parça için öğretmenlerden istenenler şöyledir;

Öğrencilerinize sorgulayarak konuşma yöntemini kullanacaklarını söyleyiniz.

Öğrencilerinize “Türkiye düşman işgalinden kurtarılmamış olsaydı nasıl yaşıyor olurduk?” konusunda konuşmalarını söyleyiniz. Konuşurken seslerine duygu tonu katmalarını, konu dışına çıkmadan konuşmalarını, görgü kurallarına ve millî ve manevi değerlere uygun konuşmalarını belirterek konuşma kurallarını hatırlatınız.

Ayrıca konuşmalarında yardımcı fikirleri destekleyici ayrıntıları vurgulamalarını, düşüncelerini mantıksal bütünlük içinde sunmalarını, karşılaştırmalar yapmalarını, duygu ve düşüncelerini ifade etmelerini, tanımlamalar yapmalarını) sorular sorup cevap vermelerini isteyiniz (2.21).

Bu parça ile sağlanmaya çalışılan kazanım “konuşma” olmuştur. Konuşma esnasında, duygu, düşünce ve hayalleri, sözlü olarak ifade edebilmeleri kazanımı amaçlanmıştır. Bu kazanım öğrencinin kendini ifade etmesini amaçladığından anlatım türlerinin hepsini kullandırmaya yönelik olmuştur. Burada öğretmenin öğrenciye yol göstermesi ve öğrencinin kurduğu cümlelerde yardımcı olması kazanımın daha etkili bir şekilde kavratılmasını sağlayacaktır.

Bu konunun konuşma kazanımı altında verilmesi konunun daha etkili bir şekilde kavratılması sağlayacaktır ama Türkçenin dört temel sacayağı olan okuma / konuşma / yazma ve dinlemenin bir arada kullanılabildiği etkinliklerin öğrenciler üzerinde daha kalıcı ve etkili olacağı kuşkusuzdur. Buradaki okuma parçasının öğrencilere konuşma konusu

hakkında fikir vererek milli duyguları da uyandırdığı ortadadır. Bu etkinlik, çalışma kitabının yönlendirmesiyle yapılmıştır.

Konuşma Kazanım Tablosu

5. SINIF
7. TEMA: GÜZEL SANATLAR
METNİN ADI: SİNEMAYA GİTME ZAMANI
KAZANIM "KONUŞMA" 2. Kendini sözlü olarak ifade etme 2.23. Konuşmasını özetlemek

Bu parça için öğretmenlerden istenenler şöyledir;

Öğrencilerinize hangi tür filmleri izlemekten hoşlandıklarını sorunuz. Aynı tür filmlerden hoşlanan öğrencilerinizi bir grupta toplayarak grupları oluşturunuz.

Gruplara seçtikleri film türü hakkında konuşacaklarını söyleyiniz. Grup içinde bu film türlerinden izledikleri sinema filmlerinin adlarını listelemelerini, bu tür filmler hakkında izlenim ve düşüncelerini paylaşmalarını, grup adına sunacakları konuşmanın başlığını belirleyerek konuşma planlarını hazırlamalarını söyleyiniz. Konuşmalarında kendi yaşantılarından örnekler vermelerini, tanımlamalar yapmalarını, konuşmalarını özetlemelerini (2.23) isteyiniz.

Bu parça ile amaçlanan kazanım konuşma ve konuşma esnasında konuyu özetlemektir. Etkinlik sırasında, öğrencilerden düşünceyi geliştirme yollarından, örnekleme ve tanımlamayı da kullanmaları istenmiştir. Bu çalışma, okuma parçası ile uyumlu ve düşünceyi geliştirme yollarına da değindiği için etkili bulunmuştur. Bu tür kazanımlar konu ile bağlantılı ve öğrenciyi aktif duruma getirdiği için başarılıdır.

Öğrencinin Türkçe ders kazanımlarını daha iyi kavratmasını sağlayan etkinliklerin öğrencileri başarıya götüreceği kuşkusuzdur. Bu şekilde oluşturulan etkinliklerin öğrenci çalışma kitabının genelinde olması hem öğretmenleri hem de öğrencileri başarıya ulaştıracaktır. Öğrenci çalışma kitabında konu ile bulunan etkinliklerin genelinin iyileştirilmesi gerekmektedir.

Yazma Kazanım Tablosu

5. SINIF
2. TEMA: ATATÜRK METNİN ADI: MERHABA ASKER
KAZANIM "YAZMA" 2. Kendini yazılı olarak ifade etme 2.9. Yazılarında kelime türlerini işlevlerine uygun kullanır.

Yazma kazanımı sağlamayı amaçlayan bu çalışma için öğretmenlere şu önerme sunulmuştur; “Öğrencilerinize verilen cümlelerdeki boşlukları kutucukta yer alan kelimelerden uygun olanlarıyla doldurmalarını söyleyiniz” (2.19). Kazanım için aşağıdaki etkinliğin yapılması istenmiştir (11. Etkinlik).

Kaynak: 5. Sınıf Türkçe Öğretmen Kılavuzu s. 63

Bu okuma parçasından sonra, “yazma” kazanımı için, öğrencilere yukarıdaki etkinlik yapılmış ve öğrencilerin kendilerine verilen kelimeleri doğru yerlere yerleştirip yerleştiremediklerini sınamak için bir paragraf verilmiştir. Bu tür bir etkinlik, kazanımın sağlanması açısından doğru olsa da oldukça yetersiz kalmıştır. Öğrencilere daha bilişsel noktada etkinliklerin hazırlanması gerekmektedir. Yazma kazanımı için çok daha farklı etkinliklerin yapılması gerekmektedir. Bu etkinlik ile ders kitabında bulunan okuma parçası arasında bir bağlantı yoktur.

Dinleme Kazanım Tablosu

5. SINIF
1. TEMA: BİREY ve TOPLUM METNİN ADI: ARKADAŞIM SARMAŞIK
KAZANIM "DİNLEME" 2. Dinlediğini Anlama 2.24. Dinledikleriyle ilgili, kendi yaşantısından ve günlük hayattan örnekler verir

Öğretmenlerden aşağıdaki soruları öğrencilerine sorarak “Dinledikleriyle ilgili kendi yaşantılarından örnekler vermeleri isteyiniz.” denmiştir (D. 2.24).

Arkadaşlarınıza kırılıp küstüğünüz oluyor mu? Neden?

Hatalı olduğunuzda arkadaşlarınızdan özür diler misiniz?

Arkadaşlıklarımızın devam etmesi için nasıl davranmalıyız?

Öğrencilere yöneltilen sorular, öğrencilerin dinlediği parçayı anlama ve dinledikleriyle ilgili kendi yaşantısından ve günlük hayattan örnekler verme kazanımı vermeyi amaçlamaktadır. Bu sorular ile öğrencinin parçayı ne kadar dinlediği, ne kadar anladığı sınanmakla birlikte, anladıkları ile ilgili konuşma kazanımı da içermekte ve asıl olarak konuşmalarında anlatım türlerini ve düşünceyi geliştirme yollarını kullanarak konuşmalarının daha etkileyici ve sürükleyici olmasını hedeflenmektedir.

Dinleme Kazanım Tablosu

5. SINIF
3. TEMA: SAĞLIK ve ÇEVRE METNİN ADI: YAŞLI KADIN İLE MEŞE AĞACI
KAZANIM "DİNLEME" 2. Dinlediğini Anlama 2.18. Dinlediği olayın nasıl gelişeceğini ve sonucunu tahmin eder.

Öğretmenlerden istenen çalışmalar şöyledir; “Öğrencilerinizden dinlerken vurgu, tonlama ve telaffuza dikkat etmelerini isteyerek okumaya ya da ses kaydından dinletmeye başlayınız. Okurken numaralandırılmış yerlerde durarak sırayla aşağıdaki soruları sorunuz. Öğrencilerinizden tahminlerde bulunmalarını ve tahminlerini yazmalarını isteyiniz. Her soruyu sorduktan sonra tahminlerini yazmaları için öğrencilerinize süre veriniz” (D. 2. 18).

1. Adam bu durumda ne yapmış olabilir?
2. Adam yaşlı kadına ne sormuş olabilir?
3. İşçiler ağacın etrafında ne yapıyor olabilir?
4. Su tankerini kim göndermiş olabilir?
5. Yaşlı kadın bunun üzerine ne yapmış olabilir?

“Öğrencilerinizden metni dinlerken anlamını bilmedikleri kelimeleri belirlemelerini isteyiniz”.

Ayrıca dinlediği olayın nasıl sonuçlanacağını tahmin etmeleri için öğrencilere aşağıdaki etkinliği yapmaları istenmiştir.

YAŞLI KADIN İLE MEŞE AĞACI (Dinleme Metni)

① Etkinlik: Metinle ilgili sorulara yönelik tahminlerinizi yazınız.

1. tahminim:

2. tahminim:

3. tahminim:

4. tahminim:

5. tahminim:

Kaynak: 5. Sınıf Türkçe Öğretmen Kılavuzu s. 100

Diğer kazanımlarda olduğu gibi öğretmen kılavuz kitabında öğretmen yönlendirilmiş ve kazanım ile ilgili çalışma kitabında etkinlik yer almıştır. Bu parçada yine olayın nasıl gelişeceğine ilişkin sorular sorarak parçanın ne ölçüde dinlendiği sınanmış ve öğrencilere “dinleme” kazanımı verilmeye çalışılmıştır. Bu etkinlik ile öğrenci aktif duruma getirilmiş öğretmenin sorduğu soruları cevaplarken ve öğrenci çalışma yer

alan etkinlik ile anlatım biçimlerinden yararlanarak konuşma ve yazma becerilerini gerçekleştirecektir.

Dinleme Kazanım Tablosu

5. SINIF
4. TEMA: DEĞERLERİMİZ METNİN ADI: KONUĞA İKRAM
KAZANIM "DİNLEME" 2. Dinlediğini Anlama 2.29. Dinledikleri özetler.

Öğretmenlerden, öğrencilere “Bu metni dinlemekteki amacınız nedir?” sorusunu yönelterek dinleme amaçlarını belirlemelerini sağlamaları istenmiştir. Ayrıca öğretmenlerden şunlar istenmiştir;

Dinleme yöntem ve tekniklerini öğrencilerinizle birlikte belirleyiniz.

Bu metinde seçici dinleme yöntemini kullanacaklarını, öğrencilerinize dinlediklerine dikkatlerini yoğunlaştırmaları, görgü kurallarına uygun dinlemeleri gibi dinleme kurallarını hatırlatınız.

Ayrıca öğrencilerinizden dinleme sırasında önemli gördükleri yerleri not etmelerini, anlamını bilmedikleri kelimeleri belirlemelerini isteyiniz. Dinleme sonrasında notlarını kullanarak metni özetlemelerini isteyiniz (D.2.29). www.yayim.gov.tr adresinden metnin ses kaydını öğrencilerinize dinletiniz ya da yüksek sesle okutunuz.

Bu parça ile “dinleme” kazanımı farklı yönleriyle verilmeye çalışılmıştır. Sadece dinlediğini anlama kazanımı değil aynı zamanda görgü kurallarına uygun dinleme yöntemleri de öğrencilere verilmeye çalışılmaktadır. Ek olarak öğrencilere “farkındalık” kazandırma açısından da diğer etkinliklere göre daha yordayıcı ve öğrencilerin bilişsel/duyuşsal ve devinişsel olarak gelişimini sağlayacak sorular mevcuttur. Burada önemli bir

nokta öğretmenin bu yönlendirmeleri farkında olarak ve başarılı bir şekilde uygulaması gerektiğidir. Aksi takdirde yönlendirmelerin bir önemi kalmayacaktır.

Dinleme Kazanım Tablosu

5. SINIF
4. TEMA: YENİLİKLER ve GELİŞMELER METNİN ADI: KUYRUKLU A İŞARETİNİN ÖYKÜSÜ
KAZANIM "DİNLEME" 2. Dinlediğini Anlama 2.16. Dinlediklerinin ana fikrini belirler.

Öğretmenlerden bu çalışma için şunlar istenmiştir;

“Öğrencilere aşağıdaki etkinliği yaptırınız ve bu etkinliği yapmakta güçlük çekerse, metni bir kez daha yavaş yavaş okuyunuz. Öğrencilerinize, boşlukları dinledikleri metne göre doldurmalarını söyleyiniz” (4. Etkinlik).

KUYRUKLU A (®) İŞARETİNİN ÖYKÜSÜ (Dinleme Metni)

4 Etkinlik: Metnin konusu, ana fikri ve yaptığın çıkarımı uygun yerlere yazınız.

Metnin konusu: _____

Ana fikri: _____

Metinden yaptığın çıkarım: _____

Kaynak: 5. Sınıf Türkçe Öğretmen Kılavuzu s. 196

Bu etkinlik “dinleme” kazanımı için hazırlanmış bir etkinlik olarak karşımıza çıkmaktadır. Öğrenciden dinlediği metnin konusu, ana fikri ve çıkarımı istenmiştir. Öğrencinin başarısız olması durumunda, öğretmenden istenen “metni yavaş bir şekilde

tekrar okuması” da önemli bir noktadır. Başarısız olan öğrenci, ikinci bir şans yakalaması ile metnin ikinci kez okunuşunda konuya çok daha fazla dikkat kesilecek ve dinlediklerinden çok daha fazla şey anlayacak ve anladıklarını yazıya dökcektir. Metinde anlaşılması istenen konu, ana fikir ve çıkarımın anlaşılması yönelik hazırlanmış bir etkinliktir.

Dinleme Kazanım Tablosu

5. SINIF
7. TEMA: GÜZEL SANATLAR METNİN ADI: EBRU SANATI
KAZANIM "DİNLEME" 2. Dinlediğini Anlama 2.29. Dinledikleri özetler

Öğretmenlerden bu çalışmanın dinleme kazanımı için şunlar istenmiştir;

Öğrencilerinize dinledikleri metnin konusunu, ana fikrini yazarak metni kısaca özetlemelerini söyleyiniz (4. Etkinlik).

EBRU SANATI (Dinleme Metni)

4. Etkinlik: Dinlediğiniz metnin konusu, ana fikri ve özetini uygun yerlere yazınız.

Metnin konusu: _____

Metnin ana fikri: _____

Metnin özetli: _____

Kaynak: 5. Sınıf Türkçe Öğretmen Kılavuzu s. 221

Bu etkinlik de 4. etkinlik gibi dinleme becerisi kazanımında etkili bir çalışmadır. Öğrenciden dinlediği metnin konusu, ana fikri ve özeti istenmiştir. Daha öncede üzerinde durulduğu gibi yönerge ve etkinlik öğrencilerin aktif olmasını sağlaması, konunun sorgulanması ve kendi cümlelerini kullanarak oluşturduğu bir etkinlik olması açısından önem teşkil etmektedir.



3.3.2. Altıncı Sınıf Türkçe Anlatım Türleri Çalışmaları

Tablo 2: Altıncı Sınıf Türkçe Anlatım Türleri Kazanım Tablosu

SINIF	OKUMA	KONUŞMA	YAZMA	DİNLEME
6. SINIF	1. TEMA: OKUMA KÜLTÜRÜ Metin Adı: Kütüphane 2. Okuduğu Metni Anlama ve Çözümleme 18. Metindeki söz sanatları- nın anlatıma olan katkısını fark eder.	2. TEMA: ATATÜRK Metin Adı: Mustafa Kemal Atatürk 2. Sesini ve Beden Dilini Etkili Kullanma 2.2.Uygun yerde vurgu, ton- lama ve duraklama yapar.	1. TEMA: OKUMA KÜLTÜRÜ Metin Adı: Kütüphane 5. Kendini Yazılı Olarak İfade Etme 5.1. Duygu, düşünme, hayal ve izlenim ve deneylerini yazarak ifade eder.	1. TEMA: OKUMA KÜLTÜRÜ Metnin Adı: Simyacı 2. Dinlenileni/İzlenileni Anla- ma ve Çözümleme 4.1. Kelimeler arasındaki anlam ilişkilerini kavrayarak birbirleriyle anlamca ilişkili kelimelere örnek verir.
	4. TEMA: DUYGULAR Metin Adı: Nasrettin Hoca 4. Söz Varlığını Geliştirme 4.3. Okuduğu metinde geçen kelime, deyim ve atasözlerini cümle içinde kullanır.	5. Kendini Sözlü Olarak İfade Etme 4. TEMA: DUYGULAR Metin Adı: Meşe ile Saz 5. Kendini Sözlü Olarak İfade Etme 5.1. Duygu, düşünme, hayal izlenim ve deneylerini sözlü olarak ifade eder.	2. TEMA: ATATÜRK Metin Adı: Atatürk'ün Düşünce Dünyası 3. Farklı Türlerde Metinler Yazma 4.2. Yazdıklarını dil ve an- latım yönünden değerlen- dirir.	
		5. TEMA: ZAMAN ve MEKAN Metin Adı: Hoşgörüler Diyarı Mardin 2. Sesini ve Beden Dilini Etkili Kullanma 2.7. Sözleriyle, jest ve mi- miklerinin uyumuna	3. TEMA: SEVGİ Metin Adı: Eskici 2. Planlı Yazma 2.5. Konunun özelliğine yollarını kullanır.	
			4. TEMA: DUYGULAR Metin Adı: Dijon'dan Trabzon'a 4. Kendi Yazdıklarını Değerlendirme 4.1 Yazdıklarını biçim ve içerik yönünden değerkendirir. 6. TEMA: DOĞA ve EVREN Metin Adı: Kınalı Keklik 2. Planlı Yazma 2.5. Konunun özelliğine uygun düşüncüyü geliştirme yollarını kullanır.	
Kazanımların %'lik Dağılımları	22%	30%	40%	8%

6. sınıf öğretmen kılavuzunda 6 tema ve her temada 6 olmak üzere toplam, 36 okuma parçası bulunmaktadır. Ancak kazanım tablosunda da görüldüğü üzere, 5. sınıf düzeyinde olduğu gibi bu okuma parçalarından sadece 11’inde anlatım türlerine yer verilmiştir. Metin içinde anlatım türleri kullanım oranı ise %30’dur. Bu oldukça düşük bir orandır. Kazanım tablosuna bakıldığında 6.sınıflarda, 11 okuma parçasında yer alan anlatım türlerinden % 40 oranında en çok “yazma” türü üzerinde durulduğu görülmektedir. Kazanım olarak en az üzerinde durulan anlatım türü ise % 8 ile “dinleme”dir. Yukarıdaki 6.sınıf kazanım tablosundan da anlaşılabacağı üzere, anlatım türleri eşit şekilde parçalara dağıtılmamış; bunun yanısıra okuma, yazma ve konuşma kazanımı vermek amacıyla hazırlanan okuma parçası sayısı oldukça yetersiz kalmıştır. Bu parçalar aşağıda incelenmiştir.

Okuma Kazanım Tablosu

6. SINIF
1. TEMA: OKUMA KÜLTÜRÜ METNİN ADI: KÜTÜPHANE
KAZANIM "OKUMA" 2. Okuduğu metni anlama ve çözümleme 2.18. Metindeki söz sanatlarının anlatıma olan katkısını fark eder.

Öğretmenlerden bu parçadaki okuma kazanımı için istenilenler şöyledir;
Öğrencilerinize okudukları şiiri anlama ve çözümlemeye yönelik aşağıdaki soruları sorunuz.

Kitaplar tüm cihana nasıl yol gösterir?

“Ana sevgisinden sıcak / İnsanlığa açar kucak.” dizelerinde ne anlatılmak istenmektedir.

“Her sayfada bir heyecan” dizesini şair hangi türde yazılmış kitaplar için söylemiş olabilir?

Şairin “Hikayede çatık kaşlar / Romanda dökülür yaşlar.” dizelerindeki düşüncelerine katılıyor musunuz? Neden?

Şair kitap ile gurur arasında nasıl bir ilişki kurmuştur?

Kütüphane nelere benzetilmiştir (2.18)? Bu benzetmeler şiirdeki anlatıma ne kazandırmıştır?

Siz, kütüphaneyi neye benzetiyorsunuz?

Bu şiir hangi amaçla yazılmış olabilir?

Bu sorular ile öğrencilerin okuduklarını anlama düzeyleri ölçülmeye çalışılmıştır. Çalışma ile okuma parçası uyumludur. 6. ve 7. sorular ile düşünceyi geliştirme yollarından “benzetme” üzerinde durulmuş ancak öğrenciye “benzetme” ile ilgili bilgi verilmemiştir. Ayrıca düşünceyi geliştirme yollarından “benzetme” dışında başka bir yöntem üzerinde durulmamıştır. Bu etkinlik çalışma kitabının yönlendirmesiyle yapılmıştır.

Okuma Kazanım Tablosu

6. SINIF
4. TEMA: DUYGULAR METNİN ADI: NASRETTİN HOCA
KAZANIM "OKUMA" 4. Söz varlığını geliştirme 4.3. Okuduğu metinde geçen kelime, deyim ve atasözlerini cümle içinde kullanır.

Bu çalışmanın okuma kazanımı için öğretmenlerden istenen şudur;

“Öğrencilerinize metinde geçen kelime ve kelime gruplarının anlamlarını tahmin etmeye yönelik hazırlanan etkinliği yaptırınız. Onlardan verilen kelime ve kelime gruplarının anlamlarını metnin bağlamından hareketle tahmin etmelerini isteyiniz. Tahminlerinin doğruluğunu sözlükten kontrol etmelerini belirtiniz. Aynı zamanda anlamını bilmedikleri kelimelerin anlamlarına da sözlükten bakmalarını söyleyiniz. Tüm bu kelime ve kelime gruplarının sözlük anlamlarını kendi oluşturdukları bilinmeyen kelimeler sözlüğüne yazmaları için süre tanıyınız. Daha sonra anlamını tahmin ettikleri ve tahminlerini sözlükten kontrol ettikleri kelime ve kelime gruplarının kullanımını kavratmak amacıyla hazırlanan etkinliği yaptırınız” (O.4.3).

Ayrıca aşağıdaki etkinliğin de yaptırılması istenmiştir (1.b. Etkinlik).

NA SRETTİN HOCA

2) Aşağıdaki diyaloglarda boş bırakılan yerleri etkinliğin "a" bölümündeki kelime ve kelime gruplarından uygun olanını getirerek tamamlayınız.

Hayatla burada tek başına oturmuş ne yapıyorsun?

Madde olarak çok zor durumdayım. **İlla etmek** sanırım. Bir an önce çalışma planı hazırlayıp, ne yapacağıma karar vermek zorundayım. Zamanında düzenli ve planlı hareket etseydim bu **felaket** başıma gelmezdi.

İnsan kendine yakın, kendisiyle benzer kişilik özelliklere taşıyan kişilere arkadaşlık kurmalı. Her işi enteleğin, yavaş hareket eden, **mişin** bininin arkadaşın alışmasını düşünene **Allah göstermesin** böyle bir durumda olmak istemeydim.

Bana göre doğru arkadaş enderli, sabırlı, dinlenmesini bilen, değerlenmiş saygılı kişidir. Bir de cömert olması önemlidir. **Çok** insan, işini için biriktirmek uğruna, gerçekliğinde de harcamaya yapmaz. Oysa **marifet** nerede ne kadar harcamaya yapacağını bilir.

Seni görmedim. **Kuşunuma bakma** Telefonda babamla görüşüyordum. Korumuş Ali Amca vefat etmiş. **halkın sevmek** için anamız.

Allah rahmet eylesin, çok acıdım. Amcam sırtımda geçenlerde bizi kışlatmış, hemşehri olumuyuz kendisiyle. **Mertlik**, pek dâvise, çalışkan birisiymiş.

106

6. Sınıf Türkçe Öğretmen Klavuzu s. 106

Okuma kazanımı vermeyi amaçlayan bir metin ve etkinlik, öğrencilerin kelime haznelerini geliştirmeyi amaçlamaktadır. Etkinlikte düşünceyi geliştirme yollarına yer verilmemiştir. Bu etkinlik çalışma kitabının yönlendirmesiyle yapılmıştır.

Konuşma Kazanım Tablosu

6. SINIF
2. TEMA: ATATÜRK METNİN ADI: MUSTAFA KEMAL ATATÜRK
KAZANIM "KONUŞMA" 2. Sesi ve beden dilini etkili kullanma 2.5. Uygun yerde vurgu, tonlama ve duraklama yapma 5. Kendini sözlü olarak ifade etme

Öğretmenlerden konuşma kazanımı için öğrencilere bazı sorular yönelterek onları konuşmaya teşvik etmeleri istenmiştir. Öğretmenlerden sormaları istenilen sorular şöyledir;

Atatürk ile aynı dönemde yaşamış olsaydınız yurdumuzun düşmanlardan kurtulması için neler yapardınız?

Atatürk'e nasıl yardım ederdiniz?"

Bu sorular sayesinde öğrencilerin düşüncelerini ve kendilerini Kurtuluş Savaşı kahramanlarının yerine koyarak konuşmaları hedeflenmiştir.

Konuşmaya başlamadan önce öğrencilerinize konuşma sürelerini belirlemelerini söyleyiniz. Öğrencilerinize konuşma kurallarını hatırlatınız. Öğrencilerinize konuşmalarını işitilebilir bir sesle yapmalarını vurgu tonlama ve duraklamalara dikkat etmelerini (K.2.5), sözleriyle jest ve mimiklerinin uyumuna dikkat etmeleri gerektiğini hatırlatınız.

Konuşma kazanımı vermeyi amaçlayan bir metin ve etkinlikte, düşünceyi geliştirme yollarından hiçbirine yer verilmemiştir.

Konuşma Kazanım Tablosu

6. SINIF
5. TEMA: ZAMAN ve MEKAN METNİN ADI: HOŞGÖRÜ DİYARI MARDİN
KAZANIM "KONUŞMA" 2. Sesini ve beden dilini etkili kullanma 2.7. Sözleriyle, jest ve mimiklerin uyumuna dikkat eder.

Bu parçadaki konuşma kazanımı için öğretmenlerden istenenler şunlardır;

Öğrencilerinizin konuşmalarını değerlendirmek için öğrenci çalışma kitabındaki akran değerlendirme ölçeğini uygulayınız. Bu ölçekten grup sayısınca çoğaltıp her bir gruba dağıtınız. Değerlendirme uygulamasından önce öğrencilerinizden konuşmalarına “Merhaba, hoş geldiniz.” gibi uygun ifadelerle başlamalarını, konuşmalarını “teşekkür ederim, görüşmek üzere” gibi uygun ifadelerle bitirmelerini söyleyiniz.

Konuşmalarında işitilebilir bir ses tonu kullanmaları ve kelimeleri doğru telaffuz etmelerinin gerekliliğine değininiz.

Öğrencilerinizin konuşmalarını etkili kılmak için uygun yerlerde vurgu, tonlama ve duraklama yapmaları, sözleriyle jest ve mimiklerinin uyumuna dikkat etmelerini söyleyiniz (K.2.7).

Konuşma kazanımı vermeyi amaçlayan bu metin ve etkinlikte, düşünceyi geliştirme yollarından hiçbirine yer verilmemiştir.

Konuşma Kazanım Tablosu

6. SINIF
4. TEMA: DUYGULAR METNİN ADI: MEŞE İLE SAZ
KAZANIM "KONUŞMA" 5. Kendini sözlü olarak ifade etme 5.1. Duygu, düşünme, hayal, izlenim ve deneylerini sözlü olarak ifade etme

Bu parçadaki konuşma kazanımı için öğretmenlerden istenenler şunlardır;

Konuya farklı bakış açıları ile bakmalarını sağlamak için aynı kişilik özelliği hakkında en az üç öğrencinizi konuşturunuz.

Onlardan kendinden önceki arkadaşlarının konuşmalarından hareketle konuya farklı bakış açıları getirmelerini isteyiniz.

Öğrencilerinizden konuşmalarını günlük yaşamlarından örneklerle zenginleştirmelerini söyleyiniz.

Kendi kişilik özelliklerine ve bu özelliklerle ilgili örneklere de yer vererek kişilik değerlerini ifade etmelerini sağlayınız. Bunun için zaman zaman “Sen bu kişilik tipinin özelliklerini taşıdığını düşünüyor musun? Niçin?” gibi sorularla öğrencilerinize rehberlik ediniz (5.1).

Ayrıca, bu çalışmada verilen “ Duygu, düşünce, hayal, izlenim ve deneyimlerini sözlü olarak ifade eder (5.1).” kazanımını, İnsan Hakları Ara Disiplini “3. Kendi değerlerini örneklerle ifade eder.” kazanımı ile ilişkilendiriniz.

Konuşma kazanımı vermeyi amaçlayan bu metin ve etkinlikte, düşünceyi geliştirme yollarından hiçbirine yer verilmemiştir.

Konuşma Kazanım Tablosu

6. SINIF
4. TEMA: DUYGULAR METNİN ADI: DİJON'DAN TRABZON'A
KAZANIM "KONUŞMA" 4. Kendi yazdıklarını değerlendirme 4.1. Yazdıklarını biçim ve içerik yönünden değerlendirir.

Bu parçadaki konuşma kazanımı için öğretmenlerden istenenler şunlardır;

“Öğrencilerinize mektubun bir olayı, durumu, duygu veya düşünceyi haber vermek, sormak veya duyguları bildirmek amacıyla yazılarak gönderildiğini söyleyiniz. Kişisel olan bu tur mektuplara özel mektup denildiğini hatırlatınız. Özel mektupların arkadaşlık, aile bağları gibi herhangi bir yakınlığı olan iki kişinin birbirine duygu, düşünce ve yaşantılarını samimi bir üslupla ve yazılı olarak anlattığı mektuplar olduğunu belirtiniz. Öğrencilerinize mektup turunun özelliklerini kavratmak, yazdıkları mektubu biçim ve içerik yönünden değerlendirmelerini sağlamak amacıyla hazırlanan etkinliği yaptırınız (7.b. Etkinlik) (Y.4.1).

Konuşma kazanımı vermeyi amaçlayan bir metin ve etkinlikte, düşünceyi geliştirme yollarından hiçbirine yer verilmemiştir. Bu etkinlik ile çalışma kitabı arasında bir bağlantı yoktur.

7. Etkinlik



6. sınıf Türkçe Öğretmen Kılavuzu, s. 101

Yazma Kazanım Tablosu

6. SINIF
1. TEMA: OKUMA KÜLTÜRÜ METNİN ADI: KÜTÜPHANE
KAZANIM "YAZMA" 5. Kendini yazılı olarak ifade etme alışkanlığı kazanma 5.1. Duygu, düşünce, hayal izlenim ve deneyimlerini yazarak ifade eder.

Bu parçadaki yazma kazanımı için öğretmenlerden istenenler şunlardır;

Öğrencilerinizin bir konu hakkındaki bilgilerini, duygularını ve düşüncelerini etkili bir şekilde anlatma becerilerini geliştirmek amacıyla güdümlü yazma yöntemini uygulayınız (2.12).

Öğrencilerinize araştırma yaptıkları konu hakkında edindikleri bilgileri arkadaşlarıyla paylaşmalarını söyleyiniz. Konuyu farklı yönleriyle tartışmalarını sağlayınız. Öğrencilerinize edindikleri ve sınıfta paylaştıkları bilgilerden hareketle kendi hayallerinde ve düşüncelerindeki kütüphane hakkında bir yazı yazacaklarını belirtiniz (5.1).

Yazma kazanımı vermeyi amaçlayan bu metin ve etkinlikte, düşünceyi geliştirme yollarından hiçbirine yer verilmemiştir. Bu etkinlik, çalışma kitabının yönlendirmesiyle yapılmıştır.

Yazma Kazanım Tablosu

6. SINIF
2. TEMA: ATATÜRK METNİN ADI: ATATÜRK'ÜN FİKİR DÜNYASI
KAZANIM "YAZMA" 3. Farklı türlerde metinler yazma 4.2. Yazdıklarını dil ve anlatım yönünden değerlendirir.

Bu parçadaki yazma kazanımı için öğretmenlerden istenenler şunlardır;

Öğrencilerinizden okudukları metinde geçen Atatürk'ün sözlerini defterlerine yazmalarını isteyiniz. Daha sonra, “Atatürk'ün okumaya olan ilgisi ve kitap sevgisi” konulu bir yazı yazacaklarını, yazılarında Atatürk'ün sözlerinden faydalanabileceklerini söyleyiniz.

Öğrencilerinizin yazdıklarını hem yazma sırasında hem de yazdıktan sonra kontrol ediniz. Yazılarını tamamlamaları ile birlikte sınıf içinde sesli olarak okumalarına fırsat veriniz. Öğrencilerinize yazdıkları yazıları içerik olarak değerlendirmelerini söyleyiniz.

Bunun için Öğrenci Çalışma Kitabındaki “Yazmamı Değerlendiriyorum Formu”nu doldurmalarını isteyiniz (4.2). Eksiklerini tespit ettiriniz. Öğrencileriniz için destekleyici çalışmalar yaptırınız.

Yazma kazanımı vermeyi amaçlayan bu metin ve etkinlikte, düşünceyi geliştirme yollarından hiçbirine yer verilmemiştir.

Yazma Kazanım Tablosu

6. SINIF
3. TEMA: SEVGİ METNİN ADI: ESKİCİ
KAZANIM "YAZMA" 2. Planlı yazma 2.5. Konunun özelliğine uygun düşünceyi geliştirme yollarını kullanır.

Bu parçadaki yazma kazanımı için öğretmenlerden istenenler şunlardır;

Öğrencilerinizin olay ve durumlara tarafsız bakma, yorum yapma, fikir ve çözüm üretme becerilerini geliştirmelerini sağlamak amacıyla eleştirel yazma yöntemini kullanarak onlardan birlikte belirleyeceğiniz bir konuda veya aşağıdaki konulardan biriyle ilgili yazı yazmalarını isteyiniz.

Dilimizi yabancı dillerin etkisinden korumak için yeteri kadar özen gösteriyor muyuz? Neden?

Dilimizi yabancı dillerin etkisinden korumak için neler yapabiliriz?

Öğrencilerinizden yazılarının türüne ve konusuna uygun bir giriş yapmalarını, konunun özelliğine uygun düşünceyi geliştirme yollarını kullanmalarını (2.5) söyleyiniz.

Buradaki etkinliklerde yazma sırasında öğrencilere kullanmaları gereken düşünceyi geliştirme yollarını kendilerinin belirlemeleri istenmiştir. Bu açıdan bu etkinlik oldukça

özgündür. Ancak öncesindeki çalışmalarda düşünceyi geliştirme yolları hakkında yeterli bilgi verilmediği ve bu konuda yine yeterli çalışmaların yapılmadığı görülmektedir. Bu açıdan öğrencilerin 5.sınıftaki bilgilerini hatırlamaları beklenmektedir.

Yazma Kazanım Tablosu

6. SINIF
6. TEMA: DOĞA ve EVREN METNİN ADI: KINALI KEKLİK
KAZANIM "YAZMA" 2. Planlı yazma 2.5. Konunun özelliğine uygun düşünceyi geliştirme yolları kullanır.

Bu parçadaki yazma kazanımı için öğretmenlerden istenenler şunlardır;

Yazmaya başlamadan öğrencilerinize tanımlama, karşılaştırma, örnekleme, tanık gösterme gibi düşünceyi geliştirme yollarını hatırlatmak için aşağıdaki bilgileri aktarınız.

Bir varlığın niteliklerini anlatmaya tanımlama; nesne, kavram veya olaylar arasındaki benzer ve farklı yönleri dile getirmeye karşılaştırma; soyut bir düşünceye somutlaştırmak için bir kişi, eser veya olayın örnek verilmesine örnekleme; bir düşünceyi destekleyen kişinin sözlerinden alıntı yapılmasına tanık gösterme denildiğini ifade ediniz.

Daha sonra öğrencilerinizden yazılarında bunlardan birini veya birkaçını kullanmalarını isteyiniz (Y.2.5).

Bu etkinlikte ise düşünceyi geliştirme yollarından tanımlama, karşılaştırma, örnekleme, tanık gösterme hakkında öğrencilere bilgiler verilmiş ve bunlardan bir ya da birkaçını kullanmaları istenmiştir. Bu etkinlikte verilen bilgilerin bir önceki etkinlikte verilmesi gerekmektedir.

Dinleme Kazanım Tablosu

6. SINIF
1. TEMA: OKUMA KÜLTÜRÜ METNİN ADI: SİMYACI
KAZANIM "DİNLEME" 2. Dinlenileni/izlenileni anlama ve çözümleme 4.1. Kelimeler arasındaki anlam ilişkilerini kavrayarak birbirleriyle anlamca ilişkili kelimelere örnek verir.

Bu parçadaki dinleme kazanımı için öğretmenlerden istenenler şunlardır;

Öğrencilerinize kelimeler arasındaki eş anlamlılık ilişkisini kavramalarını sağlamak amacıyla etkinliği yaptırınız (2. Etkinlik) (4.1).

Bu etkinlik ile çalışma kitabı arasında bir bağlantı yoktur.

1. Aşağıdaki cümlelerde geçen altı farklı kelimenin eş anlamlılarını bularak bu kelimelere birer cümle kurunuz.

Aradan 24 saat geçip "Öldü bu." dedğiniz anda, öldüğünü sandığınız büyük kütlenin yeni bir yaşam doğuyor.

Benim Cümlem

Tüm Dünyada -hatta Güneş'te, yıldızlarda, evrende- neler olup bittiğini de ondan haber alıyoruz.

Benim Cümlem

Böylesine bir bilgi, yorum, sanat, estetik, edebîlik "eser" başka nerede var?

Benim Cümlem

2. Eş anlamlı kelimelere beş örnek veriniz:

1.

2.

3.

4.

5.

3.3.3. Yedinci Sınıf Türkçe Anlatım Türleri Çalışmaları

Tablo 3. Yedinci Sınıf Türkçe Anlatım Türleri Kazanım Tablosu

SINIF	OKUMA	KONUŞMA	YAZMA	DİNLEME
7. SINIF	1.TEMA “İLETİŞİM” Metin Adı: Tatlı Dil 2. Okuduğu Metni Anlama ve Çözümleme 2.19. Metinde yararlanılan düşüncüyü geliştirme yollarının işlevlerini açıklar.	5.TEMA “DOĞA VE EVREN ” Metin Adı: Son Kuşlar 3. Hazırlıklı Konuşmalar Yapma 3.5. Konunun özelliğine uygun düşüncüyü geliştirme yollarını kullanır.	3.TEMA “KAVRAMLAR VE ÇAĞRIŞIMLAR” Metin Adı: Bakardım Güneş Avuçlarımda / Yiğitlerimiz Cephane Bekliyor 2. Planlı Yazma 2.5. Konunun özelliğine uygun düşüncüyü geliştirme yollarını kullanır.	
	4.TEMA “MİLLİ KÜLTÜR” Metin Adı: Mehmet Akif Ersoy 2. Okuduğu Metni Anlama ve Çözümleme 2.15. Metnin türüyle ilgili özellikleri kavrar.		6.TEMA “TOPLUM HAYATI” Metin Adı: Odcu Haftası Şenlikleri 2. Planlı Yazma 2.5. Konunun özelliğine uygun düşüncüyü geliştirme yollarını kullanır.	
	5.TEMA “DOĞA VE EVREN ” Metin Adı: Kutup Yıldızı 2. Okuduğu Metni Anlama ve Çözümleme 2.19. Metinde yararlanılan düşüncüyü geliştirme yollarının işlevlerini açıklar.			
	6.TEMA “TOPLUM HAYATI” Metin Adı: Anadolu’da Konukseverlik Gelenekseldir 2. Okuduğu Metni Anlama ve Çözümleme 2.19. Metinde yararlanılan düşüncüyü geliştirme yollarının işlevlerini açıklar.			
Kazanımların %’lik Dağılımları	56%	14%	30%	0%

7. sınıf öğretmen kılavuzunda 6 tema ve her temada 6 olmak üzere toplam, 36 okuma parçası bulunmaktadır. Ancak kazanım tablosunda da görüldüğü gibi bu okuma parçalarından sadece 7'sinde anlatım türlerine yer verilmiştir. Bu da metinler içinde anlatım türü kullanım oranının % 19 seviyelerinde kaldığını göstermektedir. Bu sayı, tüm sınıf seviyeleri arasındaki anlatım türleri konusunun dağılımının en düşüğüdür. Konunun 7. sınıfın Türkçe ders müfredatın ana konulardan olması ise bu sayının tekrar gözden geçirilmesi gerektiğini kaçınılmaz kılmaktadır. Kazanım tablosuna bakıldığında 7.sınıflarda, 7 okuma parçasında yer alan anlatım türlerinden % 56 oranda en çok “okuma” türü üzerinde durulduğu görülmektedir. 7.sınıfta dikkati çeken bir diğer durum ise, “dinleme” ile ilgili hiçbir kazanım çalışmasına yer verilmemesidir.

Okuma Kazanım Tablosu

7. SINIF
1.TEMA: İLETİŞİM METİN ADI: TATLI DİL
KAZANIM “OKUMA” 2. Okuduğu metni anlama ve çözümleme 2.19. Metinde yararlanılan düşünceyi geliştirme yollarının işlevlerini açıklar.

Kazanım aşağıdaki cümle ile ifade edilmiştir.

Okudukları metinde düşünceyi geliştirme yollarından hangilerinin kullanıldığını belirlemeleri için aşağıdaki soruları öğrencilerinize sorunuz. (O.2.19).

Öğretmen kılavuz kitabında kazanımların gerçekleştirilmesine yönelik olarak aşağıdaki soruların öğrencilere yöneltilmesi istenmiştir.

Okuduğunuz metinde;

* Bir varlık veya nesnenin çeşitli özellikleri anlatılmış mıdır? “*Tanımlama*”

*Bir düşüncenin doğruluğunu kanıtlamak için bir kişinin düşünceyi destekleyici sözlerinden alıntı yapılmış mıdır? “*Tanık Gösterme (Alıntı Yapma)*”

*Olay ya da durumların benzer ve farklı yönleri ifade edilmiş midir? “*Karşılaştırma*”

*Metnin anlatımında benzetmelere yer verilmiş midir? “*Benzetme*”

*Metinde ortaya konan düşüncenin kanıtlanmasında örneklerden yararlanılmış mıdır? “Örnekleme”

* Sayısal verilere yer verilmiş midir? “Sayısal Verilerden Yararlanma”

* Varlıklar belirgin ve ayırt edici özellikleriyle tanıtılmış mıdır? “Betimleme”

Öğrencilere yöneltilmesi istenen soruların anlatım türleri konusunun devamı niteliği olan düşüncüyü geliştirme yollarından ve anlatım türlerinden betimlemenin verildiği görülmektedir. Soruların öğrencilerin konu ile ilgili ön bilgi edinmesine yönelik olduğu ama tek soruyla bunun gerçekleşmeyeceği ortadır.

Öğretmen kılavuz kitabında bu soruların sorulmasının ardından;

“Bir düşüncenin, bir konunun, bir açıklamanın tam olarak anlatılabilmesi için yararlanılan yöntemlere “düşüncüyü geliştirme yolları” adı verildiğini söyleyiniz” önergesi bulunmaktadır. Sorulan soruların ardından öğrenciye konu ile ilgili ön bilgilerini hareket geçirecek ya da konunun anlaşılmasını sağlayacak öğrenci çalışma kitabında herhangi bir etkinlik yaptırılmamakta aksine konunun tanımı hemen verilmektedir. Yeni programa / yapılandırıcı yaklaşıma göre hazırlanan öğretmen kılavuz/ öğrenci çalışma ve ders kitaplarında öğrenciye bilgi hemen verilmekte konunun anlaşılmasına yönelik herhangi bir etkinlik bulunmamaktadır. Bu durum yapılandırıcı yaklaşıma göre hazırlanan Türkçe programıyla çelişmektedir.

Bu etkinlikte düşüncüyü geliştirme yolları “tanımlama”, “tanık gösterme”, “karşılaştırma” “benzetme”, “sayısal verilerden yararlanma”, ve “betimleme” gibi hemen hemen bütün yöntemler ile uygulama yapılmıştır. Düşüncüyü geliştirme yollarının tanımlarının yapılması ve öğrenciler üzerinde pekiştirilmesi önemlidir.

Yazma Kazanım Tablosu

7. SINIF
3.TEMA: KAVRAMLAR VE ÇAĞRIŞIMLAR METİN ADI: BAKARDIM GÜNEŞ AVUÇLARIMDA
KAZANIM “YAZMA” 2. Planlı yazma 2.5. Konunun özelliğine uygun düşüncüyü geliştirme yollarını kullanır.

Ortaokulda “Anlatım Türleri”nin tüm tanımlarının / kavramlarının verildiği sınıf seviyesi 7. sınıftır. Ancak konu ile ilgili ilk bilgilendirme düşünceyi geliştirme yolları ile 1.temanın ilk metninde sadece tanım yapılarak verilmiştir. 7. sınıfın temel konularından olan Anlatım Türleri karşımıza 3. temada çıkmaktadır. Konunun kazanımı “Yazma” becerisi başlığı altığı verilmektedir.

Öğretmen kılavuz kitabında verilen yönlendirmede;

“Öğrencilerinizin yazılarında düşünceyi geliştirme yollarını kullanmalarını sağlamak amacıyla aşağıdaki cümle ve paragrafları tahtaya yazınız.” denmektedir.

1. İnsan vücudunun en küçük yapı taşına hücre nedir? “*Tanımlama*”

2. Okulların açılmasıyla İstanbul’da trafik, iyice içinden çıkılmaz hale geldi. Dün sabah, yaklaşık bir kilometrelik bir yol olan Aksaray-Unkapanı arasını yarım saatte geçebildik. “*Örnekleme*”

3. Mevlana ile Yunus Emre, iki büyük şairimizdir. İkisi de çağları aşmış gelmiştir. Biri resmi okullarda aydınların desteğiyle, diğeri kendiliğinden. Halkın arasından güldür güldür akan bir ırmak gibi. “*Karşılaştırma*”

4. Sözcük, başka bir sözcüğün yanına geldiğinde ışıldar, bir anlam kazanır. Tek başınayken sönüktür, ölüdür. Mallerme’nin “Şiir, sözcüklerin dilidir.” demesi bundandır. “*Tanık gösterme*”

5. Güneş bu sabah, dalından koparılmış taptaze portakalı andırıyor. “*Benzetme*”

6. Fabrikamızın günde 1800 ton alan pancar işleme kapasitesi 1980’de 6000 tona çıkarıldı. Bu büyük bir gelişme. “*Sayısal Verilerden Yararlanma*”

7. Sırtında altınla işlenmiş ağır, pırıl pırıl bir manto başında vahşi ruhunun simgesi gibi balta biçiminde kıpkırmızı tacı! Yerde hançer gibi keskin bir gaga! Ayaklarınızda mahmuz dediğimiz sivri süngüler. “*Betimleme*”

Kılavuzda öğretmenlere “öğrencilerinize cümle ve paragraflarla ilgili şu soruları sorunuz” denmektedir:

Hangi cümlede / paragrafta;

*Sözü edilen kavram ya da varlığın ne olduğu açıklanmıştır?

*Ortaya konan düşünce bir örnekle somut hale getirilmiştir?

*İki varlık arasındaki benzerlik ve farklılıklar ortaya konulmuştur?

*Başkalarının aynı konuda söylediği sözlerden alıntı yapılmıştır?

*Benzetmeye yer verilmiştir?

*Sayısal bilgilere yer verilmiştir?

*Kelimelerle bir hayvan portresi çizilmiştir?

“Soruların cevaplanmasından sonra öğrencilerinize düşünceyi geliştirme yollarıyla ilgili şu bilgileri hatırlatınız”. Yönlendirmesi yapılmaktadır.

Tanımlama: sözü edilen kavram, nesne ya da varlığın ne olduğunun açıklanmasıdır.

Örnekleme: İleri sürülen soyut düşüncenin somutlaştırılmasıdır.

Karşılaştırma: Karşılaştırmada varlık ve kavramlar arasındaki benzerlik ve karşıtlıklardan yararlanma söz konusudur.

Tanık Gösterme (alıntı yapma): Anlatılmak istenilen düşüncenin başkalarının görüşlerinden, sözlerinden yararlanarak açıklanması yoludur.

Sayısal verilerden yararlanma: Bir düşünce yazısında, verilmek ya da kabul ettirilmek istenen düşünceyi benimsetmek için çeşitli sayısal verilerin kullanılmasıyla yapılır.

Benzetme: Bir kavram, nesne ya da varlığı başka kavram, nesne ya da varlığa ait özelliklerle anlatmadır.

Betimleme: Varlıkların belirgin özelliklerinin söz ve yazıyla tanıtılmasıdır.

Sonrasında öğretmenlere, “düşünceyi geliştirme yollarıyla ilgili bu hatırlatmadan sonra öğrencilerinizden tahtadaki cümlelere benzer cümleler yazmalarını isteyiniz” denmektedir.

Öğretmen kılavuz kitabında yer alan bu çalışmada öğrencilerde anlatım türleri ve düşünceyi geliştirme yolları konusu kavratılmaya çalışılmaktadır. 1.temada verilen etkinlikten farklı olarak konunun anlaşılmasına yönelik örnek cümleler ve cümlelerin ne anlam teşkil ettiğine yönelik sorular bulunmaktadır. Konu ile ilgili daha ayrıntılı bir bilgilendirme 3.temada karşımıza çıkmaktadır. Konunun pekiştirilmesine yönelik öğrencilerden benzer cümleler oluşturulması da istenmiştir. Etkinlik, öğrencilerin konuyu anlamasına yönelik oluşturulmuş ancak her birinden birer örnek verilmesi öğretmenin konuyla ilgili öğrencilere daha fazla örnek vermesi gerektirmektedir. Çalışma kitabında konu ile ilgili bulunan etkinliklerle ya da öğretmen kılavuz kitabında yapılan yönlendirmelerle öğretmen yetinmemeli, öğrencilerin konuyu anlamasına yönelik daha etkili ve kalıcı anlatımlara yönelmelidir.

3.temanın ilk metni olan “Bakardım Güneş Avuçlarımda” adlı metnin öğrenci çalışma kitabında yer alan bölümünde ise konunun pekiştirilmesine yönelik herhangi bir etkinlik bulunmamaktadır.

Yazma Kazanım Tablosu

7. SINIF
3.TEMA: KAVRAMLAR VE ÇAĞRIŞIMLAR METİN ADI: YİĞİTLERİMİZ CEPHANE BEKLİYOR
KAZANIM “YAZMA” 2. Planlı yazma 2.5. Konunun özelliğine uygun düşünciyi geliştirme yollarını kullanır.

Bu bölümde öğretmen kılavuz kitabında kazanım bölümünde yazma yer almaktadır. Burada öğrencilerin çalışma kitabında yer alan bir yazı çalışmasında “yazılarında konunun özelliğine uygun düşünciyi geliştirme yollarını kullanmalarını” söyleyiniz yönergesiyle kazanım verilmiştir. Bu etkinlik sayesinde öğrencilerin öğrendikleri konu ile ilgili uygulama yapması sağlanmıştır. Diğer etkinliklerle benzer olarak hazırlanması öğrencilerin tek tip etkinlik görmesini sağlamak ve konunun farklı bakış açısını oluşturmasını engelleyerek bu açıdan çeşitlilik sağlanamamaktadır.

Okuma Kazanım Tablosu

7. SINIF
4.TEMA: MİLLİ KÜLTÜR METİN ADI: MEHMET AKİF ERSOY
KAZANIM “OKUMA” 2. Okuduğu metni anlama ve çözümleme 2.15. Metnin türüyle ilgili özellikleri kavrar.

4.temanın 3. parçası olan “Mehmet Akif Ersoy” adlı metnin öğretmen kılavuz kitabında anlatım türleri ile ilgili öğrencilere, okuma bölümünde “Öğrencilerinizden metinde kullanılan anlatım biçimini sezdirmeye yönelik etkinliğin a bölümünü yapmalarını isteyiniz.” yönlendirmesi bulunmaktadır.

(5. Etkinlik) (O.2.15). kazanımı verilmiştir. Bu kazanıma yönelik öğrenci çalışma kitabında yer alan etkinlik aşağıda yer almaktadır.

Çalışma kitabında konu ile ikinci etkinlik olarak karşımıza çıkan bu bölümde öğrencilere konunun kavratılmasına yönelik bir etkinlik görülmektedir. Metnin hangi anlatım biçimi ile yazıldığı da öğrencilere sorulmaktadır. Çalışma kitabında bu etkinliğin yapılmasının ardından kılavuz kitapta aşağıdaki yönlendirme görülmektedir.

“Etkinlikten sonra öğrencilerinize anlatım biçimleri hakkında şu bilgileri veriniz.”

4. TEMA

5. Etkinlik:

a. Aşağıdaki metinleri okuyunuz. Hangi metin ya da metinler okuduğunuz metindeki anlatım biçimine benzemektedir? İşaretleyiniz.

Folklor “ulusal temele dayanır; ama “evrensel” nitelik taşır. Bu, halk yaşayışının her yerde ortak nitelikler göstermesinden ötürüdür. Folklor ayrılıkları değil, benzerliklere önem verir; ortak noktaları belirlemeye çalışır. Böylece, başta ulusal basamakta olan folklor, benzerliklerinin çokluğu ve ortak noktaların yaygınlığı ile evrenselleşir. Birbirinden çok uzak ülkelerin insanları arasında aynı inançlara, aynı geleneklere rastlanır.

Hikmet DİZDAROĞLU

☐

Otobüsün şoförü ufak tefek bir adamdı. Direksiyonun arkasında daha da ufak görünüyör, yola çenesinin ucuyla bakıyordu. Otobüsü temkinle sürüyordu. Virajlı yollardan inerken frenleri, vitesi almayı savsatmıyor; hızı otuz kilometrenin üstüne çıkarmıyordu. Düz yollarda da trafik kurallarını dikkatli uyguluyordu. Yolun üzerinde heybesi sırtında bir köylü ya da başıboş bir hayvan gördü mü hemen gazı kesiyor, hızı azaltıyordu.

Kemal BİLBAŞAR

☐

Sırtında sanki kanla, altınla işlenmiş ağır, pırl pırl bir manto! Başında vahşi ruhunun simgesi gibi baltı biçiminde kıpkırmızı tacı! Yerde hançer gibi keskin bir gaga! Sonra ayaklarındaki mahmuz dediğimiz sivri süngüler! Dikkat ederdim: Tavukların hiçbirini sevmezdi.

Yerde bir şey bulup “gıt, gıt” diye çağırması, beni çok kızdıran bir yalandı. Yiyecek bir şey buldu mu kendi yutardı. Yenmeyecek, yutulmayacak bir taş, bir kum parçası buldu mu hemen tavuğa ikram “Gıt, gıt, gıt!...”

Ömer Seyfettin

☐

Memduh Şevket Esendal öykülerini sade ve temiz bir Türkçeyle yazmış, öykücülükte Çehov tarzını benimsemiştir. Onun öykülerini okuyanlar eserin içinde kendilerini, çevrelerini ve hayatta karşılaştıkları kişileri bulur gibi olurlar. Esendal, günlük hayatı iyimser bir hava içinde verir. Öykülerindeki olaylar son derece basittir.

☐

b. Mehmet Âkif Ersoy metninde hangi anlatım biçiminin kullanıldığını yazınız.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Açıklayıcı Anlatım: Herhangi bir konu hakkında bilgi vermek, bir şeyler öğretmek amacına yönelik anlatım biçimidir.

Tartışmacı Anlatım: Okuyucuyu veya dinleyiciyi istenilen davranış ve düşünceye yöneltmek amacıyla başvurulmuş bir anlatım biçimidir. Bu anlatım biçimiyle okuyucunun düşüncesinin değiştirilmesi amaçlanır. Yani amaç, düşünce ve konularda değişiklik yapmaktır.

Öyküleyici Anlatım: Bu anlatımda amaç; olayı okuyucunun gözü önünde canlandırmak, anlatmak istenileni bir olay içerisinde vermektir. Öyküleyici anlatımda olaylar oluş sırasına uygun olarak bir dizi halinde verilir ve birbirine bağlanır. Öyküleme, tasarlanan ya da yaşanan bir olayın anlatımıdır. Roman, hikaye ve masalların anlatımı öyküleyici anlatım biçimindedir.

Betimleyici Anlatım (Tasvir Etme): Betimleme en yalın biçimiyle sözcüklerle resim çizme işidir. Varlıkların niteliklerini, bu varlıkların duyularımız üzerinde uyandırdıkları izlenimleri belirtmektir. Betimleme nesnelerin, varlıkların, belirgin özelliklerini tanıtır göz önünde canlandırmaktır. Bu anlatımda okuyucunun çeşitli duyularına seslenilerek anlatılan varlıkla ilgili izlenim kazanılması amaçlanır. Bu amacın gerçekleşmesi için titiz bir gözlem gerekir. Gözlem sırasına ayırt edici özelliklerin anlatılmasına özen gösterilir. Bundan sonra, “Öğrencilerinizden metinde kullanılan anlatım biçimini kavratmaya yönelik etkinliğin bölümünü yapmalarını isteyiniz” denmektedir.

Bu etkinliğin yapılandırmacı yaklaşıma göre hazırlandığını görmekteyiz. En başta öğrencilere örnekler verilerek konu kavratılmakta daha sonra öğretmenden konunun anlatımının yapılması istenmektedir. Diğer etkinliklere göre anlatım basamakları başarılı oluşturulmuştur.

Konuşma Kazanım Tablosu

7. SINIF
5.TEMA “DOĞA VE EVREN ” METNİN ADI: SON KUşLAR
KAZANIM “KONUşMA” 3. Hazırlıklı konuşmalar yapma 3.5. Konunun özelliğine uygun düşünceyi geliştirme yollarını kullanır.

Bu parçada öğretmen kılavuz kitabının konuşma bölümünde anlatım biçimleri ile ilgili bir kazanım görölmektedir. Öğretmenlerden “Nesli Tükenen Hayvanlar” konusuna bağlı olarak bir eleştirel konuşma yönteminin öğrencilere uygulanması istenmiş ve bu yöntemin *düşünceyi geliştirme yollarından (tanımlama, karşılaştırma, tanık gösterme, betimleme, benzetme, örnekleme, sayısal verilerden yararlanma) uygun olanlarını konuşma esnasında kullanmalarını (K.35),* istemiştir. Bu kazanıma yönelik öğrenci çalışma kitabında herhangi bir etkinlik görölmemektedir.

Bu çalışmada daha önce öğretilen konuların öğrenciden konuşurken kullanılması istenmektedir. Günlük hayatta da öğrencilerin anlatım türlerini kullanması sağlaması açısından etkinlik önemlidir. Kuşkusuz, anlatım türleri olmadan gerçekteşecek bir konuşmanın etkileyici olması imkansızdır.

Okuma Kazanım Tablosu

7. SINIF
5.TEMA “DOĞA VE EVREN ” METNİN ADI: KUTUP YILDIZI
KAZANIM “OKUMA” 2. Okuduğu metni anlama ve çözümleme 2.19. Metinde yararlanılan düşünceyi geliştirme yollarının işlevlerini açıklar.

Bu bölümün kazanımı, okuma başlığı altında “Öğrencilerinize metinde kullanılan düşünceyi geliştirme yolları ve işlevleri ile ilgili etkinliği yaptırınız.” yer almaktadır. (O.2.19). İlgili etkinlik aşağıda yer almaktadır.

Etkinlik 2: Aşağıdaki 1. paragrafta düşünceyi geliştirme yollarından sayısal verilerden yararlanma kullanılmıştır. Paragraftaki bu cümleyi bularak altını çiziniz. Bu cümleyi bularak altını çiziniz.

Diğer paragraflarda kullanılan düşünceyi geliştirme işlevlerini uygun yerlere yazınız.

KUTUP YILDIZI

Genellikle Kutup Yıldızı'nın gökyüzündeki en parlak yıldız olduğu düşünülür. Aslında böyle değildir. Kutup Yıldızı tüm yıldızlar arasında görünür parlaklık sıralamasında 48. sırada yer alır. Yani parlaklık bakımından onun gökyüzündeki sıradan yıldızlardan biri olduğunu söyleyebiliriz.

....

Tipki sabahları Güneş'in doğudan doğup batıdan batması gibi gece de yıldızların aynı şekilde doğudan batıya doğru hareket ettiğini görebiliriz. Bu aslında gökyüzünün hareket etmesinden değil üzerinde durduğumuz Dünya'nın kendi ekseninde dönmesinden kaynaklanır. Tipki dönen bir insanın her şeyin kendi çevresinde döndüğünü görmesi gibi.

Dönen bir için yalnızca iki nokta olduğu yerde duruyor (Daha doğrusu yalnızca kendi çevresinde dönüyor.) gibi görünür. Bunlardan biri başucu, öteki de ayak ucudur. İşte Dünya'da da durum benzerdir. Gezegenin dönme ekseninin (ki kutup noktasından geçtiği varsayılan doğru) doğrultusunda bulunan yıldızlar gökyüzünde hemen hiç hareket etmiyor gibi görünür. Saatler, günler hatta yıllar geçse bile...

Alp AKOĞLU

Düşünceyi Geliştirme Yolları	İşlevleri

Bu etkinlikten sonra öğretmenlerden şunlar istenmiştir;

“Bu etkinlikten sonra öğrencilerinize düşünciyi geliştirme yollarının temel işlevinin ana fikri destekleme, metne akıcılık katarak anlatımı zenginleştirme olduğunu söyleyiniz.”

“Öğrencilerinize herhangi bir konuda kişisel duyguların yansıtıldığı cümlelere *öznel cümle*, düşüncelerin tarafsız bir şekilde objektif olarak dile getirildiği cümlelere *nesnel cümle* denildiğini hatırlatınız.”

“Öğrencilerinize okudukları bir metinde doğrudan söylenmeyen ancak cümlelerin anlamından çıkarılabilecek yargılar bulunabileceğini, bunlara örtülü anlam denildiğini söyleyiniz.

Bu etkinlikte öğretmenin öğrencilere anlatım türlerinin ne işi yaradığı vurgulatılmaya çalışılmaktadır.

Yazma Kazanım Tablosu

7. SINIF
6.TEMA : “TOPLUM HAYATI” METNİN ADI: ODCU HAFTASI ŞENLİKLERİ
KAZANIM “YAZMA” 2. Planlı yazma 2.5. Konunun özelliğine uygun düşünciyi geliştirme yollarını kullanır.

Kitabın son teması olan “Toplum Hayatı” Odcu Haftası Şenlikleri parçası kapsamında konunun kazanımı yazma bölümünde görülmektedir. Öğrenci çalışma kitabında öğrencilerden gezi yazısı yazmaları istenmiş yazıyı *betimleme, tanımlama ve örnek gösterme gibi gezi türüne ve konunun özelliğine uygun düşünciyi geliştirme yollarını kullanmaları (Y.2.5)* istenmiştir.

“Öğrencilerinize standart Türkçe yazmaları (Y.1.4), Türkçenin kurallarına uygun cümleler kurmaları (Y.1.5), yabancı dillerden alınmış kelimeler yerine Türkçelerini kullanmaları (Y.1.6) tekrara düşmeden yazmaları (Y.1.1.0), yazım kurallarına uygun yazmaları ve noktalama işaretlerini doğru kullanmaları (Y.1.11) gerektiğini söyleyerek yazma kurallarını hatırlatınız” denmektedir. Bu etkinlik ile hem anlatım biçimleri hem de düşünciyi

[illegible]

Okuma Kazanım Tablosu

7. SINIF
6.TEMA : “TOPLUM HAYATI” METNİN ADI: ANADOLU’DA KONUKSEVERLİK GELENEKSELDİR
KAZANIM “OKUMA” 2. Okuduğu metni anlama ve çözümleme 2.19. Metinde yararlanılan düşünceyi geliştirme yollarının işlevlerini açıklar.

Bu parçanın okunması ile ilgili olarak öğretmenlere “Öğrencilerinizi okuma sürecinde etkin kılmak, onların önemli bilgi, düşünce ve olayları hatırlamalarını sağlamak amacıyla *not alarak okuma yöntemini* kullanınız (O.1.5). Bunun için metni sesli olarak okuyacağınızı ve onların da konukseverlikle ilgili kelimeleri, metinde bahsi geçen kişilerin isimlerini ve rollerini, metinde örnek vermek amacıyla kaç hikâye anlatıldığını not etmelerini söyleyiniz. Bunlarla ilgili sorular soracağınızı belirtiniz. Metni sesli okuduktan sonra eksik not alan öğrencileriniz için metnin bir kez de sessiz okunmasını sağlayınız” denmiştir.

Bu parçada ise öğretmenlere “öğrencilerinize metinde yararlanılan düşünceyi geliştirme yollarının işlevlerini açıklayabilmeleri için etkinliği yaptırınız” (5.Etkinlik) (O.2.19). denmektedir. Çalışma kitabında yer alan aşağıdaki etkinlik ile yönlendirilmiştir.

6. TEMA

5. Etkinlik: Aşağıda verilen düşünceyi geliştirme yollarının metinden alınan parçalardan hangisine uygun olduğunu bularak noktalı yerlere yazınız.

örnekleme

karşılaştırma

tanık gösterme

Şekerin hemen hiç bulunmadığı yıllarda bir öğretmen bir köye konuk olur. Akşam yemekten sonra evde bir telaştır başlar. Ev sahibi sandığının anahtarını bir türlü bulamaz. Evin her köşesi aranır, taranır, anahtar yok. Sonunda sandığı kırmaya karar verirler, sandık kırılır... Ev sahibi kirdığı sandıktan küçük bir çıkın çıkarır, içerisinde üç şeker vardır. Evet, konuğuna şekerli bir kahve ikram etmek için sakladığı üç şeker...

İbni Batuta, Anadolu için şöyle der: "Tanrı, güzelliklerini öteki ülkelere ayrı ayrı dağıtırken burada hepsini bir araya getirmiştir. Burada dünyanın en güzel insanları, en temiz giyimli halkı yaşar, en nefis yemekler pişirilir. Allah'ın yarattıkları içinde en şefkatli, en konuksever halk Anadolu'dadır."

Anadolu, İbni Batuta'nın da anlattığı gibi bir kasabaya, bir şehre gelen konuğu paylaşmadıkları için aralarında kavga dövüş yapacak kadar konukseverdir. Bu anlayış, bu görenek de dünyanın hiçbir ülkesinde olmamıştır.

➔ Aşağıdaki formu doldurunuz.

Konuşmamı Değerlendiriyorum

Ölçütler	EVET	KISMEN	HAYIR
Konuşurken nefesimi ayarladım.			
İşitilebilir bir sesle konuştum.			
Kelimeleri doğru telaffuz ettim.			
Konuşurken gereksiz sesler çıkarmaktan kaçındım.			
Uygun yerlerde vurgu, tonlama ve duraklama yaptım.			

Yukarıdaki etkinlik için “Öğrencilerinize metinde yararlanılan düşünceyi geliştirme yollarının işlevlerini açıklayabilmeleri için etkinliği yaptırınız” yönergesinin etkinliği inceleyince uygun ifadelerden oluşmadığı görülecektir çünkü etkinlik eşleştirmeden oluşmaktadır. Bu da öğrencinin konunun işlevini anlayamayacağını ortaya koymaktadır.

3.3.4. Sekizinci Sınıf Türkçe Anlatım Türleri Çalışmaları

Tablo 4. Sekizinci Sınıf Türkçe Anlatım Türleri Kazanım Tablosu

SINIF	OKUMA	KONUŞMA	YAZMA	DİNLEME
	3. TEMA: MİLLİ KÜLTÜR Çözümleme 2.19. Metinde yararlanılan düşünceyi geliştirme yollarının işlevlerini açıklar.	1. TEMA: KİŞİSEL GELİŞİM Metin Adı: Herkes Başarılı 3. Hazırlıklı Konuşmalar Yapma 3.5. Konunun özelliğine uygun düşünceyi geliştirme	1. TEMA: KİŞİSEL GELİŞİM Metin Adı: Selim'i Anarım 4. Kendi yazdıklarını değerlendirir. 4.2. Yazdıklarını dil ve anlam yönünden değerlendirir. 2. TEMA: ATATÜRK	3. TEMA: MİLLİ KÜLTÜR Metin Adı: Koroğlu 3. Dinlediklerini/İzlediklerini Değerlendirme 3.1. Dinlediklerini/izlediklerini değerlendirir.
	EVREN Metin Adı: Peri Bacaları Çözümleme 2.19. Metinde yararlanılan düşünceyi geliştirme yollarının işlevlerini açıklar.	HAYATI 2. Sesini ve Beden Dilini Etkili Kullanma 2.5. Uygun yerde vurgu, tonlama ve duraklama yapar.	Metin Adı: Atatürk Kurtuluş Savaşı'nda 2. Planlı Yazma 2.5. Konunun özelliğine uygun düşünceyi geliştirme yollarını kullanır.	
	6. TEMA: DOĞA ve EVREN Metin Adı: Kızılderili Resin-2. Okuduğu Metni Anlama ve Çözümleme 2.19. Metinde yararlanılan düşünceyi geliştirme yollarının işlevlerini açıklar.	5. TEMA: DUYGULAR Metin Adı: Rıhtımda Uyu-5. Kendini Sözlü Olarak İfade Etme Alışkanlığı Kazanma 5.1. Duygu, düşünce, hayal, izlenim ve deneyimleri sözlü olarak ifade eder.	2. TEMA: ATATÜRK Metin Adı: Atatürkçi Düşüncede Akıl ve Bilim 2.5. Konunun özelliğine uygun düşünceyi geliştirme yollarını kullanır. 5. TEMA: DUYGULAR Metin Adı: Hazır Olun Fırtına Geliyor 5. Kendini Yazılı Olarak İfade Etme Alışkanlığı Kazanma 5.1. Duygu, düşünce, hayal, izlenim ve deneyimleri yazılı olarak ifade eder.	
Kazanımların %'lik Dağılımları	30%	30%	32%	8%

8. sınıf öğretmen kılavuzunda 6 tema ve her temada 6 olmak üzere toplam, 36 okuma parçası bulunmaktadır. Ancak kazanım tablosunda da görüldüğü gibi bu okuma parçalarından sadece 11’inde anlatım türlerine yer verilmiştir. Bu sayı da toplam metin sayısı içinde anlatım türleri kullanım oranının %30 seviyelerinde kaldığını göstermektedir. Kazanım tablosuna bakıldığında 8. sınıflarda, 11 okuma parçasında yer alan anlatım türlerinden % 32 oranda en çok “yazma” türü üzerinde durulduğu görülmektedir. En az yer verilen kazanım ise “dinleme”dir.

Konuşma Kazanım Tablosu

8. SINIF
1. TEMA: KİŞİSEL GELİŞİM METNİN ADI: HERKES BAŞARILI OLUR MU?
KAZANIM "KONUŞMA" 3. Hazırlıklı konuşmalar yapma 3.5. Konunun özelliğine uygun düşünciyi geliştirme yolları kullanır.

Öğretmenlerden bu parçadaki konuşma kazanımı için şu çalışmayı yapmaları istenmiştir;

Bir çocuğun eğitiminde okul mu yoksa toplumsal çevre mi daha etkilidir?” konulu münazara yapınız.

Konuşmalarında tanımlama, örnekleme, karşılaştırma, tanık gösterme, benzetme, sayısal verilerden yararlanma gibi düşünciyi geliştirme yollarından yararlanıyorlar mı (K.3.5.)? Gözlemleyiniz.

“Konuşma” kazanımı vermeyi amaçlayan bu çalışmada münazara yöntemi kullanılmıştır. Düşünciyi geliştirme yollarında “tanımlama”, “örnekleme”, “karşılaştırma”, “tanık gösterme”, “benzetme”, “sayısal verilerden yararlanma” üzerinde çalışılmıştır. Öğrencilerden konunun münazara sırasında kullanılıp kullanılmadıklarını tespit etmeleri istenmiştir. Etkinlik, öğrenciyi aktif duruma getirdiğinden başarılıdır.

Konuşma Kazanım Tablosu

8. SINIF
1. TEMA: KİşİSEL GELİşİM METNİN ADI: GİRİşİMCİLİK
KAZANIM "KONUşMA" 4. Kendi yazdıklarını değerlendirir. 4.2. Yazdıklarını dil ve anlatım yönünden değerlendirir.

Öğretmenlerden bu parçadaki konuşma kazanımı için şu çalışmayı yapmaları istenmiştir;

Öğrencilere bir metin okuyacağınızı söyleyiniz. Onlardan sizi dikkatle dinlemelerini isteyiniz.

Okuduğunuz metinle ilgili birkaç soru sorarak öğrencileri konuşturunuz.

Öğrencilere bir metni kendi kelimeleriyle yeniden oluşturma yöntemine uygun olarak bir metin yazdırınız. Bunun için öğrencilerden metindeki babanın yerine kendilerini koymalarını isteyiniz.

“Siz olsaydınız ders çalışma isteği ve azmi olmayan çocuğunuza ne gibi öğütler verirdiniz?” sorusunu öğrencilere yöneltiniz.

Onlardan konu ile ilgili duygu ve düşüncelerini istedikleri bir türde defterlerine yazmalarını isteyiniz.

Yazılarını tamamladıktan sonra öğrencilerden kendi yazdıklarını değerlendirmelerini isteyiniz (4.2).

Bu kazanımla ilgili olarak aşağıdaki etkinliği yaptırınız (8. Etkinlik).



8. etkinlik

Aşağıdaki ölçütlerle uygun olarak yazdıklarınızı değerlendiriniz.

	Evet	Hayır	Kemem
Kişinin kelimelerinde, paragraf ve satır aralarında uygun başlıklar buldum.			
Uygun yerlerde noktalama işaretleri kullandım.			
Türkçenin kurallarına uygun cümleler kurdum.			
Standart Türkçe kullandım.			

Kaynak: 8. Sınıf Türkçe Öğretmen Kılavuzu, s. 41

Yazma Kazanım Tablosu

8. SINIF
2. TEMA: ATATÜRK METNİN ADI: ATATÜRK'ÜN KİŞİLİĞİ
KAZANIM "YAZMA" 2. Planlı yazma 2.5. Konunun özelliğine uygun düşünceleri geliştirme yollarını kullanma

Öğretmenlerden bu parçadaki yazma kazanımı için şu çalışmayı yapmaları istenmiştir;

Öğrencilere yazma etkinliğini yaptırmadan önce aşağıdaki soruları tahtaya yazınız.

1. Evrensellik ne demektir? Bu kelime size neler çağrıştırıyor?
2. Atatürk, yurdumuz ve ulusumuz için neler yapmıştır?
3. İnsan sevgisi ve evrensellik konusunda Atatürk'ün düşünceleri nelerdir?
4. Atatürk, yurt ve ulus sevgisi hakkında neler düşünmektedir?
5. Metnin ana fikri nedir?

Öğrencilerden aşağıdaki metni okurken tahtaya yazdığınız bu soruların cevaplarını düşünmelerini, gerekirse notlar almalarını isteyiniz.

Öğrencilerden düşüncelerini kanıtlamak amacıyla Atatürk'ün sözlerinden yararlanmalarını isteyiniz. Ayrıca ana fikri desteklemek için açıklayıcı bir anlatım kullanmaları; tanımlama, örnekleme gibi düşüncüyü geliştirme yollarına başvurmaları gerektiğini onlara hatırlatınız (2.5).

Yazma kazanımı verilmek üzere yapılan bu çalışma için öğrencilerden düşüncüyü geliştirme yollarından “tanımlama” ve “örnekleme” yi kullanmaları istenmiştir. Çalışma kitabında bu etkinliği pekiştirecek bir çalışma bulunmamaktadır.

Yazma Kazanım Tablosu

8. SINIF
2. TEMA: ATATÜRK METNİN ADI: ATATÜRK ve BİLİMSEL DÜŞÜNME
KAZANIM "YAZMA" 2. Planlı yazma 2.5. Konunun özelliğine uygun düşüncüyü geliştirme yollarını kullanma

Öğretmenlerden bu parçadaki yazma kazanımı için şu çalışmayı yapmaları istenmiştir;

Öğrencilere metin oluştururken yazılarının türüne göre farklı anlatım biçimleri seçmeleri gerektiğini söyleyiniz. Seçtikleri anlatım biçiminin konuya da uygun olması gerektiğini belirtiniz.

Ana fikri desteklemek için tanımlama, örnekleme, benzetmelerden yararlanarak düşüncelerini geliştirebileceklerini hatırlatınız (2.5).

Yazma kazanımı verilmek üzere yapılan bu çalışma için öğrencilerden düşüncüyü geliştirme yollarından “tanımlama” ve “örnekleme” ve “benzetme”yi kullanmaları istenmiştir. Ancak yine çalışma kitabında, bu etkinliği pekiştirecek bir çalışma bulunmamaktadır.

Okuma Kazanım Tablosu

8. SINIF
3. TEMA: MİLLÎ KÜLTÜR METNİN ADI: NASRETTİN HOCA
KAZANIM "OKUMA" 2. Okuduğu metni anlama ve çözümleme 2.19. Metinde yararlanılan düşünciyi geliştirme yollarının işlevlerini açıklar.

Öğretmenlerden bu parçadaki konuşma kazanımı için şu çalışmayı yapmaları istenmiştir;

Öğrencilere yazarın metinde Nasrettin Hoca'nın fıkralarını yorumlarken hangi örnekleri verdiğini sorunuz. Metinden örnekleme, karşılaştırma, betimleme gibi düşünciyi geliştirme yollarına örnekler bulmalarını isteyiniz (2.19).

Okuma kazanımı verilmek üzere yapılan bu çalışma için öğrencilerden düşünciyi geliştirme yollarından ve “örnekleme” “karşılaştırma” ve “betimleme”yi kullanmaları istenmiştir. Bu etkinlik çalışma kitabındaki yönlendirilme ile yapılmıştır.

Dinleme Kazanım Tablosu

8. SINIF
3. TEMA: MİLLÎ KÜLTÜR METNİN ADI: KÖROĞLU DESTANI
KAZANIM "DİNLEME" 3. Dinlediklerini/izlediklerini değerlendirme 3.1. Dinlediklerini/izlediklerini dil ve anlatım yönünden değerlendirme

Öğretmenlerden bu parçadaki dinleme kazanımı için şu çalışmayı yapmaları istenmiştir;

Öğrencilerle birlikte dinlediğiniz metni dil, anlatım, içerik yönünden değerlendirmek üzere aşağıdakilere benzer ölçütler hazırlayınız.

Metnin konusunu ilginç buldunuz mu? Neden? Açıklayınız.

Metindeki kelimelerden hangileri günümüzde kullanılmamaktadır?

Metinde benzetmelerden, mecazlardan ve diğer söz sanatlarından yararlanılmış mıdır? Örnekler vererek açıklayınız.

Bir öğrencinizi sınıfta röportaj yapmak üzere görevlendiriniz. Öğrencinizden elinde mikrofona benzer bir eşya ile dolaşarak dinlenenlerle ilgili ölçütlere yönelik olarak arkadaşlarının görüşlerini almasını isteyiniz. Görüş bildiren öğrencinin görüşü ile ilgili (görüşe katılan ya da katılmayan) söz almak isteyen öğrencilere de söz hakkı veriniz (3.1).

Konuşma Kazanım Tablosu

8. SINIF
4. TEMA: TOPLUM HAYATI METNİN ADI: YANGIN
KAZANIM "KONUŞMA" 2. Sesini ve beden dilini etkili kullanma 2.5. Uygun yerde vurgu, tonlama ve duraklama yapma

Öğretmenlerden bu parçadaki konuşma kazanımı için şu çalışmayı yapmaları istenmiştir;

Konuşmalarını hazırlamaları için onlara 15-20 dakikalık bir zaman veriniz.

Öğrencilere konuşurken zaman zaman da beden dilinin kullanılması gerektiğini söyleyiniz. Jest ve mimikleri ile yaptıkları konuşma arasında uyum olması gerektiğini belirtiniz. (K.2.5.)

Konuşma Kazanım Tablosu

8. SINIF
5. TEMA: DUYGULAR METNİN ADI: RIHTIMDA UYUYAN GEMİ
KAZANIM "KONUşMA" 5. Kendini sözlü olarak ifade etme alışkanlığı kazanma 5.1. Duygu, düşünce, hayal, izlenim ve deneyimlerini sözlü olarak ifade etme

Öğretmenlerden bu parçadaki konuşma kazanımı için şu çalışmayı yapmaları istenmiştir;

Öğrencilere yaşadığınız bölgede tarihî ve doğal güzellikleri olan bir mekâna ya da bir müzeye gezi düzenleyeceğinizi söyleyiniz.

Gezi sonrasında öğrencilere aşağıdaki soruları yöneltiniz ve onlardan duygu, düşünce ve izlenimlerini sözlü olarak anlatmalarını isteyiniz (5.1.):

Yaptığımız gezi yararlı oldu mu? Neden böyle düşünüyorsunuz?

Niçin başka bir yeri değil de gezi yaptığımız mekânı seçtik?

Gezi sırasında neler öğrendiniz? Gezdiğimiz mekânın tarihî ve doğal özellikleri nelerdir? Burası turizm açısından önemli bir mekân mıdır? Neden böyle düşünüyorsunuz?

Yazma Kazanım Tablosu

8. SINIF
5. TEMA: DUYGULAR METNİN ADI: HAZIR OLUN FIRTINA GELİYOR
KAZANIM "YAZMA" 5. Kendini yazılı olarak ifade etme alışkanlığı kazanma 5.1. Duygu, düşünce, hayal, izlenim ve deneyimlerini yazılı olarak ifade etme

Öğretmenlerden bu parçadaki yazma kazanımı için şu çalışmayı yapmaları istenmiştir;
Şiir okumanın yanında duygu, düşünceleri en iyi şekilde aktarmanın bir diğer yolu da şiir yazmaktır (Y.5.1).

Öğrencilerin şiirleri onların hayal gücünü, duygusal yönlerini gösterecek ve sizin onları daha iyi tanımanıza yardımcı olacaktır. Olay yazılarından farklı olarak şiirlerde yaygın şekilde standart Türkçe kullanıldığına dikkat çekiniz.

Okuma Kazanım Tablosu

8. SINIF
3. TEMA: DOĞA ve EVREN METNİN ADI: PERİ BACALARI
KAZANIM "OKUMA" 2. Okuduğu metni anlama ve çözümleme 2.19. Metinde yararlanılan düşünceyi geliştirme yollarının işlevlerini açıklar.

Öğretmenlerden bu parçadaki yazma kazanımı için şu çalışmayı yapmaları istenmiştir;
Öğrencilere metinde yazarın peri bacalarının gözümüzde canlandırmasını kolaylaştırmak için nasıl bir anlatım yolu seçtiğini sorunuz. “Varalım bir peri bacasının karşısında, bir metre ötesinde duralım. Önce tepeden başlayalım. Tepede bir şapka var. Düşmek üzeredir.” cümlelerini okuyarak öğrencilere metinde “şapka” ve “peri bacaları” arasında nasıl bir ilişki kurulduğunu sorunuz. Metnin görsellerindeki peri bacalarının kendilerine neyi çağrıştırdığını söylemelerini isteyiniz. Yazarın bu şekilde bir anlatıma başvurmasının etkili bir yol olup olmadığını belirlemelerini sağlayınız. Bu tür yazılarda bir insanın, bir eşyanın, bir manzaranın veya bir yerin değişik yönleriyle anlatılabileceğini, varlıkların ayırt edici özelliklerinden bahsedilebileceğini söyleyiniz. Bunun anlatımı daha etkili hale getirdiğini belirtiniz. Öğrencilerin bu tür anlatımlara “betimleme” denildiğini hatırlamalarını sağlayınız (2.19.). Öğrencilerden Çalışma Kitabı’ndaki etkinliği yapmalarını isteyiniz (4. Etkinlik)

Okuma Kazanım Tablosu

8. SINIF
3. TEMA: DOĞA VE EVREN METNİN ADI: KIZILDERİLİ REİSİNDEN ÇEVRE DERSİ
KAZANIM "OKUMA" 2. Okuduğu metni anlama ve çözümleme 2.19. Metinde yararlanılan düşünceyi geliştirme yollarının işlevlerini açıklar.

Öğretmenlerden bu parçadaki yazma kazanımı için şu çalışmayı yapmaları istenmiştir;
Öğrencilere metni okurken Kızılderili Reisi'nin anlattığı çevrenin gözlerinde canlanıp canlanmadığını sorunuz. Yazarın yaşadığı çevreyi değişik yönleriyle tanıtan bölümleri tekrar okumalarını isteyiniz. Bu bölümlerde görülen anlatımın metne nasıl bir katkı sağlamış olduğunu sorarak öğrencileri konuşturunuz (2.19).

Varlıkların, olayların ve durumların kendine özgü niteliklerini tam ve açık biçimde söz veya yazı ile anlatmaya "betimleme" denildiğini öğrencilere hatırlatınız.

Okuma kazanımı verilmek üzere yapılan bu çalışma için öğrencilerden düşünceyi geliştirme yollarından "betimleme" ile ilgili bilgi verilmiş ve bu anlatım türünün öğrencilerde konuyu anlama açısından nasıl bir etki yarattığı incelenmeye çalışılmıştır. Bu etkinlik çalışma kitabının yönlendirmesiyle yapılmıştır.

Tablo 5. Anlatım Türleri ve Düşünceyi Geliştirme Yolları Kazanımlarının 5, 6, 7 ve 8. Sınıf Düzeylerine Göre Kullanım Oranı Dağılım Tablosu

Sınıf seviyesi	Açıklama	Betimleme	Öyküleme	Sayısal Verilerden Yararlanma	Karşılaştırma	Örnekleme	Tanık Gösterme	Benzetme	Anlatım Biçimleri ve Düşünceyi Geliştirme Yollarının Sınıf Seviyesine Göre Kullanılma Oranı
5. sınıf	25	10	16		3				49
6.sınıf	1	1		1	4	9	7	3	26
7.sınıf	4	6	1	5	3	4	2	4	29
8.sınıf	1	2		2	2	4		4	15

Tablo 5. ‘Ortaokul Türkçe derslerinde anlatım türleri ve düşünceyi geliştirme yolları’nın kullanım oranını vermektedir. Çalışma konusu; bireylerin kendini rahat ifade edebilmesi, anlatımda başarılı ve akılda kalıcılığı sağlaması, Türkçe’nin doğru, güzel ve etkili kullanılabilmesi açısından önemlidir. Çalışmada ilk olarak konunun önemi ve açıklamasının ardından, sınıf seviyelerinde konu ile ilgili hangi kazanımlar verildiği ve bu kazanımların işlevsel olup olmadığı üzerinde duruldu. Bu tabloda ise sınıf seviyeleri içinde konunun kullanılma oranı vurgulanmaya çalışıldı. Ayrıca müfredatta konu dağılımının sağlıklı oluşturulup oluşturulmadığı hakkında bilgi sahibi olunmaktadır.

Konu, sınıf seviyesi göz önüne alındığında doğrusal bir biçimde ilerlemediği görülmektedir. 5. sınıfta konu ağırlığının diğer sınıf seviyelerine göre daha fazla olduğu ve sınıf seviyesi ilerledikçe de bu oranın daha da düştüğü görülmektedir. Ortaokul yaş seviyesi göz önüne alındığında öğrencilerin her geçen sene kendini daha iyi ifade edebilmesi gerektiğinden bu konunun daha da ayrıntılı bir biçimde, farklı etkili yöntem, teknik ve etkinliklerle öğrencileri verilmesi gerekmektedir. Kendini daha iyi ifade edebilen bireylerin her alanda başarılı olması kaçınılmaz olduğundan bu tür konuların sınıf seviyesi artıkça daha yoğun verilmesi, tekrar yapılması gerektiği de ortaya çıkmaktadır.

BÖLÜM IV. SONUÇLAR VE ÖNERİLER

İnsanlar arasındaki iletişimin temel ögesi olan dil ve anlatım kavramları eğitim alanında ciddiye alınması gereken unsurlardır. Sözlü ve yazılı anlatımın bireylere öğretilmesi ve bu konulardaki becerilerinin geliştirilmesi eğitim alanının öncelikli meselelerinden olmalıdır. Birbirleriyle uyum içinde yaşayan ve kültürlerini gelecek nesillere aktarabilen nesiller yetiştirmek istiyorsak dilin ve anlatımın öğretilmesi ve geliştirilmesi konularının üzerinde sıklıkla durmalıyız.

Öğrencilere okuma, yazma, dinleme ve konuşma kazanımlarının verildiği en önemli dönem ortaöğretim 5, 6, 7 ve 8. sınıf dönemleridir. Bu dört temel beceri başlığı altında verilen anlatım türleri ve düşünceyi geliştirme yolları; öğrencilere, ders/çalışma ve öğretmen kılavuz kitabında yer alan çeşitli temalar altında verilmektedir. Bu temalarla öğrencilere; okuma, yazma, dinleme ve konuşma başlıkları adı altında birçok kazanım verilmeye çalışılmaktadır. Bu kazanımların birçoğu; öğrencilerin, doğru ve etkin dinleme alışkanlıkları kazanmaları, okuduğunu doğru anlama ve çözümleme yeteneği geliştirmelerini, kendilerini sözlü ve yazılı olarak ifade edebilmelerini amaçlamaktadır. Bu çalışmada da bu amaçların yerine getirilip getirilmediği üzerinde durulmuştur. Konu ile ilgili değerlendirmeler, öneriler ve sonuçlar aşağıda yer almaktadır:

- 5. ve 6. sınıf Türkçe dersleri kapsamında öğretmen kılavuzunda ve öğrenci çalışma kitabında anlatım türleri ve düşünceyi geliştirme yolları kapsamında çok fazla kazanım çalışması yapılmadığı tespit edilmiştir. ‘Okuma’ kazanımıyla ilgili çalışmalar; ‘okuduğunu anlama, farklı düşünmeye yönlendiren ifadeleri dikkate alarak okuma, okuduğunun ana fikrini belirleme’ kazanımları üzerine gerçekleştirilmiştir. ‘Konuşma’ kazanımı çalışmaları; ‘duygu, düşünce ve hayalleri sözlü olarak ifade etme, konuşmasında ana fikri vurgulama’ kazanımları üzerinde durulmuştur. 5. sınıf ‘dinleme’; ‘dinlediklerinde dil, ifade ve bilgi yanlışlıklarını belirleme, dinlediklerinin ana fikrini belirleme, dinlediklerini özetleme’ kazanımları üzerinde durulmuştur. Türkçe derslerinde anlatım türleri ve düşünceyi geliştirme yolları kapsamında yazma kazanımı üzerinde çok fazla durulmadığı sonucuna varılmıştır. ‘Yazma’ kazanımı için en çok, ‘yazılarında kelime türlerini işlevlerine uygun kullanma’ kazanımı üzerinde durulmuştur. 5. sınıfta, anlatım türlerinden en çok ‘dinleme’ üzerinde durulduğu, diğer kazanımlar üzerinde çok fazla durulmadığı göze çarpmaktadır.

- 5. sınıf öğretmen kılavuzunda 8 tema ve her temada 6 olmak üzere toplam, 48 okuma parçası bulunmaktadır. Ancak kazanım tablosunda da görüldüğü gibi bu okuma parçalarından sadece 11’inde anlatım türlerine yer verilmiştir. Bu da 48 metin içinde anlatım türleri kullanılma oranının yaklaşık olarak %23 olduğunu göstermektedir. Anlatım türlerinin öğrencilerin kendini ifade edebilmesindeki önemi ve katkısı düşünüldüğünde bu oranın düşük olduğu ortaya çıkmaktadır. Kazanım tablosuna bakıldığında 5.sınıflarda, 11 okuma parçasında yer alan anlatım türlerinden % 40 oranda en çok ‘dinleme’ türü üzerinde durulduğu görülmektedir. Kazanım olarak en az üzerinde durulan anlatım türü ise % 8 ile ‘yazma’dır.
- 5. sınıf Türkçe dersi kapsamında düşünceyi geliştirme yollarından açıklama, betimleme, öyküleme ve karşılaştırma yöntemlerinin kullanıldığı bu yöntemlere, etkinliklerde yeteri kadar yer verilmediği görülmektedir. Betimleme, tanımlama ve karşılaştırma yöntemleri ise sadece etkinliklerle sınırlı tutulmuştur. Etkinliklerde verilen betimleme, tanımlama ve karşılaştırma yöntemlerine, metin türlerinde yer verilmemiştir. Bu açıdan metin türleri ile etkinliklerin uyumlu olmadığı görülmektedir.
- 6. sınıf Türkçe dersleri kapsamında yapılan ‘Okuma’ kazanımları daha çok ‘metindeki söz sanatlarının anlatıma olan katkısını fark etme, okuduğu metinde geçen kelime, deyim ve atasözlerini cümle içinde kullanma’ kazanımları üzerinde durulmuştur. ‘Konuşma’ kazanımı; ‘uygun yerde vurgu, tonlama ve duraklama yapma, kendini sözlü olarak ifade etme, duygu, düşünme, hayal, izlenim ve deneylerini sözlü olarak ifade etme, sözleriyle jest ve mimiklerinin uyumuna dikkat etme’ kazanımları üzerinde durulmuştur. ‘Okuma’ kazanımı; ‘duygu, düşünme, hayal, izlenim ve deneylerini yazılı olarak ifade etme, yazdıklarını, dil ve anlatım yönünden değerlendirme, yazdıklarını biçim ve içerik yönünden değerlendirme ve konunun özelliğine uygun olarak düşünceyi geliştirme yollarını kullanma’ kazanımı üzerinde durulmuştur. Burada ilk kez düşünceyi geliştirme yollarının, yazma kazanımı üzerinde verildiği dikkate çekmektedir. ‘Dinleme’ ile ilgili olarak çok fazla kazanım çalışması yapılmadığı görülmüştür. ‘Dinleme’ kazanımı için en çok ‘kelimeler arası anlam ilişkilerini kavrayarak birbirleriyle anlamca ilişkili kelimelere örnek verme’ kazanımı üzerinde durulmuştur.

- 6. sınıf öğretmen kılavuzunda 6 tema ve her temada 6 olmak üzere toplam, 36 okuma parçası bulunmaktadır. Ancak kazanım tablosunda da görüldüğü üzere, 5. sınıf düzeyinde olduğu gibi bu okuma parçalarından sadece 11’inde anlatım türlerine yer verilmiştir. Metin içinde anlatım türleri kullanım oranı ise %30’dur. Bu oldukça düşük bir orandır. Kazanım tablosuna bakıldığında 6.sınıflarda, 11 okuma parçasında yer alan anlatım türlerinden % 40 oranda en çok ‘yazma’ türü üzerinde durulduğu görülmektedir. Kazanım olarak en az üzerinde durulan anlatım türü ise % 8 ile ‘dinleme’dir.
- 6. sınıf Türkçe dersleri kapsamında düşünceyi geliştirme yollarından öyküleme dışında diğer tüm (açıklama, betimleme, sayısal verilerden yararlanma, karşılaştırma, örnekleme, tanık gösterme, benzetme) yöntemlerin işlendiği görülmektedir. 6. sınıftaki uygulamalarda, etkinlikler ile temalar arasında bir uyum gözlenirken, ders kitaplarının, düşünceyi geliştirme yollarının öğrenciye verilmesi konusunda zayıf kaldığı görülmektedir.
- 7. sınıf Türkçe derslerine bakıldığında ise, ‘Anlatım Türleri’nin tüm tanımlarının/kavramlarının verildiği sınıf seviyesi olduğunu görmekteyiz. Ancak konu ile ilgili ilk bilgilendirme düşünceyi geliştirme yolları ile 1.temanın ilk metninde sadece tanım yapılarak gösterilmiş ve öğrenciye ‘okuma’ kazanımı olarak verilmiştir. 7. sınıfın temel konularından olan ‘Anlatım Türleri’ karşımıza 3. temada çıkmaktadır. Konunun kazanımı ‘yazma’ kazanımı başlığı altında verilmektedir. Düşünceyi geliştirme yolları kazanımı 5. temada ‘okuma’ ve ‘konuşma’ kazanımı, 6. temada ise ‘yazma’ ve ‘okuma’ kazanımı başlıkları altında verilmiştir. Bu temaların öğretmenlere verilen etkinlikler, öğrencilerine düşünceyi geliştirme yolları olan; tanımlama, örnekleme, karşılaştırma, benzetme, tanık gösterme ve ilişki kurma kavramlarına örnekler vermeleri istenmiş ve bu kavramların öğrenciler tarafından pekiştirilmesi amaçlanmıştır.
- 7. sınıf öğretmen kılavuzunda 6 tema ve her temada 6 olmak üzere toplam, 36 okuma parçası bulunmaktadır. Ancak kazanım tablosunda da görüldüğü gibi bu okuma parçalarından sadece 7’sinde anlatım türlerine yer verilmiştir. Bu da metinler içinde anlatım türü kullanım oranının % 19 seviyelerinde kaldığını göstermektedir. Bu sayı, tüm sınıf seviyeleri arasındaki anlatım türleri konusunun dağılımının en düşüğüdür. Kazanım tablosuna bakıldığında 7.sınıflarda, 7 okuma parçasında yer alan anlatım türlerinden % 56 oranında en çok ‘okuma’ türü üzerinde durulduğu görülmektedir.

7.sınıfta dikkati çeken bir diğer durum ise, ‘dinleme’ ile ilgili hiçbir kazanım çalışmasına yer verilmemesidir.

- 7. sınıfta düşünceyi geliştirme yollarının, etkinlikler ile daha da pekiştirildiği söylenebilir. Bu sınıf düzeyinde, düşünceyi geliştirme yollarının tümünü (açıklama, betimleme, sayısal verilerden yararlanma, öyküleme, karşılaştırma, örnekleme, tanık gösterme, benzetme) konu alarak bu yöntemleri, etkinlikler ile pekiştirmeye çalışmaktadır.
- 8. sınıfta ise anlatım türlerine kazanımlar kapsamında daha fazla yer verildiği görülmektedir. ‘Okuma’ kazanımı başlığı altında düşünceyi geliştirme yolları 3. ve 6. temalarda, ‘konuşma’ kazanımı başlığı altında, 1. temada, ‘yazma’ kazanımı başlığı altında, 1. ve 2. temalarda verildiği görülmüştür. 8.sınıfta, düşünceyi geliştirme yolları ‘dinleme’ kazanımı başlığı altında incelenmiştir.
- 8. sınıf öğretmen kılavuzunda 6 tema ve her temada 6 olmak üzere toplam, 36 okuma parçası bulunmaktadır. Ancak kazanım tablosunda da görüldüğü gibi bu okuma parçalarından sadece 11’inde anlatım türlerine yer verilmiştir. Bu sayı da toplam metin sayısı içinde anlatım türleri kullanım oranının %30 seviyelerinde kaldığını göstermektedir. Kazanım tablosuna bakıldığında 8. sınıflarda, 11 okuma parçasında yer alan anlatım türlerinden % 32 oranda en çok ‘yazma’ türü üzerinde durulduğu görülmektedir. En az yer verilen kazanım ise, “dinleme”dir.
- Ancak, 8. sınıfta düşünceyi geliştirme yolları konusundaki çalışmaların eksik olduğu görülmektedir. Bu sınıf seviyesinde, öyküleme ve tanık gösterme yollarına hiç yer verilmezken, diğer düşünceyi geliştirme yöntemlerine ise çok az yer verilmiştir. Bu açıdan, 8. sınıfta düşünceyi geliştirme yollarına önem verilmediği sonucu çıkmaktadır.
- Genel olarak yapılan etkinlikler ile, öğrenci çalışma kitabı arasında bir bütünlük saptanmamıştır. ‘Öğretmen kılavuzu ve öğrenci çalışma kitabı’nın farklı okuma parçaları üzerinden gittiği ve uygulanan etkinlik ve çalışmaların tam bir paralellik göstermediği saptanmıştır.
- Çalışma doğrultusunda 5, 6, 7 ve 8. sınıflarda anlatım türlerine yeterince yer verilmediğini göstermiştir.

- Öğretmen yönlendirmesi için hazırlanan öğretmen kılavuzunda yer alan etkinliklerin, öğrenciler çalışma kitabında verilen etkinliklerle çok örtüşmediği dolayısıyla bu farklılığın ders içinde öğretmenlerin farklı kaynak kullanımına yönlendirdiği değerlendirilmiştir.
- Okuma, yazma, dinleme ve konuşma kazanımlarının sınıf düzeylerine göre eşit derecede oluşturulmadığı ve sınıf düzeyleri diğer bir anlamda yaş seviyeleri dikkate alınmadan oluşturulduğu görülmüştür. Ayrıca bu kazanımlar üzerinde yeterince etkinlik bulunamamıştır.
- Öğretmen kılavuzları ile öğrenci çalışma kitapları arasında etkinlikler ve çalışmalar bakımından tam bir paralellik yoktur. Aynı şekilde tanımlama, örnekleme, karşılaştırma, benzetme, tanık gösterme ve betimleme, sayısal verilerden yararlanma gibi düşünciyi geliştirme yollarına da 5. ve 6.sınıflarda yeterince yer verilmediği 7 ve 8.sınıflarda ise bu kavramların pekiştirilmesi için yeterli etkinlik uygulanmadığı görülmüştür.
- Öğrencilere etkin bir anlatımın öğretilmesi için bu kavramların üzerinde daha fazla durulması ve bu kavramlarla ilgili daha çok etkinlik planlanması gerekmektedir. Öğretmen kılavuzları ile öğrenci çalışma kitapları arasında uyum sağlanmalı, etkinlikler paralellik göstermelidir.
- Anlatım türlerinin yeteri düzeyde öğrenilmesi ve öğrencilere okuma, yazma, dinleme ve konuşma kazanımlarının verilmesi, bol miktarda egzersiz ile mümkün olacaktır. Bu da etkinliklerin ve çalışmaların çoğaltılmasıyla mümkündür. Bununla ilgili olarak öğretmen kılavuzlarında öğretmenlere, öğrencilere yönlendirmeleri amacıyla bağımsız çalışmalar verilebilir. Görsel ve yazılı medya haberleri bu bağımsız çalışmalar için kullanılabilir. Öğrencilerden sınıf seviyelerine göre, yazılı ve görsel basındaki haberleri okumaları, dinlemeleri ve bu haberlerden anladıklarını yazarak, sınıfta anlatmaları istenebilir.
- 5. sınıf düzeyinde düşünciyi geliştirme yolları çok sayıda kullanılmış olarak görünse de bu yollardan; tanımlama, betimleme, öyküleme ve karşılaştırma üzerinde durulduğu diğer yollardan ise hiç bahsedilmediği görülmektedir. Düşünciyi geliştirme yollarının tümünün alt yapısı verilmeden öğrenci tarafından tam olarak

kavranılamayacağı ortadadır. Bu nedenle 5. sınıf düzeyi için bu eksikliğin giderilmesi gerekmektedir.

- 8. sınıflarda ise düşünceyi geliştirme yollarından ‘tanık gösterme’ hakkında hiçbir bilgi ve etkinlik görülmemiştir. 6. ve 7. sınıflarda düşünceyi geliştirme yollarının tümü üzerinde çalışılmış olsa da yeterli sayıda olmadığı açıktır. Bu çalışmaların, etkinliklerde daha fazla yer alması gerekmektedir.
- Düşünceyi geliştirme yollarının kazanımı için yine öğrencilere bağımsız çalışmalar verilebilir. Öğrencilerden bağımsız olarak seçecekleri konularda araştırma yaparak okumaları, okuduklarından anladıkları hakkında düşünceyi geliştirme yollarını kullanarak yazmaları ve sınıf ortamında arkadaşlarına anlatmaları istenebilir.



KAYNAKLAR

- Akbayır, S. 2006. *Yazılı Anlatım Biçimlerinin Yazma Becerisi Edinimindeki İşlevleri*.
Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Samsun: Ondokuz Mayıs Üniversitesi.
- Aksan, D. 2007. *Her Yönüyle Dil Ana Çizgileriyle Dilbilim*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Aktaş, Ş ve Gündüz, O. 2010. *Yazılı ve Sözlü Anlatım*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Alkan, Zeynep N. 2007. *İlköğretim Beşinci Sınıf Öğrencilerinin Yazılı Anlatım Hataları*,
Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Eskişehir Osmangazi Üniversitesi: Eskişehir
- Babacan, M. 2007. *Yazılı ve Sözlü Anlatım*. İstanbul: 3F Yayınevi.
- Bağcı, H. 2007. Türkçe Öğretmeni Adaylarının Yazılı Anlatıma Ve Yazılı Anlatım Derslerine
Yönelik Tutumlarının Değerlendirilmesi. *TÜBAR: Türklük Bilimi Araştırmaları*,
XXI, s.29- 61.
- Banguoğlu, T. 2004. *Türkçenin Grameri*. Ankara: TDK Yayınları.
- Beyreli, L., Çetindağ, Z ve Celepoğlu, A. 2005. *Yazılı ve Sözlü Anlatım*. Ankara: Pegem
Yayıncılık.
- Bilgin, M. 2006. *Anlamdan Anlatıma Türkçemiz*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Büyükikiz, K. K. 2007. *İlköğretim 8. Sınıf Öğrencilerinin Yazılı Anlatım Becerilerinin Söz
Dizimi ve Anlatım Bozukluğu Açısından Değerlendirilmesi*. (Yayınlanmamış Yüksek
Lisans Tezi) Gazi Üniversitesi: Ankara.
- Calp, M. 2007. *Özel Öğretim Alanı Olarak Türkçe Öğretimi*. Konya: Eğitim Kitabevi.
- Cavkaytar, S. 2010. İlköğretimde Yazılı Anlatım Becerilerinin Geliştirilmesinde Yazma
Süreci Modelinden Yararlanma. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 3 (10),
s.133-139.
- Cemiloğlu, M. 1998. *İlköğretim Okullarında Türkçe Öğretimi*. (2. baskı) Bursa:Uludağ Üniv.
Yayınları.

- Çelik, M. E. 2012. İlköğretim Sekizinci Sınıf Öğrencilerinin Yazılı Anlatım Becerilerinin Farklı Değişkenler Açısından Değerlendirilmesi. *Turkish Studies*. Vol.7/1, s.727-743.
- Demirel, Ö. ve Şahinel, M. 2006. *Türkçe ve Sınıf Öğretmenleri için Türkçe Öğretimi*. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Dursunoğlu, H. 2004. *Türkçe Öğretimi Üzerine*. Ankara: Türk Dil Dergisi.
- Demir, C. ve Yapıcı M. 2007. *Anadili Olarak Türkçenin Öğretimi ve Sorunları*. AKÜ Sosyal Bilimler Dergisi. IX, (2).
- Ergin, M. 1993. *Türk Dil Bilgisi*. İstanbul: Bayrak Basın Yayım Tanıtım.
- Erkul, R. 2004. *Cümle ve Metin Bilgisi*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Coulthard, M. 1979. *Söylem Analizine Giriş* (Introduction to Discourse Analysis. London:Logman.
- Çotuksöken, Y. 2002. *Uygulamalı Türk Dili*.İstanbul: Papatya Yayıncılık.
- Gülsevin, G. ve Boz, E. 2006. *Türk Dili ve Kompozisyon I-II*. Konya:Tablet Yayınları.
- Günay, D. V. 2007. *Metin Bilgisi*. Multilingual Yabancı Dil Yayınları: İstanbul.
- Göker, O.2001 .*Uygulamalı Türkçe Bilgileri. I*. Ankara :MEB Yayınları
- Güneş, F. 2007. *Türkçe Öğretimi ve Zihinsel Yapılandırma*. Ankara: Nobel Yayıncılık
- Güzel, A. ve Karatay, H.(Ed.) 2013. *Türkçe Öğretimi El Kitabı*. Ankara: Pegem Yayınları.
- Hatiboğlu, N. 2005. *Türk Dili Dersleri Yazılı ve Sözlü Anlatım*. Ankara: Akademi Kitabevi.
- Kantemir, E. 1991. *Yazılı ve Sözlü Anlatım*. Ankara: Ankara Üniv. Eğitim Fak. Yayınları.
- Karadağ, Ö. 2011. Yazma Eğitiminde Anlatım Tarzları ve Öğretimi. *Yazma Eğitimi*. (Ed. M. Özbay), Ankara: Pegem Yayınları, s.147-175.
- Karadağ, Ö. ve Maden, S. 2013. “Yazma Eğitimi: Kuram, Uygulama ve Ölçme Değerlendirme”. *Türkçe Öğretimi El Kitabı*. (Ed. A. Güzel ve H. Karatay), Ankara: Pegem Yayınları.

- Karadağ, R. ve Kayabaşı, B. 2011. “Yazılı Anlatım Becerilerinin Geliştirilmesinde Okuma Metinleri Olarak Gazete Köşe Yazılarının Kullanılması”. *Turkish Studies*, Vol.6/3, s.989-1010.
- Kavcar, C., Oğuzkan, F., ve Sever, S. 1997. *Türkçe Öğretimi*. Ankara: Engin Yayınları.
- Kayaalp, İ. 1998. *İletişim ve Dil*. Ankara: Diyanet Vakfı Yayınları.
- Keskinkılıç, K. 2002. *İlkokuma Yazma Öğretimi*. Ankara: Nobel Yayınları.
- Kıran, Z. 2001. *Dilbilime Giriş*. (Yayına Hazırlayan: Ayşe Eziler). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Kıran, Z., Kıran, A. 2010. *Dilbilime Giriş*. Ankara:Seçkin Yayınları.
- Kocaman, A. 2003. *Dilbilim Söylemi Söylem Üzerine*. Ahmet Kocaman (der.) içinde, 1-11, Ankara: Hitit Yayınevi.
- Korkmaz, Z. 2007. *Gramer Terimleri Sözlüğü*. Ankara: TDK Yayınları.
- Korkmaz, Z., Ercilasun, Ahmet B. ve Gülensoy, T., Parlar, İ. Parlatur., Zülfikar, H.ve Birinci, N. 2007. *Türk Dili ve Kompozisyon*. Ankara: Ekin Basım Dağıtım.
- MEB.2013. *İlköğretim Türkçe 5 Ders Kitabı*. Ankara: Meb Yayınları.
- MEB.2013. *İlköğretim Türkçe 5 Öğrenci Çalışma Kitabı*. Ankara: Meb Yayınları.
- MEB.2013. *İlköğretim Türkçe 5 Öğretmen Kılavuz Kitabı*. Ankara: Meb Yayınları.
- MEB.2013. *İlköğretim Türkçe 6 Ders Kitabı*. Ankara: Meb Yayınları.
- MEB.2013. *İlköğretim Türkçe 6 Öğrenci Çalışma Kitabı*. Ankara: Meb Yayınları.
- MEB.2013. *İlköğretim Türkçe 6 Öğretmen Kılavuz Kitabı*. Ankara: Meb Yayınları.
- MEB.2013. *İlköğretim Türkçe 7 Ders Kitabı*. Ankara: Meb Yayınları.
- MEB.2013. *İlköğretim Türkçe 7 Öğrenci Çalışma Kitabı*. Ankara: Meb Yayınları.
- MEB.2013. *İlköğretim Türkçe 7 Öğretmen Kılavuz Kitabı*. Ankara: Meb Yayınları.
- MEB.2013. *İlköğretim Türkçe 8 Ders Kitabı*. Ankara: Meb Yayınları.
- MEB.2013. *İlköğretim Türkçe 8 Öğrenci Çalışma Kitabı*. Ankara: Meb Yayınları.
- MEB.2013. *İlköğretim Türkçe 8 Öğretmen Kılavuz Kitabı*. Ankara: Meb Yayınları.

MEB.2006. *İlköğretim Türkçe Dersi (6,7 ve 8.Sınıflar) Öğretim Programı ve Kılavuzu*.

Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı.

Onursal, İ. 2003. *Türkçe Metinlerde Bağdaşıklık ve Tutarlılık*. Günümüz Dilbilim Çalışmaları

. içinde (yay. haz: Prof. Dr. Ayşe Kıran, Doç. Dr. Ece Korkut, Dr. Suna Ağıldere),

İstanbul: Multilingual Yayınları.

Gündüz O. 2001. *Uygulamalı Türkçe Bilgileri*. C. I, B. 2, Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı

Yayınları.

Özbay, M. 2010. *Türkçe Öğretimi Yazıları*. Ankara: Öncü Kitap.

Özbay, M. 2014. *Yazma Eğitimi*. Ankara: Pegem Yayıncılık.

Özkırımlı, A. 1994. *Dil ve Anlatım*. Ankara: Ümit Yayıncılık.

Pease, A. 1999. *Beden Dili (Body Language)*. (Çev. Y. Özben), İstanbul: Rota Yayınları.

Özkırımlı, A. 2001. *Türk Dili Dil ve Anlatım*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Parlatır, İ. ve Şahin, H. 2010. *Türk Dili, Sözlü ve Yazılı Anlatım Türleri ile Anlatım Teknikleri*.

İstanbul: Ekin Kitapevi.

Temiztürk, F., Erdem, İ ve Temizkan, M. 2007. *Sözlü Anlatım*. Ankara: Pegem Yayınları.

Savaş, B. 2006. *Okuma Eğitimi ve Çocuklarda Dil Gelişimi*. İstanbul: Alfa Basın Yayın.

Sever, S. 1997. *Türkçe Öğretiminde Tam Öğrenme*. Ankara: Anı Yayıncılık.

Sinanoğlu, O. 2002. *Bir New York Rüyası “BYEBYE TÜRKÇE”*. İstanbul: Otopsi Yayınları.

Şenöz, C. 2005. *Metindilbilim ve Türkçe*. İstanbul: Multilingual Yayınları.

Türk Dil Kurumu

http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.535ec83898a

[384.91851867](http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.535ec83898a) (Erişim tarihi: 02.06.2014)

<http://turk101.cankaya.edu.tr/uploads/files/Dil.pdf> (Erişim tarihi: 18.04.2014)

Vardar, B. 2001. *Dilbilim Yazıları*. İstanbul: Multilingual Yayınları.

Yakıcı, A. vd. 2005. *Türkçe 1: Yazılı Anlatım*. Ankara: Bilge Yayınevi.

Yalçın, C. 2005. *Güzel Konuşma ve Yazma Kılavuzu*. Ankara: Platin Yayıncılık.

Yıldırım, Y. 2010. *Türk Dili Anlatım Türleri*. Ankara: Der Yayınları.

